

záujem

vzdelávanie

aktivity

hry

animácia

NEFORMÁLNE UČENIE (SA) DOSPELÝCH

Michaela Beran Sládkayová

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

2022

BELIANUM

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A ANDRAGOGIKY

NEFORMÁLNE UČENIE (SA) DOSPELÝCH

Michaela Beran Sládkayová

Banská Bystrica

2022

Názov: Neformálne učenie (sa) dospelých

Autorka: Mgr. Michaela Beran Sládkayová, PhD.

Recenzenti: doc. Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.
PhDr. Svetlana Chomová, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta

Vydanie: prvé

Rozsah: 145 strán

Náklad: online

© Copyright by Michaela Beran Sládkayová

Táto kniha ani žiadne jej časti nesmú byť kopírované, ani rozmnožované bez dodržania citačnej normy. Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Publikácia vychádza v rámci VEGA č. 1/0409/21 Neformálne vzdelávanie ako súčasť modernej vzdelávacej paradigmy v pregraduálnej príprave budúcich profesionálov pomáhajúcich profesií.

ISBN: 978-80-557-1966-5

EAN: 9788055719665

<https://doi.org/10.24040/2022.9788055719665>

Táto publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons Attribution-No-Derivates 4.0 International Licence CC BY-ND (uviedenie autora – bez odvodeného obsahu).

Predhovor

Vážení študenti,

do rúk sa vám dostáva vysokoškolská učebnica/učebné texty, ktorých cieľom je najmä pomôcť vysokoškolským študentom pri ich príprave na budúce povolanie. Učebnica vznikla z mnohých dôvodov. Tým hlavným bola najmä snaha podporiť novovzniknuté študijné programy a s tým spojený aj vznik nových predmetov na Katedre pedagogiky a andragogiky. Tieto programy a predmety sa venujú niektorým súčastiam, ktoré tematicky spadajú práve do problematiky neformálneho učenia (sa) – voľný čas, záujmové vzdelávanie, animácia, prevencia, realizácia mimoškolských aktivít, metodika záujmovej činnosti a pod.

Rovnako dôležitým faktorom, podporujúcim vznik týchto učebných textov, je aj skutočnosť, že v súčasnej dobe vnímame čoraz výraznejší tlak na nadobúdanie zručností a kompetencií súvisiacich práve s rozvojom občianskych kompetencií, rozvojom kritického myslenia, analytických zručností, riešenie problémových situácií a pod. a s tým taktiež súvisiaci význam a snahy v zmysle uznávania výsledkov neformálneho učenia sa. Tieto a mnohé ďalšie okolnosti nás priviedli k tomu, aby sme vytvorili text, ktorý sa vám práve dostal do rúk.

Pevne veríme, že tieto učebné texty svoj cieľ naplnia a budú pre vás, milí študenti, oporou pri vašej pregraduálnej príprave. Zároveň však chceme vysloviť túžbu podporiť týmito učebnými textami aj teoretické rozpracovanie tejto problematiky a pomôcť tak rozvoju nie len teórie vzdelávania dospelých, ale aj samotnej praxe, v ktorej neformálne učenie predstavuje výraznú a dôležitú súčasť a možno ho považovať práve za nosnú kategóriu v kontexte podpory rozvoja vzdelávania dospelých na Slovensku.

Vážení študenti, dúfame, že sa vám učebné texty budú dobre čítať, budú pre vás prínosom a zároveň vám pomôžu lepšie sa zorientovať v problematike neformálneho učenia (sa).

Michaela Beran Sládkayová

Obsah

Úvod.....	8
1 Neformálne učenie (sa)	10
1.1 <i>Neformálne učenie (sa) v koncepte celoživotného učenia sa .....</i>	<i>11</i>
1.2 <i>Legislatívne ukotvenie neformálneho učenia (sa) .....</i>	<i>16</i>
1.3 <i>Neformálne učenie (sa) dospelých.....</i>	<i>23</i>
2 Súčasti neformálneho učenia (sa) dospelých.....	31
2.1 <i>Kultúrno-osvetová činnosť .....</i>	<i>32</i>
2.2 <i>Záujmové vzdelávanie dospelých .....</i>	<i>40</i>
2.2.1 <i>Kurikulárne otázky záujmového vzdelávania dospelých .....</i>	<i>46</i>
2.3 <i>Občianske vzdelávanie dospelých .....</i>	<i>55</i>
2.3.1 <i>Kurikulárne otázky občianskeho vzdelávania dospelých.....</i>	<i>64</i>
3 Formy a metódy neformálneho učenia (sa) dospelých.....	84
3.1 <i>Formy a metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých.....</i>	<i>85</i>
3.2 <i>Vybrané formy a metódy v neformálnom učení (sa) dospelých.....</i>	<i>93</i>
3.2.1 <i>Animácia .....</i>	<i>93</i>
3.2.2 <i>Hry vo vzdelávaní dospelých a gamifikácia.....</i>	<i>98</i>
3.2.3 <i>Online vzdelávanie (e-learning) .....</i>	<i>100</i>
4 Slovník základných pojmov	109
Záver.....	113
Zoznam bibliografických odkazov.....	114
Prílohy	121
<i>Príloha A – pracovný list, tematická oblasť Neformálne učenie (sa) .....</i>	<i>122</i>
<i>Príloha B – pracovný list, tematická oblasť Kultúrno-osvetová činnosť .....</i>	<i>124</i>
<i>Príloha C – pracovný list, tematická oblasť Záujmové vzdelávanie dospelých.....</i>	<i>127</i>

<i>Príloha D – pracovný list, tematická oblasť Občianske vzdelávanie dospelých.....</i>	<i>131</i>
<i>Príloha E – pracovný list, tematická oblasť Animácia .....</i>	<i>135</i>
<i>Príloha F – ukážky animačných aktivít pre dospelých.....</i>	<i>137</i>
Priestor na poznámky	142

Zoznam tabuliek, obrázkov a schém

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Mnohovýznamovosť procesov teba a seba učenia sa (prehľad bazálnych pojmov) podľa Pavlova.....	27
Tabuľka 2 Riadenie edukačného procesu.....	27
Tabuľka 3 Charakteristiky cieľových skupín v kultúrno-osvetovej činnosti.....	36
Tabuľka 4 Špecifiká záujmového a profesijného vzdelávania dospelých.....	44
Tabuľka 5 Typické formy pre záujmové vzdelávanie dospelých	50
Tabuľka 6 Špecifiká záujmového a občianskeho vzdelávania dospelých.....	61
Tabuľka 7 Indikátory aktívneho občianstva a občianskeho vzdelávania.....	63
Tabuľka 8 Členenie foriem podľa Bočkovej.....	86
Tabuľka 9 Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých podľa miery aktivity a samostatnosti vzdelávaných	88
Tabuľka 10 Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých podľa miesta realizácie.....	89
Tabuľka 11 Výhody a nevýhody tradičných metód vzdelávania dospelých.....	90

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Rozdiely medzi formálnym, neformálnym a informálnym učením sa.....	15
Obrázok 2 Dimenzie a ciele občianskeho vzdelávania dospelých.....	67
Obrázok 3 Obsah občianskeho vzdelávania dospelých.....	71
Obrázok 4 Pyramída občianskeho vzdelávania.....	72

Zoznam schém

Schéma 1 Etapy celoživotného učenia (sa).....	25
Schéma 2 Funkcie kultúrno-osvetovej činnosti	35
Schéma 3 Znaky záujmového vzdelávania dospelých	42
Schéma 4 Klasifikácia obsahového zamerania záujmového vzdelávania dospelých podľa Čornaničovej	49
Schéma 5 Lektori v záujmovom vzdelávaní dospelých	53
Schéma 6 Moderné formy občianskeho vzdelávania dospelých.....	73
Schéma 7 Poskytovatelia občianskeho vzdelávania dospelých na Slovensku.....	75

Schéma 8 Formy vzdelávania dospelých podľa Palána a Langerera	85
Schéma 9 Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých z hľadiska procesu osvojovania si vedomostí a zručností	88
Schéma 10 Metódy vzdelávania/učenia (sa) podľa zamerania	89
Schéma 11 Animačné oblasti	94
Schéma 12 Proces animácie	95
Schéma 13 Princípy animácie	97
Schéma 14 Prvky hry	98
Schéma 15 Výhody a nevýhody online vzdelávania.....	104

Úvod

Súčasná spoločenská situácia, či rôzne sociálne zmeny nám ukazujú, že vzdelávanie a učenie sa v rámci formálneho školstva nie je postačujúce. Čoraz viac sa stretávame s názormi, ktoré podporujú nadobúdanie vedomostí, schopností, zručností ako aj samotných kompetencií cez ďalšie možnosti vzdelávania a učenia sa. Jednou z týchto možností je aj neformálne učenie (sa), ktoré opúšťa hranice vysoko inštitucionalizovaného školského prostredia a čoraz viac sa stáva súčasťou samotnej sebarealizácie jednotlivca. Obzvlášť, ako hovoríme o dospeljej populácii, neformálne učenie (sa) predstavuje vysoko efektívny spôsob zvyšovania, nie len, vedomostnej úrovne spoločnosti.

Tieto procesy sa ukazujú ako priority na všetkých úrovniach, od lokálnej až po globálnu. Stretávame sa s čoraz väčším dôrazom na uznávanie takéhoto vzdelávania a realizuje sa množstvo výskumov¹, ktoré sa snažia poukázať na dôležitosť týchto procesov, ako aj na samotnú realizáciu takýchto aktivít. Tieto aktivity sú podporené vznikom rôznych medzinárodných, aj národných dokumentov, ktoré sa orientujú práve na oblasť podpory celoživotného učenia sa, ako aj na podporu a rozvoj neformálneho učenia (sa) všetkých vekových kategórií, dospelých nevynímajúc. S týmto cieľom vznikali aj tieto učebné texty, ktoré ponúkajú prehľad skúmanej problematiky neformálneho učenia (sa) dospelých so zreteľom na konkrétne druhy vzdelávania dospelých, ktoré do tohto segmentu zaraďujeme.

Predložené učebné texty možno rozdeliť do dvoch základných celkov. Ten prvý, a z nášho pohľadu nosný, predstavujú prvé dve kapitoly (Neformálne učenie (sa) a Súčasti neformálneho učenia (sa) dospelých). Ich obsahové zameranie je orientované najmä na teoretické vymedzenie tejto problematiky z hľadiska charakterizovania neformálneho učenia (sa) z rôznych hľadísk so špeciálnym zameraním na cieľovú skupinu dospelých. Následne sa v druhej kapitole bližšie venujeme jednotlivým súčasťam, respektíve druhom vzdelávania dospelých, ktoré svojim obsahovým zameraním, ako aj formálnou organizáciou, zaraďujeme práve do tejto kategórie celoživotného učenia.

---

¹ Zo všetkých spomenieme výskumný projekt VEGA 1/0409/21 Neformálne vzdelávanie ako súčasť modernej vzdelávacej paradigmy v pregraduálnej príprave budúcich profesionálov pomáhajúcich profesií. Projekt je riešený na Katedre pedagogiky a andragogiky, Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela. Hlavným zámerom projektu je empiricky identifikovať a analyzovať širší kontext neformálneho vzdelávania (sa)(vzdelávacie paradigmy, organizačné formy, stratégie a metódy) v pregraduálnej príprave budúcich profesionálov a profesionálok pomáhajúcich profesií na slovenských vysokých školách v kontexte rozvíjania definovaných kľúčových a profesijných kompetencií.

Druhý celok tvoria kapitoly 3 a 4 (Formy a metódy neformálneho učenia (sa) a Slovník základných pojmov). V prvom rade ide o akúsi ilustráciu možností ako realizovať neformálne učenie (sa) dospelých. V rámci kapitoly číslo 3 sa učebné texty sústreďujú najmä na popis a bližšiu charakteristiku foriem a metód vzdelávania/učenia, ktoré je možné v tomto kontexte využívať. Okrem všeobecných (univerzálnych) foriem a metód používaných vo vzdelávaní dospelých sa táto kapitola venuje aj vybraným formám a metódam, ktoré možno považovať za typické práve pre oblasť neformálneho učenia (sa). V rámci výberu týchto foriem a metód sme sa snažili vychádzať práve z hľadiska čoraz väčšieho využívania tzv. inovatívnych foriem a metód a zároveň so zreteľom na aktuálny trend čoraz viac využívať informačno-komunikačné technológie vo vzdelávaní, nie len, dospelých. Kapitola číslo 4 predstavuje sumár pojmov, ktoré považujeme za dôležité a kľúčové pre lepšie porozumenie tejto problematike a zároveň z hľadiska obsahového zamerania za dôležité ich zhrnúť v jednej samostatnej kapitole.

Tento druhý celok predstavuje akési doplnenie predchádzajúceho teoretického rozpracovania (1. a 2. kapitola) a ponúka skôr praktický pohľad na riešenú problematiku. Tieto kapitoly následne dopĺňajú aj prílohy, ktorých obsahom sú pracovné listy k jednotlivým tematickým oblastiam a zároveň ukážka niekoľkých aktivít, ktoré je možné v rámci neformálneho učenia (sa) dospelých realizovať. Na tomto mieste považujeme za dôležité upozorniť, že prílohy sú tvorené pracovnými listami vlastnej konštrukcie autorky učebných textov a teda pri ich ďalšej distribúcii je potrebné riadne uviesť zdroj.

Celkovo si dovoľíme konštatovať, že učebné texty majú za cieľ pomôcť, najmä vysokoškolským študentom, pri ich príprave na budúce povolanie, aj v kontexte vzniku nových študijných programov na Katedre pedagogiky a andragogiky, Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zároveň však dúfame, že tieto učebné texty pomôžu aj pri samotnom rozvoji tak teórie, ako aj praxe vzdelávania dospelých a budú prínosom pre ďalšie teoretické a empirické skúmanie tohto segmentu.

1 Neformálne učenie (sa)

- získať základné vedomosti o koncepte neformálnej edukácie so špecifickým zameraním na dospelých;
- vedieť charakterizovať neformálne učenie (sa);
- poznať terminologické vymedzenie, základné znaky a princípy, ako aj systémové ukotvenie neformálneho učenia (sa) dospelých v koncepte celoživotného učenia sa.

Kľúčové pojmy

celoživotné učenie

formálne učenie

neformálne učenie

informálne učenie

neformálne učenie (sa) dospelých

sebariadené učenie (sa), sebazvedľávanie

V úvode tejto kapitoly chceme upozorniť, že koncept neformálneho učenia (sa) je do značnej miery terminologicky nejednotný. Pri pohľade na jednotlivé charakteristiky, či samotné používanie pojmu nájdeme hneď niekoľko alternatív, ako celý tento koncept pomenovať. V odbornej literatúre, ako aj v samotnej praxi, sa stretávame s používaním termínov ako:

- neformálna edukácia,
- neformálne vzdelávanie,
- neformálne učenie
- semiformálne vzdelávanie²
- mimoškolské vzdelávanie.

---

² Tento pojem používa Švec (2004, 2008). Švec poukazuje v tejto súvislosti na skutočnosť, že v slovenčine „nonformálny“ a „informálny“ = „neformálny“. Zároveň z vecného hľadiska, Švec konštatuje, že je lepšie uprednostňovať pojem *semiformálne vzdelávanie* pre všetky druhy inštitucionálneho mimoškolského vzdelávania v osvetovej, zamestnávateľskej a inej sústave, ktoré paralelne pôsobia popri školskej sústave (Švec, 2008, s.175 – 176).

V rámci zahraničnej terminológie v zásade prevláda používanie dvoch základných termínov – non-formal learning a non-formal education. Pre potreby tejto publikácie budeme používať termín **neformálne učenie (sa)**. A to práve na základe obsahovej analýzy dostupných národných, medzinárodných dokumentov, ako aj odbornej literatúry. Tento pojem považujeme za najviac vystihujúci podstatu celého konceptu. Bližšie sa tomuto vymedzeniu a charakterizovaniu tohto pojmu budeme venovať práve v nasledujúcom texte.

Neformálne učenie (sa) možno vnímať ako určitý koncept edukácie, ktorý je možné realizovať v rámci celého života jednotlivca. Tento koncept sa v súčasnosti stáva preferovaným „nástrojom“ na dosahovanie tak kľúčových kompetencií, ako aj samotného zvyšovania kvality života jednotlivca. Jeho význam stále rastie a dostáva sa postupne do popredia, aj z hľadiska legislatívneho ukotvenia, či systematického rozpracovania. Avšak pri jeho vymedzení často narážame na určitú terminologickú nejednotnosť, ktorá sa následne odráža aj v jeho samotnom charakterizovaní. Aby sme tomuto konceptu lepšie porozumeli, považujeme za potrebné venovať pozornosť práve jeho ukotveniu, na ktoré budeme nazerať z viacerých hľadísk:

- koncept celoživotného učenia sa
- legislatívne ukotvenie – národný a medzinárodný kontext
- neformálne učenie (sa) dospelých – andragogické hľadisko

1.1 Neformálne učenie (sa) v koncepte celoživotného učenia sa

Koncept **celoživotného učenia (sa)** sa začal presadzovať s prijatím medzinárodného dokumentu „*Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa*“³ Európskou komisiou v roku 2000. Európa sa v tomto období nachádzala na prahu mnohých zmien ako aj výziev a celoživotné vzdelávanie/učenie sa stáva akýmsi základom pre prosperitu spoločnosti ako takej. V tejto súvislosti je dôležité uviesť, že vzdelávanie/učenie sa považujeme za kľúčovú kategóriu a za hlavné ciele celoživotné učenia sa považujeme podporu aktívneho občianstva (či a ako ľudia participujú na chode spoločnosti) a podporu zamestnateľnosti (schopnosť zabezpečiť a udržať si zamestnanie) (Memorandum, 2000). Celoživotné učenie sa tým stalo akceptovaným

---

³ Originálny názov dokumentu „A Memorandum of lifelong learning.“ Slovenský preklad považujeme za nie príliš presný, nakoľko pojem vzdelávanie považujeme za nepostačujúci. Pojem vzdelávanie predstavuje „proces riadeného učenia a vyučovania, ku ktorému dochádza typicky v edukačnom prostredí“ (Průcha & Veteška, 2014, s. 301). Preto ďalej v texte používame pojem učenie, ktoré predstavuje tak zámerné ako aj nezámerné nadobúdanie vedomostí a zručností a v kontexte cieľov a priorit tohto konceptu ho považujeme za vhodnejšie.

predpokladom k dosahovaniu strategických rozvojových cieľov, najmä v rámci zvyšovania konkurencie schopnosti a udržateľného rozvoja spoločnosti.

Celoživotné učenie predstavuje kontinuálny proces, ktorý umožňuje získať kvalifikáciu rôznymi vzdelávacími cestami v priebehu celého života, ktoré sú realizované v súlade s individuálnymi potrebami a záujmami každého jednotlivca. V rámci rešpektovania princípu rovných príležitostí ponúka tento koncept možnosti vzdelávať sa pre všetkých, bez rozdielu na vekové ohraničenie, či sociálne prostredie. Dôležitú úlohu však zohráva individuálna motivácia jednotlivca k učeniu (sa). Takéto učenie (sa) prebieha bez ohľadu na životnú etapu, v ktorej sa človek nachádza, miesto, čas, či formu, čo môžeme vnímať tak, že sa realizuje aj vo sfére voľného času (Knotová, 2006).

Celoživotné učenie je v ideálnom stave považované za nepretržitý proces. Môžeme konštatovať, že jeho cieľom je, aby každý jednotlivec bol pripravený a ochotný učiť sa. V tejto súvislosti sa častokrát stretávame s tvrdeniami, že v škole získané vedomosti a schopnosti nie sú ani tak cenné ako schopnosť, či kompetencia učiť sa. Z tohto dôvodu bolo vykonaných množstvo zmien v oblasti vzdelávacích stratégií, nie len na európskej úrovni, a predstavujú akúsi pozitívnu zmenu v procese vzdelávania a učenia sa. Preto sa začína viac hovoriť o celoživotnom učení, nie o celoživotnom vzdelávaní⁴ (Veteška, 2010). Tým sa zdôrazňuje význam aj takých aktivít, ktoré nie sú organizovaného charakteru (napr. samotné učenie, sebvzdelávanie, učenie popri práci a iné).

So zavedením tohto konceptu do praxe sa stretávame aj v súvislosti s vytvorením a charakterizovaním troch základných kategórií účelných vzdelávacích aktivít:

- **formálne vzdelávanie sa** (formal learning);
- **neformálne vzdelávanie sa** (non-formal learning);
- **neinštitucionálne vzdelávanie sa** (informal learning) (Memorandum, 2000, s. 11).

Vo všeobecnosti môžeme tieto kategórie charakterizovať najmä z hľadiska ich vzťahu k inštitucionálnemu zabezpečeniu. Kým formálne vzdelávanie je do značnej miery inštitucionalizované a býva ukončené nejakým certifikátom a nadobudnutím kvalifikácie, to neformálne prebieha popri formálnom a skôr predstavuje len aktivity organizácií tretieho sektora. Špecifickým je neištitucionálne, tiež nazývané aj informálne, učenie sa, ktoré

---

⁴ Veteška (2010, s. 18) podotýka, že učenie je samozrejme psychický proces, ktorý môže byť regulovaný (a môže viesť k rozvoju žiadanej oblasti ľudského potenciálu), aby sa docielil žiaduci edukačný efekt. Na druhej strane učenie je hodnotovo neutrálny biologický dej a zmeny, ktoré vznikajú prostredníctvom učenia u človeka nastávajú a môžeme ich nazývať vzdelaním (a to už má z ľudského pohľadu hodnotový náboj).

predstavuje prirodzenú súčasť každodenného života človeka a môžeme povedať, že prebieha spontánne a jednotlivci si ho ani nemusí uvedomovať.

Formálne učenie sa je definované ako „vzdelávanie, ktoré sa poskytuje v organizovanom a štruktúrovanom prostredí a je explicitne určené ako vzdelávanie.“ **Neformálne učenie sa** „sa zakladá na plánovaných aktivitách, ktoré nie sú explicitne stanovené ako vzdelávanie (v súvislosti s cieľmi učenia, dobou učenia alebo podpory v učení).“ **Informálne učenie sa** vychádza z „každodenných činností týkajúcich sa práce, rodiny alebo voľného času. Nie je organizované alebo štruktúrované v súvislosti s cieľmi, časom alebo podporou v učení“ (EACEA, 2011, s.17).

Ak by sme sa na jednotlivé kategórie chceli pozrieť hlbšie, tak môžeme konštatovať, že **formálne učenie sa** predstavuje základný prúd vzdelávania, teda môžeme povedať že ide o školskú prípravu a teda sa spravidla realizuje ako školské vzdelávanie. Švec (2008) poukazuje na potrebu odlíšiť tento pojem od staršieho pojmu pre koncepciu „formálneho vzdelania.“ Táto koncepcia predstavovala absolutizujúci rozvoj abstraktných myšlienkových operácií najmä v matematike, gramatike a podobných formálnych disciplínach v kontexte konkurujúcej koncepcie „materiálneho vzdelania.“ Tá jednostranne preferuje rozvoj faktografických vedomostí, napr. z dejepisu, biológie a podobných vecných disciplín. Do tohto prúdu môžeme, z pohľadu andragogiky, zaradiť aj profesijné vzdelávanie dospelých. Hoci ide o ďalšie vzdelávanie realizované spravidla v podnikoch a firmách alebo na základe požiadavky zamestnávateľa, svojim charakterom ho možno zaradiť práve do tohto segmentu⁵. Švec (2008) ďalej dodáva, že formálne vzdelávanie dospelých sa spravidla chápe ako školské štúdium popri zamestnaní, ktoré vedie k vysvedčeniu alebo k získaniu diplomu či oprávnenia v zmysle predpisov platných v školskej sústave.

Neformálne učenie (sa) sa realizuje prostredníctvom „kurzov, seminárov, workshopov v zariadeniach zamestnávateľov, súkromných vzdelávacích inštitúcií, neziskových organizácií, ale aj klasických školách“ (Veteška, 2011, s.51). Teda hovoríme o učení (sa), ktoré neposkytujú školy, ale iné vzdelávacie inštitúcie a obyčajne ani nevedie k získaniu dokladu o vzdelaní⁶.

---

⁵ V tomto kontexte považujeme za dôležité upozorniť, že aj profesijné vzdelávanie dospelých je možné realizovať aj ako neformálne vzdelávanie/učenie (sa), nakoľko často krát prebieha vo voľnom čase dospelého a je možné za absolvovanie takéhoto vzdelávania získať certifikát, či osvedčenie, ktoré následne slúži na prehlbenie, zvýšenie kvalifikácie, či profesijný rast jednotlivca.

⁶ V tomto kontexte považujeme za dôležité upozorniť, že získanie osvedčenia o absolvovaní takéhoto vzdelávania nie je vylúčené, hoci toto osvedčenie (diplom, potvrdenie) nemá charakter oficiálne uznávaného dokumentu a jednoznačne ho nemôžeme porovnávať s certifikátom, vysvedčením, či iným dokladom uznaným v zmysle akreditovaných programov ďalšieho (formálneho) vzdelávania.

Často je organizované v kurzoch mimoškolských sústav vzdelávania nevyžadujúcich nutne oficiálny zápis a kontrolu (Švec, 2008). Je však štruktúrované (najmä z hľadiska stanovenia cieľov, počtu hodín, obsahu alebo podpory učenia sa) a teda je možné ho považovať za zámerné vzhľadom k perspektívam učiacich sa (Čornaničová, 2010). Švec (2008) ďalej konštatuje, že predstavuje akúsi alternatívu voči tzv. formálnemu školeniu. Neformálne učenie (sa) je intencionálny proces, ktorý vedie lektor/pedagóg alebo aj dobrovoľník bez odborného pedagogického vzdelania a z pohľadu účastníka je vnímané ako otvorené a najmä dobrovoľné (Knotová, 2006). V rámci tohto učenia sa, môžeme hovoriť aj o sebazvedávaní prostredníctvom štúdia odbornej literatúry, internetových zdrojov, využívania webinárov, či sledovaním rôznych inštruktážnych videí⁷.

Tretia kategória, **informálne učenie sa**, predstavuje proces získavania vedomostí, osvojovania zručností, postojov a kompetencií počas každodenných situácií a zo životných skúseností (Veteška, 2011). Tento typ učenia sa je často nezámerný a môže sa stať, že človek si neuvedomuje, že sa vzdeláva/učí a tým aj nadobúda nejaké kompetencie a zručnosti. Informálne učenie sa môže byť uskutočňované v troch podobách: sebariadené (intencionálne učenie (zámerné, cieľavedomé a uvedomované), incidentné/náhodné učenie (objavuje sa ako vedľajší produkt inej činnosti, je nezámerné, ale človek si môže uvedomiť, že sa niečo naučil), tacitné učenie (nezámerné a neuvedomované) (Merriam & Caffarella & Baumgartner, 2007 In Dvořáková & Šerák, 2016, s.119). Aj na základe vyššie uvedených charakteristík informálneho učenia sa môžeme povedať, že ide najmä o nadobúdanie vedomostí, zručností a schopností zo skúseností, z činností bežného života, z rozhovorov, diskusií, formovanie názorov na základe médií (rozhlas, televízia, printové a internetové médiá, sociálne médiá), či čítaním literatúry.

Pri charakterizovaní jednotlivých kategórií celoživotného vzdelávania je potrebné vnímať ich aj hľadiska ďalších, nie len kurikulárnych, aspektov.

---

⁷ bližšie viď kapitola [3 Formy a metódy neformálneho učenia \(sa\)](#)

Obrázok 1 Rozdiely medzi formálnym, neformálnym a informálnym učením sa

Rozdiely v:	Formálne učenie sa	Neformálne učenie sa	Informálne učenie sa
prostredí	Obvykle v škole	V inštitúcii mimo školy	Kdekoľvek
vzťahu učiteľ učiaci sa	Môže byť represívne	Obvykle podporné	Podporné
	Riadené učiteľom	Môže byť vedené alebo riadené učiteľom	Obvykle riadené učiacim sa
štruktúre	Štruktúrované	Štruktúrované	Neštruktúrované
	Sekvenčné (chronologicky usporiadané texty)	Obvykle nesequenčné	Nesequenčné
obsahu	Štandardizovaný, rigidné štruktúrovaný	Individualizovaný, zameraný na učiaceho sa	individualizovaný
spracovaní obsahu	Obvykle vopred pripravený	Obvykle vopred pripravený	Spontánny
motivácii	Motivácia obvykle prichádza zvonku	motivácia môže byť aj externá, ale obvykle je interná	Motivácia je obvykle interná
dobrovoľnosti	Povinné	Obvykle dobrovoľné	Dobrovoľné
hodnotení	Učenie sa je hodnotené	Učenie sa obvykle nie je hodnotené	Učenie sa nie je hodnotené
vzťahu k stupňu vzdelávania	Výstupy vedú k vopred definovanému stupňu vzdelávania	Za určitých podmienok môže viesť, alebo obvykle nevedie k vyššiemu stupňu vzdelávania	Nevedie k vyššiemu stupňu vzdelávania
vzťahu ku kvalifikácii	Vzdelávacie výstupy vedú k vopred definovanej kvalifikácii	Vzdelávacie výstupy môžu viesť ku kvalifikácii, nie je to však podmienka	Vzdelávacie výstupy nevedú ku kvalifikácii
časovom rozvrhu	Dlhodobé / na plný úväzok	Krátke cykly, opakujúce sa	nerelevantné
poskytovateľoch	Založený na formálnych inštitúciách	Založený na flexibilných organizáciách	Mimo inštitúcií a organizácií
kontrole	Externá / hierarchická	Samosprávna / demokratická	nerelevantné

Zdroj: Detko, J. et al (2016). Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v SR. Bratislava: ŠIOV.

Ako je vidieť v tabuľke, jednoznačne môžeme rozlíšiť rozdiely medzi jednotlivými kategóriami. Tieto rozdielnosti podporuje aj definovanie týchto kategórií na medzinárodnej úrovni, kde za neformálne učenie sa považujeme organizáciu učenia mimo školského systému a častú absenciu možnosti získať z tohto typu vzdelávania/učenia sa stupeň vzdelania, či kvalifikáciu. Na druhej strane sa však vyznačuje vysokou mierou flexibility v samotnom obsahu, ako aj vo využívaní foriem a metód. Takéto aktivity nemusia byť vždy primárne určené na vzdelávanie/učenie sa, avšak vždy obsahujú aj tento prvok a považujeme ho za zámerné práve z hľadiska samotného učiaceho sa, ktorý je v jeho hlavnej pozornosti (upravené podľa CEDEFOP, 2009).

Zároveň sa stotožňujeme s Nemcovou & Rovňanovou (2016), ktoré zdôrazňujú, že jednotlivci si v rámci formálneho vzdelávania osvojujú množstvo vedomostí, no často majú

oveľa menej priestoru na rozvoj zručností, schopností, kompetencií a postojov, nevyhnutných pre úspešné uplatnenie v zamestnaní a živote, čo umožňuje práve neformálne a informálne učenie (sa), ktoré prebieha vo voľnom čase. Neformálne vzdelávanie/učenie (sa) tak predstavuje akýsi ideálny konsenzus medzi formálnym a informálnym učením sa (Nemcová & Šolcová, 2020) a to práve z toho dôvodu, že je flexibilné a predstavuje priestor na napĺňanie záujmov jednotlivca a saturáciu jeho potrieb.

Problematikou neformálneho učenia (sa) sa zaoberá viacero odborníkov, ako aj legislatívnych a strategických dokumentov⁸ na všetkých úrovniach, od lokálnej až po globálnu. Odborníkmi venujúcimi sa tejto oblasti, v rámci Slovenskej a Českej republiky, sú napríklad Nemcová & Šolcová (2020), Kalenda (2021), Fudaly & Lenčo (2008) a iní. Problematike neformálneho učenia (sa) sa venujú aj iní odborníci, avšak nie v tak komplexnej podobe.

1.2 Legislatívne ukotvenie neformálneho učenia (sa)

Národný kontext

Z legislatívneho hľadiska na Slovensku upravuje proces vzdelávania hneď niekoľko zákonov a vyhlášok. V našom kontexte je pre nás dôležitá úprava neformálneho učenia (sa) v *Zákone 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Zákon ako taký nepoužíva pojem neformálne učenie (sa) a teda tento pojem ani nie je v zákone explicitne definovaný. Namiesto toho môžeme paralelu nájsť v pojme ďalšie vzdelávanie, ktoré spolu s tým školským, podľa zákona, tvorí koncept celoživotného vzdelávania.

Pod pojmom ďalšie vzdelávanie zákon rozumie „*vzdelávanie vo vzdelávacích inštitúciách ďalšieho vzdelávania (ďalej len „vzdelávacia inštitúcia“)* *nadväzujúce na školské vzdelávanie alebo iné vzdelávanie, ktoré nadväzuje na školské vzdelávanie. Ďalšie vzdelávanie umožňuje získať čiastočnú kvalifikáciu alebo úplnú kvalifikáciu alebo doplniť, obnoviť, rozšíriť alebo prehĺbiť si kvalifikáciu nadobudnutú v školskom vzdelávaní, alebo uspokojiť záujmy a získať spôsobilosť zapájať sa do života občianskej spoločnosti. Úspešným absolvovaním ďalšieho vzdelávania nemožno získať stupeň vzdelania*“ (Zákon 568/2009 Z. z., §2, ods. 3). Zákon ďalej charakterizuje druhy ďalšieho vzdelávania, medzi ktoré zaraďuje ďalšie odborné vzdelávanie, rekvalifikačné a kontinuálne vzdelávanie, záujmové, občianske a vzdelávanie seniorov, či

---

⁸ bližšie viď podkapitola [1.2 Legislatívne ukotvenie neformálneho učenia \(sa\)](#)

akékoľvek vzdelávanie, ktorým si účastník saturuje svoje potreby (Zákon 568/2009 Z. z.). Z uvedeného vyplýva, že neformálne učenie (sa) je v tomto prípade brané ako aktivity, ktoré sa realizujú až po skončení formálneho/školského vzdelávania a teda neprebíha súběžne s formálnym, ako to definuje Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa.

Vzhľadom k množstvu medzinárodných dokumentov, ako aj potrebe doplniť samotné legislatívne ukotvenie celoživotného vzdelávania vzniklo na Slovensku niekoľko strategických dokumentov s cieľom intenzívnejšej podpory rozvoja tohto konceptu. Jedným z takýchto dokumentov je *Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na roky 2018 – 2027* (ďalej len NPRVV) s podtitulom *Kvalitné a dostupné vzdelanie pre Slovensko*. Tento dokument vznikol ako výsledok rôznych analýz, správ, rokovaní pracovných skupín a verejného pripomienkovania. V rámci základných princípov a východísk NPRVV poukazuje na potrebu rozvíjania vzdelávania na Slovensku tak, aby formálne vzdelávanie nebolo jedinou podporovanou formou vzdelávania, nakoľko sa človek učí aj neformálne a informálne (NPRVV, 2018). Zároveň je dôležité poznamenať, že rozvoj systému neformálneho učenia (sa) je v dokumente prezentované ako jedna z prierezových priorít v rámci samotného rozvoja výchovy a vzdelávania.

Jedným z ostatných dokumentov prijatých Vládou Slovenskej republiky je *Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030*. Tento dokument si dáva za cieľ rozvinúť systém uznávania výsledkov neformálneho učenia (sa) a informálneho učenia sa. Avšak ak sa na toto opatrenie pozrieme bližšie, vypovedá len o uznávaní neformálneho učenia (sa) až po ukončení toho formálneho, resp. po získaní nižšieho stredného vzdelania (Stratégia ČŽV 2021 – 2030). V kontexte našej publikácie však môžeme považovať za zaujímavý cieľ 1.11. *Podpora občianskeho vzdelávania dospelých*. Tento druh vzdelávania považujeme výhradne za neformálne učenie (sa), ktoré je realizované predovšetkým organizáciami tretieho sektora. Občianske vzdelávanie pomáha pri získavaní základných zručností (kompetencií), ku ktorým patria aj občianske kompetencie a zahŕňa široké spektrum tém, ako napr.: výchova k demokracii, tolerancii, ľudské práva, rozvoj kritického myslenia, globalizácia, občianstvo, aktívne občianstvo a mnohé iné (Beran Sládkayová & Neusarová, 2021). Stratégia ďalej poukazuje, v tejto súvislosti, na úpravu zákona o celoživotnom vzdelávaní v zmysle zapracovania občianskeho vzdelávania, ako aj na zvýšenie podpory subjektov poskytujúcich takého vzdelávanie⁹.

---

⁹ Podrobne sa občianskemu vzdelávaniu venujeme v podkapitole [2.3 Občianske vzdelávanie dospelých](#).

Medzinárodný kontext

Okrem už spomínaného *Memoranda o celoživotnom vzdelávaní* (2000) existuje viacero medzinárodných dokumentov, najmä z dielne Európskej únie a jej príslušných orgánov, ktoré sa venujú problematike celoživotného vzdelávania, ako aj špecificky problematike neformálneho učenia (sa).

Súčasne s Memorandom bola prijatá aj tzv. *Lisabonská stratégia* (2000), ktorá definuje strategické ciele Európskej únie a cestu k ich naplneniu do roku 2010. hlavným cieľom je síce konkurencieschopnosť a ekonomické rast, stratégia taktiež kladie veľmi náročné ciele aj v oblasti vzdelávania obyvateľov Európskej únie. Paralelne sa s touto stratégiou začali rozvíjať ďalšie procesy zamerané na celoživotné učenie (už spomínané Memorandum), vysokoškolské vzdelávanie (tzv. bolonský proces), odborné vzdelávanie a prípravu (tzv. kodanský proces) a samozrejme rozvoj vedy a výskumu (uprav. podľa Veteška, 2011).

Za dôležitý dokument môžeme považovať prijatie *Strategického rámca európskej spolupráce vo vzdelávaní a odbornej príprave (ET 2020)*. Stratégia vymedzuje štyri základné ciele, tzv. piliere:

- ***realizácia celoživotného učenia a mobilit,***
- ***zlepšenie kvality a efektivity vzdelávania a odbornej prípravy,***
- ***podpora spravodlivosti, sociálnej súdržnosti a aktívneho občianstva,***
- ***zlepšenie kreativity a inovácií na všetkých úrovniach vzdelávania a odbornej prípravy, vrátane podnikateľských schopností*** (ET, 2020).

V kontexte našej publikácie je pre nás kľúčový najmä prvý pilier, realizácia celoživotného učenia a mobilit, ktorý, okrem iného hovorí aj o uznávaní výsledkov neformálneho učenia (sa), informálneho učenia sa a poradenstva. Túto oblasť považujeme za kľúčovú aj vzhľadom na fakt, že jedným z ukazovateľov plnenia týchto strategických cieľov je, že v roku 2020 by sa malo aspoň 15% dospelých zapojiť do rôznych foriem celoživotného učenia, medzi ktoré zaraďujeme aj neformálne učenie (sa).

K zviditeľneniu neformálneho učenia (sa) prispeli aj aktivity OECD, konkrétne *Recognition of Non-formal and Informal Learning*¹⁰. Táto iniciatíva vychádza najmä z faktu, že v rámci uznávania výsledkov vzdelávania sa hovorí len o uznávaní formálneho vzdelávania,

---

¹⁰ Bližšie viď. <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>

hoci, najmä pri dospelých, je učenie, ktoré sa odohráva doma, na pracovisku alebo inde, oveľa dôležitejšie, relevantnejšie a významnejšie ako druh učenia, ku ktorému dochádza v rámci formálnej edukácie. Ďalším dôležitým faktorom bola dohoda zástupcov krajín OECD na vytvorení konceptu a následnej implementácie stratégií s podtitulom „celoživotné vzdelávanie pre všetkých“. Tento prístup schválili ministri práce, ministri sociálnych vecí a Rada OECD na ministerskej úrovni. Pojem „od kolísky po hrob“ zahŕňa formálne, neformálne a informálne vzdelávanie. Ide o prístup, ktorého dôležitosť môže byť teraz jasnejšia ako kedykoľvek predtým a výsledky neformálneho a informálneho vzdelávania sa považujú za významné. Keďže k neformálnemu a informálnemu vzdelávaniu dochádza všade a neustále, táto aktivita OECD nemôže riešiť všetky problémy súvisiace s neformálnym a informálnym vzdelávaním vo všeobecnosti. Preto sa zameriava výlučne na procesy, ktoré zviditeľňujú neformálne učenie (sa) a tiež sa venuje procesu formálneho uznávania výsledkov neformálneho a informálneho učenia (sa). Tento proces prebieha napr. prostredníctvom udelenia úplnej certifikácie, čiastočnej certifikácie, práva na prístup k systému vysokoškolského vzdelávania alebo k akémukoľvek programu vo formálnom systéme celoživotného vzdelávania alebo akémukoľvek uznávanému dokumentu (portfólio kompetencií, pas kompetencií...).

Okrem iného, je neformálne učenie (sa) vnímané ako hodnoverná alternatíva k formálnemu vzdelávaniu a odbornej príprave. Skutočnou otázkou je, za akých podmienok môže byť kodifikované učenie, ktoré nebolo uznané, a viesť k udeleniu dokumentu. Napriek tomu mnohé krajiny zaraďujú uznávanie neformálneho a informálneho učenia (sa) na popredné miesto svojej politickej agendy a nastal čas na dôkladné vyhodnotenie toho, čo to znamená. Uznávanie neformálneho a informálneho učenia (sa) je dôležitým prostriedkom na to, aby sa program „celoživotné vzdelávanie pre všetkých“ stal realitou pre všetkých a následne aj prostriedkom na pretvorenie vzdelávania tak, aby lepšie zodpovedalo potrebám znalostných ekonomík a otvorených spoločností 21. storočia.

V rámci medzinárodného legislatívneho/strategického ukotvenia neformálneho učenia (sa) je dôležité poznamenať, že väčšina dokumentov zameraných na edukáciu, ktoré sú prijímané všetkými členskými štátmi, venuje pozornosť neformálnemu učeniu (sa) len okrajovo a nerieši ho komplexne. Aj z tohto dôvodu sme sa snažili vybrať tie dokumenty, ktoré považujeme za významné pre zviditeľnenie tohto druhu vzdelávania, a ktoré prispeli k tvorbe národných stratégií, či aktivít v tejto súvislosti.

Uznávanie neformálneho učenia (sa)

Ako je vidieť, legislatívne a strategické dokumenty v tejto oblasti smerujú k zefektívneniu samotného neformálneho učenia (sa) a okrem poukázania na jeho význam pre človeka sa snažia aj o zvýšenie jeho validity v prospech samotného účastníka takéhoto učenia (sa). Z tohto dôvodu sledujeme snahy o uznávanie výsledkov neformálneho učenia (sa). Samotné výsledky (vedomosti, zručnosti, schopnosti) môžu mať v zásade dve dimenzie:

- 1) **dimenzia explicitná** - znalosti¹¹, ktoré môžeme vyjadriť pomocou jazyka, písma, obrázku, matematiky, či iného typu záznamu. To znamená, že sú tieto znalosti uvedomované, je možné ich bez problémov prenášať a predávať si ich medzi sebou, či „skladovať“ v informačných systémoch (databázy a pod.). Môžeme ich spolu kombinovať a vytvárať tak znalosti nové.
- 2) **dimenzia tacitná**¹² – tá časť znalostí, ktorú vieme, ale nedokážeme ju nejako vyjadriť. Tento typ znalostí má vysoko osobný charakter a človek, ktorý je ich nositeľom, o nich ani nemusí vedieť. Veľké množstvo týchto vedomostí je podvedomých a sú na nich založené napr. praktické činnosti (šoférovanie dopravných prostriedkov, varenie, obsluha strojov a pod.). Tacitné znalosti získavame najmä prostredníctvom informálneho (incidentného) učenia (Dvořáková & Šerák, 2016, s. 120).

Na národnej úrovni proces uznávania výsledkov neformálneho učenia (sa) predstavuje najmä prijatie dokumentu *Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v SR* (2016), ktorý vypracoval Štátny inštitút odborného vzdelávania. Dokument poukazuje, okrem iného na možnosti uznávania takéhoto typu učenia (sa), napríklad v súvislosti s profesiou, jej prehľbovaním alebo zvyšovaním kvalifikácie a pod.

Touto problematikou sa zaoberá aj už spomínaná *Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030* a jej Akčný plán. V kontexte problematiky uznávania výsledkov neformálneho učenia sa považujeme za dôležité vyzdvihnúť práve dva body z tejto stratégie:

---

¹¹ V tomto kontexte pod pojmom znalosti rozumieme vedomosti, zručnosti, schopnosti, teda celý komplex informácií, ktoré jednotlivec získava rôznymi formami vzdelávania a učenia (sa).

¹² Z angl. *tacit knowledge* (tiché znalosti). Tacitné znalosti - osobné znalosti zahrnuté v individuálnej skúsenosti obsahujúce nehmotné faktory ako sú osobné presvedčenie, náhľady a hodnotové systémy, sú ťažko vyjadriteľné formálnym jazykom (ťažko neznamena, že ich nie je možné vyjadriť), predtým než sú vyjadrené, musí byť prevedené do podoby slov, modelov a čísel (zhruba sa dajú stotožniť s ľudským kapitálom a čiastočne aj so sociálnym kapitálom) (<https://managementmania.com/sk/vedomosti-pojem>).

- a) **Individuálne vzdelávacie účty** (individuálna podpora vzdelávania) – zavedením individuálnych vzdelávacích účtov sa zníži finančná bariéra ako jedna z najvýznamnejších bariér pre účasť dospelých na vzdelávaní. Súčasťou opatrenia môže byť aj motivovanie poskytovateľov využívať online formy vzdelávania, pretože organizácia vzdelávania prevažne v prezenčnej forme je tiež jednou z významných bariér účasti na vzdelávaní. Zavedenie individuálnych vzdelávacích účtov sprevádzané adekvátnou informačnou kampanou zníži finančné bariéry; cez internetovú a/alebo mobilnú aplikáciu posilní informovanosť o ponuke kurzov v mieste bydliska záujemcu a cez informačnú kampan signalizuje záujem štátu posilniť individuálnu zodpovednosť za úroveň zručností jednotlivca. Očakáva sa zvýšenie záujmu o vzdelávacie programy ďalšieho vzdelávania a následne aj zvýšenie ponuky a diverzifikáciu jej foriem zo strany poskytovateľov. Zmeny sa odrazia vo vyššej účasti dospelých na vzdelávaní a následne sa zvýši hodnota cieľového štrukturálneho ukazovateľa.
- b) **Systém uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa** – súčasný systém overovania kvalifikácií v Slovenskej republike nerešpektuje Odporúčanie Rady z 20. decembra 2012 o potvrdzovaní neformálneho vzdelávania/učenia (sa) a informálneho učenia sa (2012/C398/01) v plnej miere. Zameriava sa výlučne na získanie osvedčenia o kvalifikácii – dokladu, na základe ktorého môže osoba požiadať o vydanie živnostenského oprávnenia v danom odbore. Národný systém validácie, ktorý by zahŕňal všetky štyri časti, t. j. identifikáciu, dokumentáciu, hodnotenie a certifikáciu, potrebuje ďalší rozvoj nástrojov a ich overenie, pretože jediným možným spôsobom na získanie certifikátu, ktorý potvrdzuje odbornú spôsobilosť v súčasnosti je absolvovanie skúšky. Zavedenie nových systémových prvkov uznávania kvalifikácií na základe vedomostí, zručností a kompetencií nadobudnutých praxou – inak povedané, validáciou vzdelávacích výstupov predchádzajúceho učenia sa – predpokladá definovať základné nástroje tohto systému. V Odporúčaní Rady z 20. decembra 2012 o potvrdzovaní neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa (2012/C 398/01) sa členským štátom navrhuje začleniť do režimu potvrdzovania neformálneho a informálneho učenia sa nasledujúce prvky a tým umožniť každému jednotlivcovi použiť ktorýkoľvek z nich, a to buď jednotlivo alebo v kombinácii, v závislosti od jeho potrieb. Rámcová koncepcia systému uznávania výsledkov predošlého vzdelávania/učenia sa, ktoré jednotlivci

získali neformálnym a informálnym učením sa v podobe kvalifikácie alebo kreditov vedúcich ku kvalifikácii alebo v inej vhodnej podobe, sa zakladá na štyroch kľúčových fázach procesu, ktorý tvoria: a) identifikácia vzdelávacích výstupov, b) dokumentácia vzdelávacích výstupov, c) hodnotenie vzdelávacích výstupov, d) certifikácia (získanie osvedčenia) vzdelávacích výstupov hodnotenia výsledkov vzdelávania.

K tejto stratégii bol prijatý aj *Akčný plán na roky 2022 - 2024* kde sa uvádza, že sa budú podporovať rôznorodé aktivity pri vzdelávaní a učení (sa) dospelých, ktoré sa týkajú aj učenia (sa) v oblastiach voľnočasových aktivít, či edukačné aktivity vychádzajúce zo záujmov a potrieb samotných dospelých.

Tejto problematike sa venuje pozornosť aj na medzinárodnej úrovni, napríklad prostredníctvom UNESCO, ktoré pravidelne vydáva správu o stave neformálneho učenia (sa) a jeho aktuálnych trendoch. Jednou z posledných správ je *GRALE V.: The Global Report on Adult Learning and Education*¹³ (2022). Hlavnou výzvou pre vzdelávanie dospelých na celom svete je osloviť tých, ktorí to najviac potrebujú. Toto je kľúčový odkaz Piatej globálnej správy UNESCO o vzdelávaní dospelých. V rámci trendov správa poukazuje na občianske vzdelávanie ako kľúč k udržateľnému rozvoju spoločnosti. Pri riešení aktuálnych problémov, ako sú klimatické zmeny, digitalizácia a pod., je potrebné, aby boli občania informovaní, angažovaní, aktívni a aby vedeli rozoznať tak ich spoločnú ľudskosť ako aj záväzky voči iným a planéte (UNESCO, 2022). Práve občianske vzdelávanie je v tomto kontexte považované za kľúčový nástroj na dosiahnutie týchto cieľov.

Ako uvádzame aj v predchádzajúcom texte, na medzinárodnej úrovni je problematike neformálneho učenia (sa) venovaná zvýšená pozornosť, čo do určitej miery absentuje práve na úrovni národnej. Avšak pozorujeme zvýšenú snahu rôznych organizácií¹⁴ pri samotnom posilnení tohto segmentu vzdelávania dospelých a čoraz viac je dôraz kladený práve na neformálne a informálne učenie (sa).

---

¹³ dostupné na <https://uil.unesco.org/adult-education/global-report/5th-global-report-adult-learning-and-education-citizenship-education-0>

V rámci stránky UNESCO je možnosť nájsť aj predchádzajúce správy. Bližšie viď. <https://uil.unesco.org/adult-education>

¹⁴ Medzi takéto organizácie môžeme zaradiť napr.: Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV), Národné osvetové centrum, Platformu EPALE, Asociáciu inštitúcií vzdelávania dospelých (AIVD) a pod.

1.3 Neformálne učenie (sa) dospelých

Koncept celoživotného učenia (sa) a jeho definovanie sa stalo kľúčovým aj v oblasti formovania systematickej andragogiky a ďalšieho rozvoja vzdelávania dospelých. Samotný vznik a vývoj vzdelávania dospelých podporilo množstvo spoločenských zmien na všetkých úrovniach. Po prvýkrát sa s pojmom andragogika stretávame v roku 1833, kedy vo svojom diele *Platónova náuka o výchove ako pedagogika pre jednotlivca a štát* použil Alexander Kapp (Veteška, 2016). V jednej kapitole (nazvaná Andragogika alebo vzdelávanie v dospelom veku) položil základy terminologickému vymedzeniu andragogiky.

Hoci sa samotné vymedzenie andragogiky a vzdelávania dospelých postupom času mení a stretávame sa so značnou terminologickou nejednotnosťou¹⁵, vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že pre andragogiku je typické:

- vznik a rozvoj vzdelávania dospelých je podmienený sociálnymi (a ekonomickými) zmenami;
- dôraz na profesijné role a potrebu pripraviť zodpovedného a kvalifikovaného pracovníka;
- nutnosť reagovať na nové možnosti a spôsoby trávenia voľného času dospelých (najmä vo vzťahu k zmysluplnému tráveniu voľného času);
- pozitívne ideologické charakteristiky (rozvoj občianskej, demokratickej spoločnosti), v opačnom prípade tie, ktoré z politicko-ideologických dôvodov bránia v rozvoji jednotlivca (obmedzený prístup ku vzdelávaniu, vylúčenie rôznych skupín obyvateľov na základe segregácie);
- nutnosť reagovať na globalizáciu a rozvoj informačných a komunikačných technológií (Veteška, 2016, s. 17).

Aj na základe týchto charakteristík môžeme konštatovať, že neformálne učenie (sa) má svoje nezastupiteľné miesto aj vo vzdelávaní dospelých. Nie len ako jeden z potenciálnych druhov vzdelávania, ale aj v zmysle samotného charakterizovania vzdelávania dospelých (najmä v rámci definovania bodov 3, 4 a 5). Svoje opodstatnenie neformálneho učenia (sa) nachádzame aj v oblasti používania rôznych pojmov, pred ustálením pojmu andragogika.

---

¹⁵ Veteška (2016) si to vysvetľuje podľa krajín, kde sa andragogika rozvíja, taktiež aj podľa jednotlivých autorov a teoretických smerov vychádzajúcich z pedagogických a sociálnych teórií, či na základe geopolitických aspektov a kultúrnych aspektov.

V rámci historického vývoja sme sa stretávali najmä s pojmami ako ľudovúchova a osveta, ktoré sa realizovali najmä v rámci voľného času dospelaj populácie a hoci išlo o zámerne organizované aktivity, môžeme sa stretnúť aj s menej organizovanými aktivitami, ktoré mali podporiť rozvoj človeka v rámci jeho voľného času.¹⁶

Vychádzajúc z definovania andragogiky ako všetky činnosti, v ktorých „dochádza k nejakému učeniu (vzdelávaniu) na strane dospelého subjektu, ktorému sú priamo alebo sprostredkované, zámerne a nezámerne prezentované nejaké informácie“ (Průcha, 2014, s. 20), môžeme konštatovať, že vzdelávanie dospelých prebieha vo väčšej miere v rámci konceptu neformálneho učenia (sa) dospelých.

Toto prepojenie môžeme nájsť aj pri definovaní predmetu andragogiky z hľadiska jej obsahu. Podľa Palána a Langeru (2008) môžeme vychádzať z nasledujúcich oblastí a kategórií:

- celoživotné učenie a vzdelávanie – užšie vnímanie predmetu andragogiky ako celoživotné vzdelávanie učenie sa dospelých v celej jeho dĺžke a šírke (intencionálne a incidentné učenie, organizované niekým druhým alebo dospelým samým);
- vyrovnávanie sa so sociálnymi inštitúciami – novo vznikajúce inštitúcie v procese inštitucionalizácie (proces vytvárania pravidiel, kedy jednotlivec tieto pravidlá prijíma);
- mobilizácia ľudského kapitálu v prostredí sociálnej zmeny – všeobecné vnímanie andragogiky, pre spoločnosť charakteristickú neustálymi zmenami je ľudský kapitál najvýznamnejší determinant jej existencie;
- orientácia človeka v kritických momentoch jeho životnej dráhy, či problémoch;
- individuálne a sociálne súvislosti zmien syntetického statusu (získaného statusu);
- animácia dospelého človeka – najširšie vymedzenie andragogiky, ktoré je z časti obsiahnuté vo všetkých ostatných vymedzeniach – ide o nekončiaci proces humanizácie človeka, ktorá môže byť zámerná aj nezámerná (formovanie vplyvom prostredia) a vzťahuje sa k procesom enkulturácie, socializácie a resocializácie, profesionalizácie a edukácie.

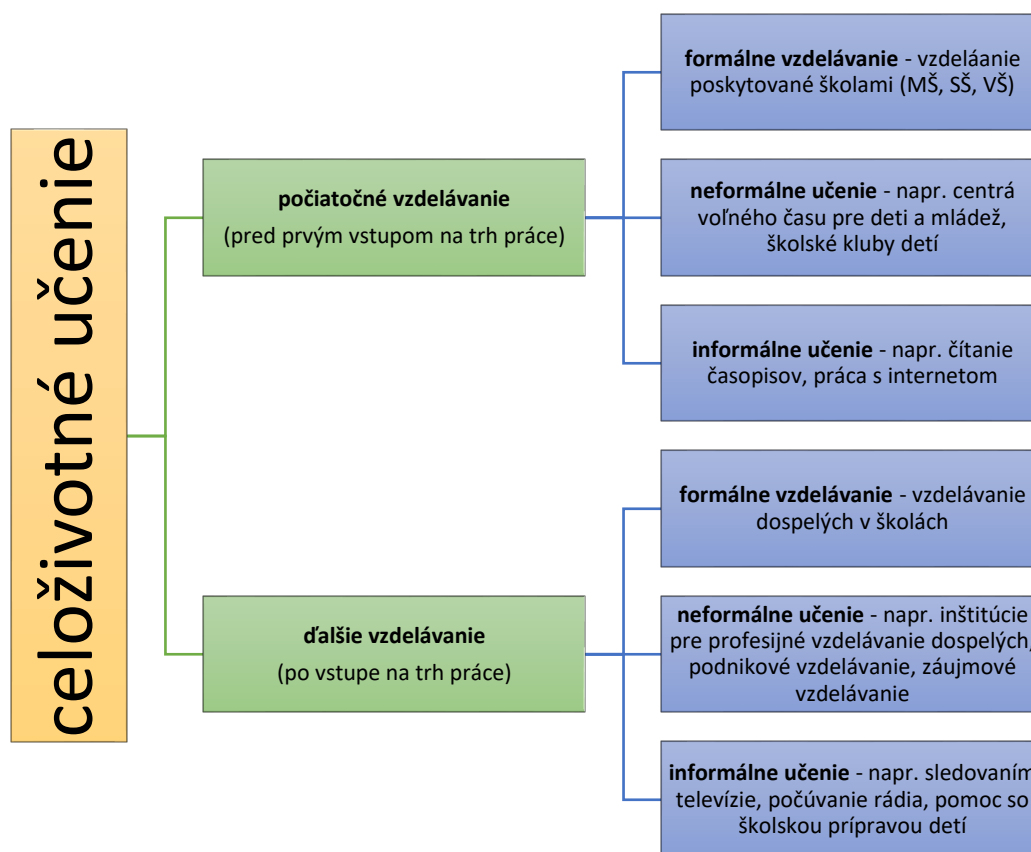
Na základe predchádzajúceho vymedzenia a definovania andragogiky môžeme konštatovať, že samotné neformálne učenie (sa) dospelých je najmä zamerané na získavanie takých vedomostí, schopností, zručností, skúseností a kompetencií, ktoré môžu jednotlivcovi

---

¹⁶ Bližšie odporúčame Veteška J. (2016), Lukáč E. (2019), Šerák M. (2009).

zlepšiť spoločenské postavenie ako aj napomôcť k lepšiemu pracovnému uplatneniu jednotlivca. Hoci neformálne učenie (sa) nevedie k získaniu uceleného stupňa vzdelania, zhŕňa v sebe napríklad jazykové kurzy, počítačové kurzy, rekvalifikačné kurzy, povinné školenia zamestnancov a pod. (Veteška, 2016).

Schéma 1 Etapy celoživotného učenia (sa)

Zdroj: upravené podľa Vychová, H. (2008). Vzdelávaní dospelých ve vybraných zemích EU. In Veteška, J. (2016). Přehled andragogiky. Praha: Portál.

V rámci členenia systematickej andragogiky sa stretávame s tromi subsystémami – *profesijná, kultúrna a sociálna andragogika*. V kontexte našej publikácie budeme vychádzať práve z tohto členenia. Ak považujeme za neformálne učenie (sa) také aktivity, ktoré sú realizované vo sfére voľného času a nevedú k nadobudnutiu kvalifikácie alebo oficiálneho certifikátu, či osvedčenia¹⁷, tak v centre nášho záujmu stojí práve **kultúrna andragogika**

¹⁷ V tomto kontexte považujeme za formálne učenie práve profesijnú andragogiku. Sociálnu andragogiku vnímame skôr v zmysle starostlivosti a poradenstva pre dospelých, ktorí sa ocitli v ťažkej životnej situácii, v ktorej si nevedia sami pomôcť. Preto v tomto kontexte nehovoríme o vzdelávaní alebo učení, aj keď tieto procesy sú aj v tomto subsystéme prítomné.

a druhy vzdelávania dospelých, ktoré sa v tomto subsysteme rozvíjajú (záujmové a občianske vzdelávanie).

V rámci tohto segmentu tvorí najvýraznejšiu skupinu poskytovateľov práve oblasť tretieho sektora. Realizátormi jednotlivých aktivít sú najmä občianske združenia, neziskové a mimovládne organizácie, aj keď do toho vstupujú aj štátne inštitúcie, či iné (väčšinou súkromné) subjekty. Významnú úlohu zohráva samotný jednotlivec a jeho vlastné sebvzdelávanie a organizácia učenia (sa) ako taká.

Sebariadené učenie/sebvzdelávanie

Špecifické postavenie, v kontexte neformálneho učenia (sa), má sebariadené učenie¹⁸. Tento typ vzdelávania/učenia (sa) môžeme považovať za „proces, v ktorom si jednotlivec prevažne sám stanovuje ciele, vyberá učivo, volí metódy, sám seba motivuje, riadi a kontroluje, hodnotí kvalitu svojho učenia a prijíma ďalšie rozhodnutia“ (Bontová, 2017, s. 92). Tento proces je ovplyvnený množstvom faktorov (napr.: vek, životné skúsenosti, vytrvalosť, motivácia a iné), ktoré majú výrazný vplyv na celkový výsledok tohto procesu. Môžeme taktiež povedať, že ide o proces sebaučenia (sa) dospelého, ktoré je viac či menej riadené alebo autonómne (Pavlov, 2018).

V rámci sebariadeného učenia (sa) je taktiež dôležité uvedomiť si, že tu dochádza k akémusi splynutiu rol vzdelávateľa a učiaceho sa subjektu. To znamená, že celý proces je výhradne v rukách samotného učiaceho sa, teda dospelého jednotlivca, ktorý sa rozhodol získať nové poznatky, zručnosti, schopnosti a pod.

Pre lepšie porozumenie rozdielnosti jednotlivých procesov a bazálnych pojmov použijeme tabuľku od Pavlova (2018), ktorá popisuje mnohovýznamovosť procesov teba a seba učenia (sa):

---

¹⁸ Tiež označované ako sebvzdelávanie. Dôležité je uvedomiť si rozdielnosť pojmov vzdelávanie a učenie, kde vzdelávanie predstavuje vždy zámerný a cieľavedomý proces, pričom učenie môže byť tak zámerné ako aj nezámerné.

Tabuľka 1 Mnohovýznamnosť procesov teba a seba učenia sa (prehľad bazálnych pojmov) podľa Pavlova

Učenie (ť'a)	Učenie (sa)
heteroedukácia, vyučovanie, výučba (školská a mimoškolská)	autoregulácia, sebaučenie (aj samoučenie), samostatné učenie
výchova a vzdelávanie	sebavýchova a sebvzdelávanie
formálne / neformálne / informálne	
heteroregulatívne učenie (riadené zvonku)	autoregulatívne (sebariadené) učenie (riadené zvnútra)
zámerné (intencionálne) / nezámerné (funkcionálne)	

Zdroj: Pavlov, I. (2018). *Teória výchovy a sebavýchovy dospelých 1. časť*. Banská Bystrica: Belianum.

Ak sa na celý proces pozrieme z hľadiska samotného riadenia edukačného procesu, tak môžeme identifikovať tri základné roviny – vonkajšie riadenie edukácie, zmiešané riadenie a sebariadenie.

Tabuľka 2 Riadenie edukačného procesu

Postoj dospelého k riadeniu edukácie	vonkajšie riadenie edukácie	zmiešané riadenie	sebariadenie
Vzťah dospelého ku kurikulu	akceptácia daného kurikula dospelým	participácia dospelého na riešení kurikula	kurikulárne súčasti určuje dospelý
Typy učenia a vzdelávania	<ul style="list-style-type: none"> formálne vzdelávanie ďalšie odborné vzdelávanie 	<ul style="list-style-type: none"> záujmové vzdelávanie, občianske vzdelávanie edukačné činnosti psychológov, poradcov, konzultantov, koučov, lekárov a iné 	<ul style="list-style-type: none"> sebvzdelávanie autodidaktické procesy (čítanie, rozhovory, vlastné skúsenosti, médiá a iné)

Zdroj: Bontová, A. (2017). *Androdidaktika*. Banská Bystrica: Belianum

Okrem samotného riadenia edukačného procesu je pre nás, aj z hľadiska neformálneho učenia (sa) dospelých, dôležité porozumieť aj motivácii dospelého pre začatie samotného

vzdelávania a učenia (sa). V tejto súvislosti Bontová (2017) popisuje niekoľko sebvzdelávacích motívov, ktoré považujeme za kľúčové v tomto kontexte:

1. *Seberealizačné a sebaaktualizačné motívy* – motívy vedomostného a osobnostného rastu;
2. *Prosociálne (altruistické) motívy* – zmysluplnosť učenia tkvie v sociálnom úžitku, v „kvalitnej“ službe iným;
3. *Spirituálne (sebapresahujúce, transcendentné) motívy* – gradácia prosociálnych motívov. Táto skupina je reprezentovaná napr. výroky: „byť lepší, využiť svoj potenciál pre iných, dozrieť (napomôcť zreniu vzdelávaním), predstúpiť pred Boha pripravený“, motív byť „vzorom v učení“ (model pre rodinných príslušníkov, pre členov pracovného tímu a pod.);
4. *Utilizačné (úžitkové) motívy* – napr. získanie vyššieho stupňa vzdelania;
5. *Existenčné motívy* – majú bližšie neskúmaný vzťah s utilizačnými motívmi (udržanie pracovnej pozície, istoty pracovného miesta);
6. *Sebapodporujúce motívy* – motív zlepšenia sebahodnotenia na základe úspechu vo vzdelávaní a v sebvzdelávaní;
7. *Kompetetívne (súťaživé) motívy* – snaha byť lepší v porovnaní s inými, motív byť ocenený vonkajšími hodnotiteľmi (upravené podľa Bontová, 2014 In Bontová, 2017, s. 56).

Tieto motívy môžeme vo všeobecnosti charakterizovať ako vnútornú motiváciu, ktorá je základom pre jednotlivé súčasti neformálneho učenia (sa) dospelých, najmä ak hovoríme o záujmovom, či občianskom vzdelávaní dospelých. Zároveň v tejto súvislosti hovoríme o sebarozvoji daného jednotlivca, na ktorý môže vplývať množstvo vnútorných ako aj vonkajších činiteľov. Jedným z nich je práve sebvzdelávanie, či schopnosť sebariadeného učenia (sa) a s tým aj spojená sebvýchova, či sebamotivácia a iné.¹⁹

---

¹⁹ Bližšie tieto činitele charakterizuje Pavlov (2018, s. 52), kde uvádza tabuľku popisujúcu všetky činitele vplývajúce na samotný sebarozvoj, resp. sebvýchovu dospelého človeka.

Zhrnutie

Celoživotné učenie predstavuje kontinuálny proces, ktorý umožňuje získať kvalifikáciu rôznymi vzdelávacími cestami v priebehu celého života, ktoré sú realizované v súlade s individuálnymi potrebami a záujmami každého jednotlivca. Vychádzajúc z *Memoranda o celoživotnom vzdelávaní (učení sa)* členíme celoživotné učenie na tri základné kategórie:

- **formálne učenie** – zámerné, organizované a plánovité aktivity s cieľom dosiahnuť stupeň vzdelania (školský systém), zvýšiť alebo prehĺbiť kvalifikáciu, či rekvifikovať sa (profesijné vzdelávanie dospelých), ktoré býva ukončené získaním diplomu, certifikátu alebo iného uznávaného dokladu;
- **neformálne učenie** – zámerné nadobúdanie vedomostí, zručností, schopností a kompetencií predovšetkým v rámci efektívneho trávenia voľného času (mimoškolské aktivity, edukačné aktivity v rámci voľného času dospelých, sebvzdelávanie), ktoré spravidla nie sú ukončené získaním platného certifikátu alebo osvedčenia, aj keď nie je vylúčené získať istý druh potvrdenia absolvovania takéhoto vzdelávania.
- **informálne učenie** – nezámerné aktivity, učenie sa na základe skúseností a činností bežného života, často krát si jednotlivec neuvedomuje, že dochádza k učeniu.

Neformálne učenie (sa) podporuje niekoľko národných a medzinárodných dokumentov, ako aj množstvo aktivít realizovaných na národnej a medzinárodnej úrovni. Jeho význam je čoraz viac zdôrazňovaný o čom svedčia aj aktivity ako napríklad snahy o uznávanie výsledkov neformálneho učenia (sa) na rôznych úrovniach.

Z hľadiska vzdelávania dospelých predstavuje neformálne učenie (sa) významnú oblasť realizácie edukačných aktivít, najmä v rámci subsystému kultúrnej andragogiky. Taktiež významnú oblasť tvorí sebariadené učenie (sebvzdelávanie), ktoré je špecifické práve pre túto kategóriu vzdelávania a učenia (sa) dospelých.

Kontrolné otázky a úlohy

1. Na základe uvedených charakteristík a informácií formulujte svoju vlastnú definíciu pojmu neformálne učenie (sa):
_____
_____
_____
2. Pomenujte výhody a nevýhody formálneho, neformálneho a informálneho učenia.
3. Ako by ste charakterizovali základné rozdiely medzi formálnym, neformálnym a informálnym učeníom?
4. V akých oblastiach si viete predstaviť realizáciu neformálneho učenia (sa) dospelých?
5. Kto je realizátorom takéhoto učenia?

Pracovný list k tematickej oblasti *Neformálne učenie (sa)*: [Príloha A](#)

Základná odporúčaná literatúra

- Detko, J. et al (2016). *Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v SR*. Bratislava: ŠIOV.
- EACEA. (2011). *Adults in Formal Education: Policies and practice in Europe*. Brussels: EACEA EURYDICE
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/128EN.pdf
- European guidelines for validating non-formal and informal learning*. CEDEFOP. (2009) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na roky 2018 – 2027. Kvalitné a dostupné vzdelanie pre Slovensko*. (2018). <https://www.minedu.sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania-plne-znenie/>
- Nemcová, L. & Šolcová, J. (2020). *Neformálne vzdelávanie detí a mládeže*. Banská Bystrica: Belianum.

2 Súčasti neformálneho učenia (sa) dospelých

Ciel'

- získať základné vedomosti o kultúrnej andragogike a jej súčastiach;
- vedieť charakterizovať kľúčové pojmy – kultúrno-výchovná činnosť, kultúrno-osvetová činnosť, záujmové vzdelávanie dospelých, občianske vzdelávanie dospelých;
- poznať terminologické vymedzenie, základné znaky a princípy, ako aj systémové ukotvenie záujmového a občianskeho vzdelávania;
- vedieť identifikovať špecifiká a prieniky záujmového a občianskeho vzdelávania dospelých.

Kľúčové pojmy

kultúrna andragogika

občianske vzdelávanie dospelých

kultúrno-osvetová činnosť

kultúrno-osvetový pracovník

záujmové vzdelávanie dospelých

Ako uvádzame v predchádzajúcej kapitole, v rámci vzdelávania dospelých sa stretávame s neformálnym učením (sa) najmä v subsysteme kultúrnej andragogiky. **Kultúrna andragogika**²⁰ je aplikovaná andragogická disciplína, ktorej predmetom je „široko chápaná kultúrno-osvetová činnosť v zmysle pomoci dospelému človeku pri enkulturácii, udržiavaní jeho kultúrnej kompetencie a kultivácie osobnosti“ (Průcha – Veteška, 2012, s. 157). Podľa autorov Palán – Langer (2008) je *predmetom kultúrnej andragogiky pomoc dospelému človeku pri enkulturácii a udržovaní jeho kultúrnych kompetencií* v prispôsobovaní sa zmeneným podmienkam a zároveň **kultivácia osobnosti** prostredníctvom kultúrno-výchovnej činnosti.

Cieľom kultúrnej andragogiky je najmä podpora dospelého jednotlivca pri osvojovaní kultúrnych hodnôt, vytváranie podmienok a možností uplatnenia sa jednotlivca vo sfére jeho

---

²⁰ Niektorí autori (napr. Čornaničová) používajú pojem kultúrno-osvetová andragogika. Pre bližšie objasnenie pozri: Čornaničová, R. (2006). Od kultúrnej ku kultúrno-osvetovej andragogike. In *Trendy rozvoja andragogiky a jej systematizácie*. Bratislava: Gerlach Print.

záujmu a prespievať k uspokojovaniu potrieb seberealizácie a kultúrneho vyžitia jednotlivca (Veteška, 2016). Z toho vychádza aj charakteristika špecifických znakov kultúrno-andragogických aktivít, ako napr. voľnočasový charakter, dobrovoľnosť, preferencia vnútornej motivácie, vlastnej aktivity, či otvorenosť a širokospektrálnosť obsahu, foriem a metód (Kryštoň, 2012).

Napĺňanie cieľa kultúrnej andragogiky je možné realizovať cez široké množstvo aktivít kultúrno-osvetovej činnosti ako aj prostredníctvom vzdelávacích aktivít konkrétnych druhov vzdelávania dospelých, ktoré sa v tomto segmente rozvíjajú – záujmové a občianske vzdelávanie dospelých. V nasledujúcej časti si preto bližšie priblížime práve tieto tri súčasti kultúrnej andragogiky a teda aj neformálneho učenia (sa) dospelých.

2.1 Kultúrno-osvetová činnosť

Kultúrna andragogika skúma výchovno-vzdelávacie činnosť v troch rovinách:

- *kultivácia osobnosti,*
- *sprostredkovanie kultúrnych hodnôt,*
- *aktívna participácia jednotlivca na živote spoločnosti* (Veteška, 2016, s. 48).

V tejto súvislosti sa v kultúrnej andragogike stretávame s dvoma pojmami – kultúrno-výchovná a kultúrno-osvetová činnosť. **Kultúrno-výchovná činnosť** predstavuje formu záujmovej, neprofesijnej voľnočasovej participácie širokého spektra obyvateľstva na spoločenských a kultúrnych procesoch. Je súčasťou pracovnej náplne rôznych kultúrnych inštitúcií, ako napr.: knižnice, múzeá, galérie, divadlá, hvezdárne, planetária a pod. Tieto inštitúcie majú nezastupiteľné miesto v oblasti kultúrno-výchovného pôsobenia, avšak ich primárnym zameraním sú často iné oblasti (skúmanie vesmíru, starostlivosť o historické exponáty, evidencia publikačnej činnosti). Iba osvetové inštitúcie majú ako svoje primárne poslanie širokospektrálnu, obsahovo nešpecifikovanú kultúrno-výchovnú činnosť orientovanú na rôzne obsahové zložky kultúry a na široké masy obyvateľstva. S cieľom vyčleniť túto širokoplánovú kultúrno-výchovnú činnosť z celku kultúrno-výchovnej činnosti, odlíšiť od obsahovo špecifikovaných kultúrno-výchovných činností sa ukazuje zmysluplné a informačne priezračné používať pre ňu označenie kultúrno-osvetová činnosť (Čornaničová, 2011c., s. 46).

Zjednodušene môžeme povedať, že **kultúrno-osvetová činnosť** predstavuje súčasť práve kultúrno-výchovnej činnosti²¹. Ide o jej špecifickú oblasť, ktorej špecifikom je široká druhová, typová a obsahová škála aktivít ako aj zameranie na rôzne cieľové skupiny. Kultúrno-osvetová činnosť v sebe zahŕňa dve roviny:

1. **záujmovú (neprofesijnú) voľnočasovú participáciu** na spoločenských kultúrnych procesoch - prijímanie, osvojovanie, zvnútorňovanie kultúrnych hodnôt; tvorba, tvorivé vyjadrovanie skutočnosti (tvorba kultúrnych hodnôt);
2. **profesijnú pôsobnosť kultúrno-osvetového pracovníka** ako zámernú, špecificky inštitucionalizovanú a organizovanú činnosť – sprostredkovanie kultúrnych hodnôt širokému spektru spoločnosti (Čornaničová, 2011c., s. 47).

Široké spektrum aktivít kultúrno-osvetovej činnosti sa týka rozličných oblastí osobného i verejného života jednotlivca, rôznych cieľových skupín, ale aj hmotnej a nehmotnej kultúry. Jednotlivé aktivity možno kategorizovať na základe rôznych hľadísk. Podrobnejšie spracovanie druhov kultúrno-osvetovej činnosti nachádzame v práci Čornaničovej a kol. *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach* (2005), kde za členiace hľadisko zvolili primárnu orientáciu na niektorú z osobnostných alebo sociálnych stránok človeka, cieľových skupín, miestnej komunity. Túto typológiu možno považovať za nosnú v kultúrnej andragogike

Autori vymedzujú niekoľko základných druhov kultúrno-osvetovej činnosti, v rámci ktorých definujú:

- **záujmové vzdelávanie**²² – primárne zamerané na získavanie poznatkov, informácií a zručností;
- **záujmová umelecká činnosť** – zameraná na permanentné rozvíjanie osobnosti človeka prostriedkami umenia, dobrovoľná neprofesijná činnosť zameraná na tvorbu alebo reprodukciu umenia, vedie k vlastnej umeleckej činnosti, k hlbšiemu spoznávaniu tohto umenia; aktivity ZUČ:

---

²¹ Podľa niektorých odborníkov je kultúrno-osvetová činnosť nadradeným pojmom nad kultúrno-výchovnou činnosťou, nakoľko pojem osveta vnímajú ako širší pojem oproti výchove. Nakoľko kultúrno-osvetová činnosť má širšie zameranie, je možné ju považovať za širší koncept oproti samotnej kultúrno-výchovnej činnosti.

²² Nakoľko záujmové vzdelávanie dospelých je považované za samostatný druh vzdelávania dospelých, ktorý sa rozvíja v subsystéme kultúrnej andragogiky (pozri napr.: Prusáková, 2005; Palán & Langer, 2008 a pod.), budeme sa bližšie jeho charakterizovaniu venovať v [ďalšej podkapitole](#).

- divadlo, dramatická tvorivosť, umelecký prednes, literárna tvorba, folklór, ľudová hudba, spev, tanec, hudba, ľudové remeslá, fotografia, film, výtvarníctvo a pod.;
- **záujmová mimoumelecká činnosť** – zameraná na rozvíjanie osobnosti človeka mimoumeleckými prostriedkami kultúry v oblasti záujmových voľnočasových aktivít:
  - modelárske krúžky, filatelistika, numizmatika, zberateľské činnosti, šach, poznávacie krúžky, súťaže, turistika, relaxačné využitie umenia (galéria, koncert) a pod.;
- **aktivizačná výchovno-vzdelávacia a akčná osveta** – aktivity, ktoré kombinujú vzdelávaciu a verejno-prospešnú činnosť, vychádzajú z aktuálnych spoločenských potrieb a záujmov:
  - environmentalistika, občianske a mierové problémy, ľudské práva, dobrovoľníctvo a pod.;
- **kultúrno-umelecké vyžitie** – návštevy divadelných, hudobných, výtvarných, filmových a iných umeleckých podujatí;
- **kultúrno-spomienkové aktivity** – spomienkové oslavy, výročia a pod.;
- **kultúrno-zábavná činnosť** – tanečné zábavy, diskotéky a pod.;
- **kultúrno-rekreačná činnosť a rekreačno-športová činnosť** – šport, turistika, agroturistika, kultúrny oddych a rekreácia, spoločenská zábava, spoločenské hry a pod.;
- **kultúrno-sociálna a charitatívna činnosť** – kluby rodiny, práce, dôchodcov, prosociálne zamerané podujatia, charitatívne aktivity a pod.;
- **ekumenické kultúrno-osvetové podujatia** – spolupráca cirkví a cirkevných spoločností pri realizácii rôznych podujatí (upravené podľa Čornaničová a kol., 2005, s. 56 – 57).

Kultúrno-osvetová činnosť je typická práve svojou druhovou a obsahovou rozmanitosťou a práve aj z tohto dôvodu je jej členenie značne rozsiahle. Pre bližšie porozumenie jednotlivým druhom, ako aj samotnej kultúrno-osvetovej činnosti, je potrebné poznať aj jej funkcie, ktoré sú cez jednotlivé aktivity napĺňané:

Schéma 2 Funkcie kultúrno-osvetovej činnosti

Zdroj: Čornaničová a kol. (2005). *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava: NOC

Pri samotnom projektovaní jednotlivých kultúrno-osvetových podujatí zohrávajú významnú úlohu aj charakteristiky cieľových skupín kultúrno-osvetovej činnosti. Čornaničová a kol (2005) popísali jednotlivé charakteristiky, ktoré ovplyvňujú profilovanie cieľových skupín v kultúrno-osvetovej činnosti. Pre ich lepšiu prehľadnosť sme tieto charakteristiky spracovali do nasledovnej tabuľky.

Tabuľka 3 Charakteristiky cieľových skupín v kultúrno-osvetovej činnosti

<u>typ charakteristiky</u>	<u>popis</u>
<i>základné fyzické charakteristiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • vek • pohlavie • zdravotný stav²³
<i>psychologicko-osobnostné charakteristiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • kognitívne (inteligencia, schopnosti, štýl učenia a pod.) • afektívne (postoje, motivácia, potreby a pod.) • profesijné (skúsenosti, zodpovednosť za úspešnosť podujatia, pracovné nároky a pod.) • ďalšie (tvorivosť, záujmy, záľuby, motivácia realizovať svoje kultúrne potreby a záujmy, úroveň získania špecifických kompetencií a pod.)
<i>sociálne a sociokultúrne charakteristiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • vzdelanostná úroveň • rodinný stav a rodinné prostredie • sociálne prostredie • spoločenská angažovanosť • pracovné zaradenie/nezaradenie
<i>ekonomicko-materiálne charakteristiky</i>	<ul style="list-style-type: none"> • ekonomicko-finančná situácia • dostupnosť inštitúcií a programov v oblasti kultúry a pod.
<i>stálosť skupiny</i>	<ul style="list-style-type: none"> • stabilné (členovia krúžku, súboru, klubu) • nestabilné (účastníci besedy, výletu, súťaže a pod.)
<i>homogénnosť</i>	<ul style="list-style-type: none"> • relatívna homogénnosť kombinujúca viacero spoločných hľadísk (pohlavie, etnicita, vek a pod.) • značná heterogénnosť skupiny, kde členov s rôznymi fyzickými, osobnostnými a sociálnymi charakteristikami spája spoločný záujem o činnosť

Zdroj: upravené podľa Čornaničová a kol. (2005). Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach. Bratislava: NOC. s. 65 – 66

V súvislosti s kultúrno-výchovnou a kultúrno-osvetovou činnosťou nehovoríme len o neformálnom učení (sa), ale vnímame aj prienik do informálneho učenia (sa). A to najmä v súvislosti s aktivitami, ktoré nemusia byť primárne zamerané na vzdelávanie/učenie, avšak sekundárne prinášajú získavanie nových vedomostí, zručností či informácií, ktoré jednotlivec môže získať. V tomto kontexte považujeme za dôležité venovať pozornosť aj samotnej

²³ rozhodujúca charakteristika v prípade organizácie podujatí pre špecifické cieľové skupiny, ako napr.: ľudia so zdravotným znevýhodnením, so zdravotným postihnutím, so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a pod.

osobnosti **kultúrno-osvetového pracovníka**²⁴, ktorý predstavuje jedného zo základných realizátorov kultúrno-osvetových aktivít a významným spôsobom vstupuje do celého procesu realizácie kultúrno-osvetového podujatia (vrátane plánovanie a následného hodnotenia).

Osobnosť kultúrno-osvetového pracovníka (andragóga)

Podstata činností kultúrno-osvetových pracovníkov spočíva najmä v troch základných aktivitách:

1. ***zabezpečovanie organizačného chodu kultúrneho života miestneho etnika*** – okrem organizačných prác sa aj sami aktívne zapájajú do prípravných prác a do celkového priebehu osvetových aktivít;
2. ***zabezpečovanie financií na kultúrno-osvetové podujatia*** – niektorí kultúrno-osvetoví pracovníci považujú vyhľadávanie sponzorov za jednu z priorít, prostredníctvom čoho sa snažia riešiť zložitú finančnú situáciu v oblasti kultúry;
3. ***realizácia kultúrno-osvetových foriem a metód práce*** – komunikácia s miestnymi osobnosťami a s miestnym obyvateľstvom, realizácia kultúrnych podujatí a pod. (upravené podľa Čornaničová, 1999; Denciová, 1999, In Chomová, 2015).

Šerák (2009) medzi hlavné úlohy kultúrnych andragógov zaraďuje organizačnú, manažérsku a konzultačnú činnosť, výber vhodných didaktických metód a foriem, rozširovanie informácií, vlastnú realizáciu voľnočasových aktivít a vlastnú lektorskú činnosť. Podľa Šeráka sa má ideálny pracovník, vyznačovať veľkou flexibilitou, prejavujúcou sa v schopnosti vystupovať v najrôznejších profesijných rolách, ktoré sa zväčša prekrývajú:

- **diagnostik** – určuje a vyhodnocuje potreby, záujmy a úroveň vedomostí klientov, stanovuje použitie metód, foriem, pomôcok a pod.;
- **organizátor** – má na starosti materiálne, finančné, personálne a ďalšie zabezpečenie voľnočasových aktivít;
- **manažér** – koordinuje aktivity a zodpovedá za ich skladbu a priebeh, väčšinou sa venuje aj marketingové činnosti;

---

²⁴ Kultúrno-osvetový pracovník nie je samozrejme jediný, kto môže takéto aktivity realizovať, avšak považujeme ho za odborníka pre túto oblasť výchovnej a vzdelávacej činnosti, najmä v kontexte práce s dospelými jednotlivcami.

- **lektor** – organizuje výučbový proces, uskutočňuje vzdelávacie aktivity, odovzdáva informácie, napomáha k osvojovaniu vedomostí a zručnosti, zaisťuje priamu spätnú väzbu, zároveň by mal ovládať diagnostické činnosti (metódy, formy, a pod.);
- **podnecovateľ** – umožňuje a podporuje komplexné zapojenie jednotlivcov do voľnočasových aktivít, podnecuje ich záujem a aktivitu;
- **poradca** – poskytuje konzultácie o ponuke voľnočasových aktivít a možnostiach zapojenia sa do nich, napomáha efektívnemu a hladkému priebehu týchto aktivít (napr. odstránenie bariér v učení), uskutočňuje aktivity v oblasti sociálno-psychologickej intervencie;
- **hodnotiteľ** – vykonáva evalváciu celého procesu, skúma spokojnosť účastníkov s priebehom aktivít, navrhuje budúce zmeny v procese ich organizácie a realizácie (Šerák, 2009, s. 124 - 125).

Samozrejme, kultúrno-osvetový pracovník (andragóg) môže vystupovať aj v „štandardných“ rolách typických pre andragogiku, ako napr.: andragóg, edukátor, tútor, inštruktor, tréner, moderátor, facilitátor, konzultant, animátor, učiteľ dospelých a pod.²⁵

Na základe týchto klasifikácií môžeme odvodiť základné kompetencie, ktoré musia jednotliví pracovníci spĺňať, ako napríklad komunikačné zručnosti (nadväzovanie kontaktu, poskytovanie informácií a poradenské služby), diagnostické zručnosti a odborné kompetencie týkajúce sa konkrétnych voľnočasových aktivít.

Zhrnutie podkapitoly Kultúrno-osvetová činnosť

Kultúrno osvetová činnosť predstavuje priestor na seberealizáciu jednotlivca v rôznych oblastiach jeho záujmov, napríklad prostredníctvom záujmovej umeleckej činnosti, záujmovej mimoumeleckej činnosti, kultúrneho vyžitia a pod. Pre všetky tieto aktivity je spoločné, že ide o realizáciu tak vzdelávacích, ako aj výchovných činností, ktoré slúžia nie len k saturácii záujmov a potrieb jednotlivca, ale taktiež na efektívne trávenie voľného času a tým aj zvyšovanie kvality života jednotlivca. Významnú úlohu v tomto procese zohráva kultúrno-osvetový pracovník (andragóg), ktorý ako odborník vstupuje do procesu plánovania, realizácie a následného hodnotenia kultúrno-osvetových podujatí.

---

²⁵ Bližšie pozri napr.: Beneš (2014).

Kontrolné otázky a úlohy

1. Charakterizujte vzťah medzi kultúrno-výchovnou a kultúrno- osvetovou činnosťou: _____
_____
_____
_____
2. Kto môže realizovať kultúrno-osvetovú činnosť?
3. Aké druhy kultúrno-osvetovej činnosti poznáme?
4. V čom vidíte výhody zúčastňovania sa aktivít v rámci kultúrno-osvetovej činnosti?

Pracovný list k tematickej oblasti *Kultúrno-osvetová činnosť*: [Príloha B](#)

Základná odporúčaná literatúra

- Čornaničová, R. (2010). Potreba vytvoriť moderný výkladový a terminologický slovník. *Národná osveta*, 2010 (5-6)., s. 26-30.
- Čornaničová, R., Chomová, S., Strelková, J & Tazberík, J. (2005). *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava: NOC.
- Chomová, S. (2015). *Vademékum lokálnej a regionálnej kultúry*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdelávaní dospelých*. Praha: Portál.

2.2 Záujmové vzdelávanie dospelých

Vychádzajúc zo základných kategórií celoživotného vzdelávania (Memorandum o celoživotnom vzdelávaní/učení, 2000) radíme záujmové vzdelávanie dospelých do neformálneho učenia. Významnou súčasťou neformálneho učenia (sa) dospelých je práve záujmové vzdelávanie dospelých, je však dôležité pamätať aj na to, že záujmové vzdelávanie dospelých má značné prieniky aj do oblasti informálneho učenia sa, ktoré je nezámerne a prebieha počas bežných, každodenných situácií.

Z legislatívneho hľadiska na Slovensku záujmové vzdelávanie dospelých vymedzuje Zákon č. 568/2009 Zb. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V rámci tohto zákona nachádzame vymedzenie základných druhov, foriem a rozsahu ďalšieho vzdelávania. Zákon vymedzuje v jednej spoločnej skupine *„záujmové vzdelávanie, občianske vzdelávanie, vzdelávanie seniorov a iné vzdelávanie, ktorým účastník ďalšieho vzdelávania uspokojuje svoje záujmy, zapája sa do života občianskej spoločnosti a všeobecne rozvíja svoju osobnosť.“*

Z hľadiska andragogickej teórie zaraďujeme záujmové vzdelávanie dospelých do kultúrnej andragogiky, kde sa vyvíja spolu s občianskym vzdelávaním dospelých. Zároveň je súčasťou procesu ďalšieho vzdelávania:

- druhošancové
- ďalšie profesijné
- odborné rekvalifikačné
- záujmové vzdelávanie
- občianske vzdelávanie (Prusáková, 2005).

Je dôležité si uvedomiť, že samotný pojem záujmové vzdelávanie dospelých je regionálnym špecifikom, historicky etablovaným v podmienkach slovenskej a českej andragogickej teórie. V zahraničí sa stretávame s pojmami ako non-vocational adult education – neprofesijné vzdelávanie dospelých, out-of-school education – mimoškolské vzdelávanie, liberal education – liberálne vzdelávanie, interested-based education of adults – vzdelávanie dospelých založené na záujmoch.

Charakteristika záujmového vzdelávania dospelých

Čornaničová (2011b., s. 23) uvádza, že záujmové vzdelávanie „*uspokojuje vzdelávacie potreby človeka v súlade s jeho osobným zameraním, ktoré je vyjadrené záujmom.*“ Ďalej autorka uvádza, že tento druh vzdelávania dospelých vytvára podmienky na kultiváciu osobnosti človeka, práve prostredníctvom naplnenia jeho vzdelávacích potrieb. Šerák (2009, s. 50) konštatuje, že záujmové vzdelávanie dospelých v najjednoduchšom ponímaní predstavuje súbor „*krátkodobých i dlhodobých foriem, ktoré umožňujú edukačné, tvorivé i organizačné voľnočasové aktivity účastníkov, smerujúce k saturácii ich záujmov.*“ Záujmové vzdelávanie dospelých tak predstavuje jednu z hodnotných možností sebarealizácie dospelého človeka a nadväzuje na školské a odborné profesijné vzdelávanie a dopĺňa ho.

Podľa Kupcovej je záujmové vzdelávanie dospelých bezprostredne spojené s voľným časom, a jeho aktívnym využívaním a so záujmami dospelého človeka. Ide o súbor krátkodobých i dlhodobých výchovno-vzdelávacích aktivít prevažne mimoškolského charakteru, ktoré umožňujú širokej vrstve obyvateľstva vo svojom voľnom čase zlepšovať kvalitu života prostredníctvom sebarealizácie, uspokojovaním individuálnych vzdelávacích potrieb a záujmov (Kupcová, 2014).

V kultúrno-osvetovej činnosti sa záujmové vzdelávanie dospelých vyskytuje v troch základných realizačných rovinách:

- **ako samostatné edukačné podujatie** a vtedy nadobúda typické vzdelávacie formy (prednáška, kurz, seminár a pod.),
- **ako relatívne samostatná súčasť komponovaných kultúrno-osvetových podujatí** a vtedy sa jeho formy podriaďujú základným cieľom a celkovému obsahu podujatia (sprievodné prednáškové podujatia a pod.),
- **ako integrálna, nevyčlenená súčasť iných typov podujatí** v rámci komplexnosti kultivačno-edukačného pôsobenia, napr. v záujmovo-umeleckej činnosti a v ostatných oblastiach kultúrno-osvetovej činnosti (Čornaničová, 2011c., s. 50).

Pre záujmové vzdelávanie dospelých je charakteristické najmä jeho výchovno-vzdelávacie pôsobenie na široké cieľové skupiny, vysoká miera rešpektovania individuálnych záujmov účastníkov a vysoký podiel rôznych subjektov na tvorbe a realizácii jeho projektov a aktivít (Chomová, 2011, s. 34).

Špecifiká záujmového vzdelávania

Záujmové vzdelávanie dospelých svojim obsahom často krát presahuje aj do iných druhov vzdelávania dospelých (napr.: do profesijného vzdelávania alebo do občianskeho vzdelávania dospelých). Aby sme mohli odlíšiť jednotlivé druhy vzdelávania dospelých, potrebujeme poznať ich znaky, špecifiká. Šerák (2009, s. 52) uvádza základné znaky záujmového vzdelávania dospelých:

Schéma 3 Znaky záujmového vzdelávania dospelých

Zdroj: Šerák, M. (2009). Zájmové vzdelávaní dospelých. Praha: Portál

Za základný znak považujeme práve **dobrovoľnosť**. Prikláňame sa k názorom autorov (Krystoň, 2011b.; Šerák, 2009; Čornaničová, 2011b.), že práve dobrovoľnosť je charakteristickým rysom záujmového vzdelávania dospelých. Tento znak výrazne odlišuje toto vzdelávanie od iných druhov vzdelávania, ako napríklad profesijné vzdelávanie dospelých. Ďalším znakom je **uspokojovanie potrieb**. Záujmového vzdelávania sa človek zúčastňuje na základe potreby uspokojiť svoj záujem o určitú oblasť, bez ohľadu na to, akú profesiu vykonáva (Prusáková, 2011). Za dôležitý znak, ktorý odlišuje záujmové vzdelávanie dospelých od iných

druhov vzdelávania dospelých, považujeme aj **slobodu výberu**. Je na dospelom, v čom sa bude vzdelávať, ako sa bude vzdelávať a kedy sa bude vzdelávať.

Typickým znakom záujmového vzdelávania dospelých je **otvorenosť**. Tento znak sa odráža v celej šírke záujmového vzdelávania dospelých. V uvedenej súvislosti Krystoň (2013) píše, že otvorenosť sa prejavuje ako v obsahovej rovine, tak v rovine procesuálnej (formy a metódy), v rovine inštitucionálneho zabezpečenia, v otázkach personálneho (lektorského) zázemia, ako aj v štruktúre cieľových skupín. Záujmové vzdelávanie dospelých tvorí otvorený systém vzdelávania, ktorý sa flexibilne prispôsobuje aktuálnym potrebám spoločnosti.

Hoci veľká časť autorov vychádza najmä z klasifikácie špecifik, ktoré definuje Šerák, nájdeme predsa len drobné odlišnosti v rámci klasifikácie znakov/špecifik podľa rôznych autorov, ktorí sa touto problematikou zaoberajú (Krystoň, 2011b.; Kupcová, 2014 a i.):

- *voľný čas*
- *dobrovoľnosť*
- *orientácia na záujmy a potreby*
- *vnútorná motivácia*
- *vlastná aktivita*
- *sloboda výberu*
- *pestrosť obsahu*
- *otvorenosť (procesuálna, obsahová a pod.),*
- *seberealizácia.*

Ako sme naznačili v úvode podkapitoly, záujmové vzdelávanie dospelých presahuje aj do iných druhov vzdelávania dospelých. Jedným z týchto druhov je ďalšie profesijné vzdelávanie dospelých.

Tabuľka 4 Špecifiká záujmového a profesijného vzdelávania dospelých

osobitosti v oblasti	záujmové vzdelávanie	profesijné vzdelávanie
charakter poznatkov	orientované viac na všeobecné vzdelávanie vzťahujúce sa k záujmom	orientované viac na odborné vzdelávanie vzťahujúce sa k potrebám
motivácia	viac socio-kultúrna, viac vnútorná	viac ekonomická, viac vonkajšia
cieľová zameranosť	rozvoj špecifických predpokladov, ktoré sa v profesií dostatočne nerozvíjajú (vlohy, nadanie, nerealizované túžby, vzory, občianske uplatnenie) – vzdelávanie je aj cieľom	rozvoj poznania a zručností potrebných pre profesijný výkon (kariérny rast, udržiavanie zamestnania, resp. získanie zamestnania) – vzdelávanie je prostriedkom
systém	prevažne neucelené, nejaví znaky kontinuity	prevažne systémové, ucelené, viazané na profesijnú cestu, znaky kontinuity
charakter vzťahu	viac emocionálny	viac racionálny

Zdroj: Prusáková, V. (2011). *Osobitosti a prieniky záujmového a profesijného vzdelávania*. In Chomová, S. & Krystoň, M. *Záujmové vzdelávanie. Teória, metodika, prax*.

Na základe uvedených špecifik jednotlivých druhov vzdelávania dospelých môžeme konštatovať, že záujmové vzdelávanie dospelých predstavuje vzdelávanie, ktoré je podmienené *záujmom jednotlivca, prevláda u neho najmä vnútorná motivácia* (teda chce sa vzdelávať a učiť) a týmto vzdelávaním rozvíja svoje špecifické predpoklady, nadanie, či vlohy. Ďalej je dôležité poznamenať, že v rámci záujmového vzdelávania dospelých hovoríme skôr o neucelených programoch, v kontexte ich organizácie a vzťahy sú skôr založené na emocionalite (sympatie a antipatie) ako na racionálnosti (vzťah „lektor – účastník“).

Dôležitým sa v tomto kontexte stáva aj samotný **význam záujmového vzdelávania dospelých**, ktorý môžeme vnímať z pohľadu jednotlivca, ako aj spoločnosti. Záujmové vzdelávanie dospelých predstavuje akýsi priestor na sebarealizáciu, prispieva k pocit'ovaniu spokojnosti, zmysluplnosti života. Naplnenie vzdelávacích záujmov, aktívne využívanie voľného času, zvyšovanie spôsobilosti, rozvoj tvorivosti, zlepšenie kvality života, pozitívne myslenie, podpora sociálnej komunikácie, nadväzovanie nových kontaktov a pod. Z hľadiska spoločnosti má význam vo zvýšení vzdelanostnej úrovne, zvýšení hodnoty vzdelania, v rozvoji kultúry, zachovaní a sprostredkovaní tradícií, v eliminácii sociálno-patologických javov a pod.

Význam záujmového vzdelávania dospelých možno vyjadriť aj cez jeho funkcie ako napríklad:

- *výchovná, výchovno-ideová/svetonázorová,*
- *všeobecná vzdelávacia,*
- *sociálne adaptačná²⁶,*
- *kvalifikačná,*
- *aktualizačná a inovačná²⁷,*
- *socializačná, integračná a kontrolná,*
- *popularizačná²⁸,*
- *ekonomická,*
- *kompenzačná²⁹,*
- *relaxačná, oddychovo-rekreačná*
- *seberealizačná*
- *komunikačná*
- *konzervačná³⁰,*
- *profylaktická³¹,*
- *expresívna³² (upravené podľa Šerák, 2009).*

Podobne klasifikujú funkcie záujmového vzdelávania dospelých aj Veteška (2016), či Čornaničová a kol. (2005) alebo Kupcová (2014). Je však potrebné si uvedomiť, že z hľadiska významu záujmového vzdelávania dospelých ide primárne o čisto subjektívny pohľad jednotlivca a jeho motiváciu zúčastniť sa takéhoto vzdelávania.

---

²⁶ formovanie k zvládnutiu sociálnych rolí

²⁷ aktualizácia poznatkov

²⁸ šírenie aktuálnych a nových poznatkov a informácií

²⁹ prekonanie jednostrannosti a nedostatkov výchovy jednostranného pracovného vyťaženia

³⁰ uchovávanie hodnôt, zachovanie kontinuity

³¹ hodnotné naplnenie voľného času, prekonanie monotónnosti

³² umelecké aktivity, realizácia charitatívnych podujatí

2.2.1 Kurikulárne otázky záujmového vzdelávania dospelých

V rámci definovania jednotlivých kategórií kurikula v záujmovom vzdelávaní dospelých vychádzame z procesu tvorby kurikula vo vzdelávaní dospelých vo všeobecnosti. Tento proces sa začína odpoveďami na nasledovné otázky (Prusáková, 2005; Palán & Langer, 2008; Krystoň, 2013; Kupcová, 2014; Prusáková & Schubert & Bontová, 2014; Beneš, 2014):

Prečo? – vízia, očakávania, stratégia, potreby, hodnoty, perspektívy, spoločenské skupinové a individuálne; *komponenty: funkcie a ciele.*

Koho? – osobitosti sociálne, vekové, generačné, etnické, osobitosti pohlavia, profesie a pod; *komponenty: charakteristiky učiacich sa.*

Čo? – poznanie, praktické skúsenosti; *komponenty: obsah vzdelávania.*

Kedy? – v akom veku, v akej postupnosti, časovom rozsahu, v akých časových jednotkách; *komponenty: čas a formy vzdelávania.*

Ako? – stratégia vzdelávania, spôsoby interakcie, postupy vzdelávania; *komponenty: metódy vzdelávania.*

Za akých podmienok? – legislatívny rámec, riadenie, financovanie, učebné prostredie, podporné aktivity a štruktúry; *komponenty: organizácia a riadenie.*

Aká efektivita? – funkcie a kritéria hodnotenia, metódy a nástroje hodnotenia, spôsoby oboznamovania s výsledkami hodnotenia; *komponenty: kontrola a hodnotenie.*

Na základe zodpovedania si jednotlivých otázok postupne môžeme identifikovať základné prvky kurikula ako – cieľ, obsah, formy, metódy, inštitucionálne zabezpečenie a iné.

Cieľ záujmového vzdelávania dospelých

Záujmové vzdelávanie dospelých, ako je vidieť z jeho charakteristiky a špecifických znakov, napomáha jednotlivcovi v procese kultivácie jeho osobnosti prostredníctvom cieľavedomého rozvoja individuálnych záujmov, čo sa prejavuje aj na kvalite života jednotlivca a v prenesenom význame aj na kvalitu celej spoločnosti. ***Cieľom záujmového vzdelávania teda nie je príprava na profesijné využitie získaných vedomostí a zručností, ale predovšetkým rozšírenie vedomostného obzoru a v neposlednom rade aj ku kompenzácii jednostranne orientovanej pracovnej činnosti, či odbornej prípravy*** (Dvořáková & Šerák, 2016).

Vzhľadom k skutočnosti, že záujmové vzdelávanie dospelých vychádza primárne z vnútorným potrieb a záujmov jednotlivca, môžeme za **cieľ tohto vzdelávania považovať práve saturáciu a uspokojovanie individuálnych potrieb účastníkov vzdelávania a získanie individuálne motivovaných vedomostí** (Veteška, 2016). Zároveň je vo veľmi veľkej miere rešpektovaná práve individualita jednotlivca, jeho vlastná autonómia, či jeho individuálna motivácia a osobná zameranosť (Knotová, 2006).

Môžeme teda konštatovať, že **cieľom záujmového vzdelávania dospelých je individuálna i sociálna kultivácia osobnosti cez uspokojovanie edukačných potrieb a záujmov. Ďalej hovoríme o rozšírení vedomostného obzoru ako aj rozšírení horizontu ponúkaných možností. Slúži k uspokojovaniu osobných potrieb alebo k získaniu individuálne motivovaných vedomostí, zručností a schopností.** To teda znamená, že záujmové vzdelávanie dospelých môže prispievať k zvyšovaniu kvalifikácie alebo k zlepšeniu pracovného výkonu. Na druhej strane ide o vnútorne motivované rozhodnutie získavať vedomosti, zručnosti, schopnosti, teda pre vlastnú potrebu, pre rozvoj osobnosti a pod.

Obsah záujmového vzdelávania dospelých

Obsah môžeme charakterizovať ako dynamickú zložku edukačného procesu. Úlohou inštitúcií poskytujúcich vzdelávanie je prispôbovať obsah aktuálnym trendom a meniť ho podľa aktuálnych požiadaviek spoločnosti. Je pomerne náročné klasifikovať obsah vzdelávania, pretože sa neustále mení. Najmä pre záujmové vzdelávanie dospelých je príznačná široká obsahová, tematická a žánrová pestrosť.

Šerák (2009) charakterizuje nasledovné tematické/obsahové oblasti záujmového vzdelávania dospelých:

- **kultúrna a estetická výchova** – patrí neodmysliteľne k životu človeka a spoločnosti ako takej; rozvíja intelekt, emocionálnu a morálnu úroveň jednotlivca; edukačné pôsobenie má dva smery: výchova umením alebo výchova k umeniu;
- **pohybová a športová výchova** – využívanie pohybových a športových aktivít k starostlivosti o fyzický (ale aj psychický) stav jednotlivca; telesná výchova, výkonnostné, či vrcholové športy, pohybová rekreácia;

- **cestovanie a turistika**³³ – špecifický typ pohybovej a kultúrno-poznávacej činnosti zameranej na uspokojovanie potreby regenerácie fyzických síl človeka vo forme odpočinku, poznávania, liečebných aktivít (rehabilitácie, wellness a pod.), kultúrneho a spoločenského vyžitia, spoločenskej komunikácie, rozptýlenia a pod.;
- **zdravotná výchova** – zdravotná prevencia a rozvoj zdravotnej uvedomelosti;
- **environmentálna výchova** – ochrana životného prostredia, udržateľný rozvoj, aktuálne environmentálne problémy;
- **vedecko-technické vzdelávanie** – reakcia na neustále sa rozvíjajúci segment vedy a techniky, využívania technológií, popularizačné činnosti rôznych organizácií a inštitúcií;
- **jazykové vzdelávanie** – vzdelávanie v cudzích jazykoch predstavuje diskutabilnú tému, nakoľko jeho ukončenie zväčša prináša certifikát a dosiahnutie určitej úrovne znalosti jazyka, ktorá môže viesť k zvyšovaniu kvalifikácie, či lepšiemu uplatneniu sa na trhu práce; s otvorením hraníc a možnosťou voľného cestovania do krajín, kde je potrebné poznať cudzí jazyk, sa toto vzdelávanie stáva čoraz viac predmetom záujmu jednotlivcov; sebvzdelávanie v cudzom jazyku prostredníctvom využívania IKT, čítaním zahraničnej literatúry, sledovaním zahraničných filmov v originálnom znení a pod.³⁴;
- **náboženská a duchovná výchova** – snaha o rozvoj duchovného rozmeru jednotlivca, pokus o nasmerovania vedomia človeka k transcendentu, hlbšiemu duchovnému prežívaniu, formovanie svetonázoru (upravené podľa Šerák, 2009, s. 137 – 182 a Veteška, 2016, s. 130 – 131).

Okrem uvedeného obsahového zamerania môžeme vnímať tematické oblasti napríklad aj podľa Čornaničovej, ktorá ich ešte rozdeľuje na tradičné, nové, ktoré sa postupne stávajú tradičnými a nové obsahy.

---

³³ V súčasnosti sa v odbornej literatúre môžeme stretnúť aj s pojmom kultúrny turizmus.

³⁴ Chceli by sme poznamenať, že pri tomto druhu vzdelávania je veľmi dôležité vnímať motiváciu jednotlivca a teda za akým účelom sa rozhodne vzdelávať v cudzom jazyku. Pokiaľ je motivácia skôr vonkajšia (ekonomická, profesijná), tak hovoríme skôr o profesijnom vzdelávaní. Ak je motivácia skôr vnútorná (chcem sa niečo nové naučiť, chcem si pozrieť film bez titulkov, prečítať knihu v cudzom jazyku), hovoríme skôr o záujmovom vzdelávaní dospelých.

Schéma 4 Klasifikácia obsahového zamerania záujmového vzdelávania dospelých podľa Čornaničovej³⁵

tradičný obsah	nové, postupne tradičné	nový obsahy
<ul style="list-style-type: none"> • jazykové vzdelávanie • praktické zručnosti v domácnosti • zdavotná výchova • rodinná výchova • pohybová kultúra	<ul style="list-style-type: none"> • počítače • environmentálna výchova • prosociálne správanie • alternatívna medicína • vzdelávanie seniorov	<ul style="list-style-type: none"> • imidž úspešnej ženy a muža • ezoterika, meditácia, jóga • prevencia drogových závislostí • tolerancia, antidiskriminačná výchova • ľudské práva

Zdroj: Čornaničová, R. a kol. (2005). *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. (s. 69 – 70).

Strelková & Slušná (2007) dopĺňajú tieto témy napríklad o *občianske vzdelávanie, estetické vzdelávanie, vzdelávanie k prosociálnosti, či vzdelávanie v oblasti tradičných remesiel a pod.*

Ak by sme analyzovali aktuálnu ponuku jednotlivých inštitúcií, našli by sme aj témy ako neverbálna komunikácia, reč tela, rozvoj komunikačných zručností, rôzne ručné práce a techniky výroby rôznych dekoračných predmetov a pod. Náročnosť v identifikácii obsahu záujmového vzdelávania spočíva aj v tom, že absolvovanie takéhoto vzdelávania môže prispieť k zvýšeniu kvalifikácie, či lepšiemu uplatneniu v praxi.

³⁵ Považujeme za dôležité upozorniť, že táto klasifikácia vznikla v roku 2005, preto v súčasnosti môžeme niektoré témy považovať skôr za tradičné, ako nové, resp. moderné.

Formy záujmového vzdelávania dospelých

Vo svojej podstate možno použiť ktorúkoľvek formu, či metódu z oblasti vzdelávania dospelých. Avšak existujú aj také, ktoré sú špecifické práve pre záujmové vzdelávanie. Vo všeobecnosti možno rozdeliť formy záujmového vzdelávania na „*kontaktné, bezkontaktné a kombinované formy*“ (Krystoň, 2011a., s. 13-14):

- **Kontaktné formy** – v priamej interakcii s inou osobou; vzdelávacie krúžky, tréningové skupiny, pravidelné diskusné fóra, duchovné cvičenia religiózneho charakteru a pod.
- **Bezkontaktné formy** – aktivita, plánovanie, voľba metód, samotná realizácia je na strane vzdelávajúceho sa; sebvzdelávanie.
- **Kombinované formy** – systémovo sa približujú dištančnému vzdelávaniu; dominuje sebvzdelávanie, avšak v istom stupni je potrebná konzultácia s odborníkom.

V rámci klasifikácie foriem Čornaničová (2011b.) uvádza typické formy pre záujmové vzdelávanie dospelých, ktoré možno charakterizovať nasledovne:

Tabuľka 5 Typické formy pre záujmové vzdelávanie dospelých

forma	popis
kurz	kolektívne vzdelávanie, osvojovanie teoretických poznatkov a praktických zručností; záver kurzu obyčajne končí skúškou a osvedčením o absolvovaní
záujmový krúžok	kolektív s rovnakou záujmovou orientáciou rozširuje spoločnú poznávacou a tvorivou činnosťou svoje vedomosti, schopnosti a zručnosti v oblasti vedy, techniky, umenia, športu
klub	kolektív ľudí, ktorí sa združujú na základe spoločného záujmu a spoločnej činnosti v určitej oblasti spoločenského života bez hlbšej aktívnej spoluúčasti
seminár	účastníci si pomocou lektorov upevňujú a precvičujú poznatky a vedomosti z vopred známych tematických okruhov
sympóziium	forma, v ktorej diskutujú účastníci – odborníci na vysokej odbornej úrovni v určitých vedných oblastiach
ucelené vzdelávacie programy	ako samostatné programy inštitúcií špecializovaných na záujmové vzdelávanie (otvorené univerzity, UTV, ľudové školy umenia a pod.).

Zdroj: Čornaničová, R. (2011b.).

Metódy záujmového vzdelávania dospelých

Opäť platí, že je možné použiť ktorúkoľvek metódu z oblasti vzdelávania dospelých. Preto môžeme hovoriť o prednáškach, cvičeniach, tréningoch a pod. Aj v tomto prípade však platí, že existujú konkrétne metódy, ktoré možno považovať za typické pre záujmové vzdelávanie dospelých. Za klasické metódy možno považovať metódy:

- *monologické* (prednáška, referát);
- *dialogické* (beseda, seminár, diskusia);
- *organizačné* (exkurzia);
- *kombinované* (tematické večer, filmový festival, výchovný koncert).

Iné delenie popisuje Krystoň (2011a., s. 15) a klasifikuje metódy záujmového vzdelávania dospelých ako:

- *ústne* (monologické, dialogické);
- *písomné* (práca s textom);
- *názorno-demonštračné* (pozorovanie, porovnávanie, projekcia);
- *praktické* (návčik, cvičenie, tréning).

K ďalším metódam môžeme zaradiť napríklad prednášku, besedu, riadenú diskusiu, exkurziu, hru, outdoor a indoor aktivity, animáciu a pod. (Šerák, 2009)³⁶.

Inštitucionálne zabezpečenie záujmového vzdelávania dospelých

Dôležitým medzníkom vo vývoji inštitucionálneho prostredia záujmového vzdelávania dospelých bolo obdobie 90-tych rokov minulého storočia. V tomto období hovoríme o odideologizovaní tohto segmentu. Ďalšími zmenami boli zmeny v organizačnom zabezpečení, v zriaďovateľských právomociach, vo financovaní a vstup tretieho sektora. Výrazné zmeny prinieslo prijatie zákonov:

- Zákon č. 369/1990 Zb. z. o obecnom zriadení (kultúrno-osvetové zariadenia prešli zo štátu na obce)
- Zákon č. 61/2000 Zb. z. o osvetovej činnosti³⁷
- Zákon č. 83/1990 Zb. z. o združovaní občanov

---

³⁶ Bližšie sa formám a metódam venujeme v [kapitole 3](#)

³⁷ V súčasnosti už tento zákon neplatí. Nahradil ho Zákon č. 189/2015 Zb. z. o kultúrno-osvetovej činnosti

V týchto súvislostiach hovoríme o vzniku rôznych subjektov kultúry, resp. záujmového vzdelávania dospelých. V rámci inštitucionálneho prostredia je frekventované používanie nasledujúcich pojmov: *kultúrna inštitúcia*, *kultúrna organizácia*, *štátna kultúrna inštitúcia*, *samosprávna kultúrna organizácia*, *kultúrna organizácia tretieho sektora*, *kultúrna organizácia podnikateľského sektora*, *kultúrne zariadenie*, *kultúrna infraštruktúra*.

V kontexte našej publikácie je pre nás dôležité venovať pozornosť konkrétne trom pojmom:

- ***kultúrna inštitúcia*** – kultúrna ustanovizeň úradu, orgánu, ktoré predstavujú osoby, zariadenia, prostriedky s účelovo stálymi činnosťami, ktoré tvoria určitý systém
- ***kultúrna organizácia*** – organizovaná skupina ľudí združených spoločným programom, cieľom a pod. V priebehu času sa môže určitý spôsob organizovania, konania či usporiadania inštitucionalizovať, teda stať sa kultúrnou inštitúciou
- ***kultúrne zariadenie*** – účelové zariadenie určené na realizáciu kultúrnej činnosti a poskytovanie kultúrnych služieb (upravené podľa Čornaničová a kol., 2005).

Inštitucionálne zabezpečenie možno členiť aj na základe zriaďovateľa inštitúcie, kde hovoríme napríklad o organizácie tretieho sektora, miestnej a regionálnej samosprávy, štátneho sektora, či podnikateľského sektora. Ďalším kritériom je odborné zameranie inštitúcií, kde môžeme hovoriť o polyfunkčných, viacúčelových kultúrnych zariadeniach (jadro kultúrno-osvetovej činnosti), špecializovaných kultúrnych inštitúciách (galérie, knižnice, múzeá, divadlá a pod.), a o inštitúciách, ktorých zameranie je mimo kultúrno-osvetovej činnosti, resp. záujmového vzdelávania (inštitúcie, ktoré môžu mať svoje ťažisko v sfére vzdelávania, profesionálnej tvorby a ochrany kultúrno-umeleckých hodnôt, ale aj v oblasti práce, zábavy, rekreácie a pod.) (Čornaničová a kol., 2005).

Z hľadiska ponuky a inštitucionálneho zabezpečenia môžeme hovoriť aj o sfére organizovanej aj individualizovanej edukácie, ktorú môžeme realizovať ako:

- ***sebvzdelávanie*** za podpory dostupných informačných zdrojov (odborná literatúra, internetové zdroje a pod.);
- v rámci ***formálnych alebo neformálnych vzdelávacích inštitúcií*** realizujúcich edukačné aktivity v konkrétnej záujmovej oblasti (univerzity tretieho veku, voľnočasové organizácie a pod.);
- v rámci alebo za pomoci ***formálnych a neformálnych inštitúcií, ktoré síce nemajú primárne edukačný charakter***, aj napriek tomu však svojou činnosťou

umožňujú saturáciu špecifických potrieb edukačného charakteru (knížnice, múzeá, galérie, kultúrne domy a pod.) (Dvořáková & Šerák, 2016, s. 115).

Za tradičné inštitúcie v oblasti záujmového vzdelávania dospelých môžeme považovať Národné osvetové centrum, regionálne osvetové strediská, knihnice, múzeá a galérie. Viac sa dočítate v publikácii *Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality* (Kupcová, 2014).

V rámci inštitucionálneho zabezpečenia môžeme hovoriť nie len o inštitúciách, ale aj o samotných lektoroch, ktorí tvoria významnú oblasť v rámci zabezpečenia efektivity takéhoto vzdelávania. V záujmovom vzdelávaní dospelých rozlišujeme v zásade 4 typy lektorov:

Schéma 5 Lektori v záujmovom vzdelávaní dospelých

Zdroj: upravené podľa Šerák, M. (2009). Zájmové vzdelávanie dospelých. Praha: Portál. (s. 126).

Lektori – zamestnanci predstavujú interných zamestnancov inštitúcií, ktoré realizujú vzdelávacie aktivity. Druhú skupinu predstavujú *lektori – podnikatelia*. Ide o osoby, ktoré vykonávajú lektorskú činnosť samostatne ako hlavný, resp. vedľajší zdroj svojich príjmov. Ďalšou skupinou sú *lektori – odborníci*, pri ktorých predstavuje vzdelávacia činnosť súčasť ich pracovnej náplne, väčšinou ide o špecialistov, ktorých úlohou je zoznámiť verejnosť s novými poznatkami z odboru, resp. s náplňou ich pracovnej činnosti. Špecifickú skupinu, typickú práve pre záujmové vzdelávanie dospelých, tvoria *lektori – dobrovoľníci*. Pri tejto skupine hovoríme najmä o členoch alebo pracovníkoch neziskových organizácií, ktorí sa prednášaniam venujú ako dobrovoľníci. Vykonávanie lektorskej činnosti v záujmovom vzdelávaní dospelých nie je nevyhnutne viazané len na predchádzajúce štúdium alebo odbornú prax.

Zhrnutie podkapitoly *Záujmové vzdelávanie dospelých*

Záujmové vzdelávanie dospelých predstavuje jeden z druhov vzdelávania dospelých ukotveného v subsystéme kultúrno-osvetovej andragogiky. Toto vzdelávanie má za cieľ najmä saturáciu záujmov a potrieb jednotlivcov. Medzi jeho špecifické charakteristiky patrí najmä dobrovoľnosť, záujem, orientácia na potreby a záujmy, aktivita, otvorenosť a pod. Tieto znaky ho odlišujú od ostatných druhov vzdelávania dospelých.

Záujmové vzdelávanie dospelých je charakteristické širokým obsahovým zameraním. Medzi typické obsahové témy môžeme zaradiť jazykové vzdelávanie, kultúrne a estetické vzdelávanie, športové a oddychovo-rekreačné vzdelávanie, vzdelávanie v oblasti IKT a pod. V rámci foriem a metód vzdelávania môžeme v zásade použiť akúkoľvek formu a metódu, ktorá je určená pre dospelú populáciu. Medzi typické môžeme zaradiť napr.: kurz, seminár, besedu, prednášku, či formy, v rámci ktorých je potrebná aktivita účastníkov.

Tradičnými poskytovateľmi takéhoto vzdelávania je Národné osvetové centrum, regionálne osvetové strediská, knižnice, múzeá, galérie a pod.

Kontrolné otázky a úlohy

1. Vyberte si jednu obsahovú tému záujmového vzdelávania dospelých a charakterizujte ju:

---
2. Aké funkcie napĺňa záujmové vzdelávanie dospelých?
3. Ako by ste charakterizovali základné rozdiely medzi záujmovým a profesijným vzdelávaním?
4. Kto je poskytovateľom záujmového vzdelávania dospelých?

Pracovný list k tematickej oblasti *Záujmové vzdelávanie dospelých*: [Príloha C](#)

- Čornaničová, R. (2011). Záujmové vzdelávanie – didaktické aspekty. In Chomová, S. & Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie - teória, metodika, prax.* (s.21 – 30). Bratislava: NOC.
- Krystoň, M. (2011a.). Obsahové a procesuálne aspekty záujmového vzdelávania. In Chomová, S. & Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie - teória, metodika, prax.* (s. 6 – 20). Bratislava: NOC.
- Kupcová, V. (2014). *Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality.* Banská: Belianum.
- Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých.* Praha: Portál.

2.3 Občianske vzdelávanie dospelých

Súčasná spoločnosť, označovaná aj ako občianska, sa postupne buduje a vytvára. Budovanie občianskej spoločnosti je determinované mnohými faktormi. Jedným z nich je aj realizácia takých edukačných aktivít, ktoré podporujú rozvoj takých kompetencií obyvateľstva, ktoré im umožňujú stať sa aktívnymi členmi spoločnosti, teda aktívnymi občanmi. V andragogickom kontexte tieto aktivity reprezentuje **občianske vzdelávanie dospelých**.

Samotná andragogika sa od svojho vzniku konštruje ako veda úzko spojená so spoločenskou praxou. V poslednom období sa objavuje množstvo problémov, ktoré súvisia s problematikou občianstva, či občianskym životom ľudí (nárast extrémizmu, radikalizmu, migrácia, xenofóbia, šírenie dezinformácií a iné). Na druhej strane vnímame potrebu rozvoja komplexného občana, potrebu podpory demokracie a demokratických hodnôt a postojov. Uvedené podnety evokujú nutnosť intenzívnejšie, ako doposiaľ, sa zamýšľať aj nad významom a úlohami občianskeho vzdelávania dospelých.

Na základe obsahovej a komparatívnej analýzy rôznych relevantných zdrojov je možné konštatovať, že občianske vzdelávanie, špecificky občianske vzdelávanie dospelých, charakterizuje zreteľná terminologická nejednotnosť. Táto nejednotnosť následne ovplyvňuje aj definovanie cieľov (teleologická rovina) a obsahu občianskeho vzdelávania dospelých.

V období posledných dvoch desaťročí sa na Slovensku pre pomenovanie kultúrno-osvetového vzdelávania používalo viacero pojmov, medzi ktorými sa nachádza aj občianske vzdelávanie (Čornaničová, 2010). Po zavedení pojmu kultúrno-osvetová činnosť sa občianske

vzdelávanie zaradilo medzi *aktivizačnú výchovno-vzdelávaciu a akčnú osvetu*, ktorá reaguje na aktuálne a akútne spoločenské udalosti (občianske, mierové, ľudské práva a pod.) (Čornaničová, 2011c.).

Z hľadiska terminológie, Švec (2008, s.35) rozlišuje dva pojmy – občianske vzdelávanie (citizens education) a výchova k občianstvu/občianska výchova (citizenship education/education for citizenship).

Občianske vzdelávanie dospelých autor charakterizuje ako utváranie si vedomia práv a povinností u osôb pokladaných za dospelých v spoločnosti, ku ktorej patria, zahŕňa aktualizáciu vzdelávanie v občianskej náuke pre dospelých, vzťahuje sa na vzdelávanie k občianstvu, komunitné vzdelávanie a vzdelávanie vo verejných veciach.

Výchova k občianstvu je charakterizovaná ako vzdelávanie k občianskemu životu detí, mladistvých, dospelých a seniorov zamerané na demokratický spôsob života, osobnú občiansku zodpovednosť a na tvorivú účasť v hospodárskom, politickom, sociálnom a kultúrnom živote. Tento pojem, výchova k občianstvu, najlepšie vystihuje podstatu občianskeho vzdelávania ako súčasť celoživotného učenia sa.

Rada Európy (O'Shea, 2012) definuje pojem **výchova k demokratickému občianstvu**. Kládne dôraz na osobnú skúsenosť a hľadá spôsoby, ako podporiť rozvoj komunit, ktoré sa usilujú o kvalitné vzájomné vzťahy. Snaží sa celoživotne ponúkať príležitosť k „získavaniu, využívaní, šírení vedomostí, hodnôt, zručností previazaných s demokratickými princípmi v širokom spektre formálnych a neformálnych vzdelávacích a výchovných prostredí“ (O'Shea, 2012, s.13).

Aj v rámci zahraničných zdrojov sa stretávame s rozličným pomenovaním občianskeho vzdelávania. Stanford Encyclopedia of Philosophy (Levine, 2018), používa pojem **civic education**. S rovnakým pojmom sa stretávame aj u W.A. Galstona (2007), ktorý tento pojem spája ešte s občianskymi vedomosťami (civic knowledge) a občianskou angažovanosťou (civic engagement). Na druhej strane sa stretávame s pojmom **citizenship education**. Takýto pojem nachádzame u autorov D. Garrat, H. Piper, A. Keating, P. Jarvis. Rovnaký pojem používajú aj rôzne medzinárodné dokumenty (EU, OSN, UNESCO). Na základe analýzy zahraničných zdrojov si dovoľujeme konštatovať, že pojmy sa líšia najmä podľa krajiny, v ktorej sa používajú. V Spojených štátoch amerických je občianske vzdelávanie označované ako civic education, kým vo Veľkej Británii a v kontinentálnej Európe ide o citizenship education.

Od roku 2012 sa stretávame s relatívne novým pojmom – **global citizenship education (globálne občianske vzdelávanie)**. Tento pojem zavádza UNESCO a považuje ho za jeden z troch pilierov iniciatívy globálneho vzdelávania. Globálne občianske vzdelávanie má za cieľ „vybaviť učiacich sa (všetkých vekových kategórií) hodnotami, vedomosťami a zručnosťami, ktoré sú založené na rešpektovaní ľudských práv, sociálnej spravodlivosti, rozmanitosti, rodovej rovnosti a udržania životného prostredia“ (Torres – Dorio, 2015, s.4). Tento pojem považujeme za najviac vystihujúci, nakoľko v sebe zahŕňa podstatu celoživotného učenia sa, teda jeho kontinuum. Vďaka nadobudnutiu hodnôt, vedomostí a zručností sa z učiacich sa stávajú zodpovední globálni občania. Autori v tejto súvislosti poukazujú aj na pojem *global commons* (globálne/verejné zdroje), ktorý je úzko prepojený práve s globálnym občianstvom. Verejné zdroje sú vnímané ako národné, nadnárodné a globálne zdroje, ktoré podporujú občianske vzdelávanie a vzdelávanie dospelých.

Ďalší pojem nachádzame v nemecky hovoriacich krajinách. V nemeckom jazyku sa stretávame s pojmom **politische Bildung (politické vzdelávanie)**. V rámci tohto vzdelávania existuje v Nemeckej spolkovej republike federálna (spolková) agentúra pre politické vzdelávanie (Bundeszentrale für politische Bildung). Táto organizácia poskytuje politické vzdelávanie a informácie o politických otázkach pre všetkých občanov Nemecka. Medzi ich hlavné aktivity patrí informovanie občanov prostredníctvom internetového portálu a publikácií, ktoré sa zameriavajú na európsku integráciu, participáciu v politike a spoločnosti, otázky súvisiace s ekonomikou a financiami, migráciou, históriou a demokraciou vo všeobecnosti.

Ak porovnáme slovenskú a českú terminológiu, nachádzame len mierne odlišnosti. Kým na Slovensku je najčastejšie používaný pojem občianske vzdelávanie, v Českej republike sa stretávame aj s pojmom politické vzdelávanie (Beneš, 2014; Kopecký, 2011). Beneš (2014) uvádza, že existuje rozdielnosť medzi *politickým a občianskym vzdelávaním*. Hovorí, že klasické politické vzdelávanie je poskytované štátom a je ním podporované. Ide aj o snahy politických strán, odborov, či cirkví. Toto vzdelávanie je však, podľa autora, na ústupe a jeho miesto preberá práve občianske vzdelávanie, ktoré rozširuje svoje pole pôsobnosti. Okrem politického vzdelávania býva občianske vzdelávanie, na Slovensku a v Českej republike, označované aj ako vzdelávanie/výchova k občianstvu (Drobná, 2010).

V kontexte zamerania týchto učebných textov budeme používať pojem **občianske vzdelávanie dospelých**. Tento pojem sa používa v odbornej českej a slovenskej literatúre, ktorá sa zaoberá problematikou vzdelávania dospelých. Druhým dôvodom je fakt, že pojem politické vzdelávanie je často vnímaný v kontexte ideológie minulých režimov. Počas obdobia spred

roku 1989 bolo politické vzdelávanie, ako aj osveta ako taká (Šerák, 2009), zneužívané na šírenie ideológie, či často krát nepravdivých informácií (tzv. osvetárstvo). Na základe týchto skutočností považujeme za vhodné používať práve pojem občianske vzdelávanie dospelých. Z hľadiska anglickej terminológie preferujeme termín citizenship education, pretože ide o pojem používaný v kontexte medzinárodných dokumentov (EU, UNESCO, OSN a iné).

Okrem terminologickej nejednotnosti sa stretávame aj problematikou systematického ukotvenia občianskeho vzdelávania dospelých. Analýza odborných literárnych, ako aj iných dokumentačných zdrojov, poukazuje na niekoľko *rôznych prístupov k vymedzeniu postavenia občianskeho vzdelávania* v systéme edukácie dospelých. Najčastejšie je občianske vzdelávanie spájané so záujmovým vzdelávaním dospelých, ako jedným z jeho obsahových zameraní. Na druhej strane sa stretávame s názormi autorov, ktorí definujú občianske vzdelávanie ako samostatnú kategóriu vzdelávania dospelých. S takýmto ponímaním sa stretávame najmä v medzinárodných dokumentoch Európskej Únie, či odborných zahraničných publikáciách a štúdiách.

Na základe definovania jednotlivých kategórií celoživotného učenia radíme občianske vzdelávanie dospelých primárne do kategórie neformálneho učenia sa, s prienikom do informálneho učenia sa. V rámci andragogiky nachádzame jeho primárne ukotvenie v subsystéme kultúrno-osvetovej andragogiky, v rámci ktorej môžeme jeho postavenie vnímať v zásade v dvoch rovinách:

1. *občianske vzdelávanie ako veľká podskupina kultúrno-osvetového vzdelávania, spolu so záujmovým vzdelávaním;*
2. *občianske vzdelávanie ako obsahový druh kultúrno-osvetového vzdelávania a záujmového vzdelávania (Čornaničová, 2010).*

Vychádzajúc z analýzy ukotvenia občianskeho vzdelávania dospelých na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni a porovnaním dostupných zdrojov, môžeme konštatovať, že **občianske vzdelávanie dospelých** má legitímne postavenie **ako samostatný druh vzdelávania dospelých**, ktorý sa rozvíja **popri záujmovom vzdelávaní dospelých**. Toto tvrdenie podporuje aj skutočnosť, že ho vieme jasne definovať, poznáme jeho špecifiká a taktiež vieme jasne charakterizovať jednotlivé kurikulárne aspekty³⁸.

---

³⁸ Pre bližšie objasnenie odporúčame pozrieť Sládkayová, M. (2019). Občianske vzdelávanie dospelých

Charakteristika občianskeho vzdelávania

Problematika terminologickej nejednotnosti sa odráža aj v samotnej charakteristike občianskeho vzdelávania dospelých. Definície občianskeho vzdelávania dospelých sa líšia najmä z pohľadu jednotlivých autorov a ich vnímania občianskeho vzdelávania. Beneš (2014, s.156) definuje politické a občianske vzdelávanie ako „*organizované vzdelávanie za účelom racionálneho pochopenia politického diania a vytvorenia kompetencií, umožňujúcich sa v politickej oblasti orientovať a participovať na verejnom živote.*“ Túto definíciu je možné doplniť o charakteristiku Birzea (2000), ktorý občianske vzdelávanie vníma ako *praktické činnosti, ktoré napomáhajú mladým a dospelým lepšie sa pripraviť na aktívnu účasť v demokratickom živote. Zároveň možno hovoriť o „formovaní vedomia práv a povinností osôb v ich rolách občianskych, politických, spoločenských a rodinných a spôsob, ako tieto roly zodpovedne plniť“* (Veteška, 2010, s.22). Veteška dodáva, že občianske vzdelávanie v sebe zahŕňa vzdelávanie vo verejných otázkach, ktoré sú orientované na uspokojovanie spoločenských potrieb, ako aj potrieb občanov. Občianske vzdelávanie vytvára aj predpoklady pre kultiváciu človeka ako občana a jeho jednoduchšiu adaptáciu na meniace sa spoločenské, ekonomické a politické podmienky.

Občianske vzdelávanie možno definovať aj ako „*také výchovno-vzdelávacie aktivity, ktoré posilňujú občanov v tom, aby sa informovane, zodpovedne a aktívne podieľali na spravovaní vecí verejných a na rozvoji demokratickej spoločnosti*“ (Protivinský – Dokulilová, 2012, s.13). V zahraničných zdrojoch môžeme nájsť charakteristiku demokratického občianstva, ktoré je vnímané ako *inklúzia, participácia a ochota byť aktívny v utváraní porozumenia a praktizovania občianstva. Zároveň v rámci edukácie predstavuje aktivity zamerané na to, aby sa mladí ľudia a dospelí lepšie pripravili na aktívnu účasť na demokratickom živote prevzatím a uplatňovaním svojich práv a povinností v spoločnosti* (Starkey, 2002).

V rámci zjednotenia charakterizovania môžeme povedať, že občianske vzdelávanie dospelých vnímame ako: *výchovu, vzdelávanie, aktivity a činnosti podporujúce rozvoj občianskych kompetencií, aktívnej participácie v rámci komunity a spoločnosti, politickej gramotnosti a zároveň aktivity, ktoré pomáhajú mladým a dospelým získať hodnoty a zaujať postoje k aktuálnym politickým a spoločenským otázkam* (Sládkayová, 2019, s. 12).

Špecifiká občianskeho vzdelávania dospelých

Ako uvádzame v predchádzajúcom texte, stretávame sa so značnou nejednotnosťou v terminológií a metodológií. V nadväznosti na túto problematiku sa dostávame k špecifikácií občianskeho vzdelávania dospelých. Považujeme za dôležité vymedziť jednotlivé prieniky a špecifiká medzi občianskym a záujmovým vzdelávaním dospelých, nakoľko sa spoločne rozvíjajú v rovnakom segmente andragogiky.

Z pohľadu autorov R. Čornaničová, S. Chomová, J. Strelková, J. Tazberík (2005) je občianske vzdelávanie vnímané ako samostatná oblasť kultúrno-osvetovej činnosti. Zároveň autori uvádzajú dva dôvody, prečo je občianske vzdelávanie samostatné v rámci tohto subsystému:

- je to práve občianske vzdelávanie, ktoré by malo byť predmetom kultúrno-osvetových aktivít v miestnej kultúre;
- v občianskom vzdelávaní by sa mala výraznejšie prejavovať podpora zo strany štátu a miestnej samosprávy (2005, s.70).

Prikláňame sa k tomuto názoru a považujeme občianske vzdelávanie za samostatný druh vzdelávania dospelých. Hoci záujmové a občianske vzdelávanie dospelých majú spoločné charakteristiky, na základe ktorých sa zaraďujú do rovnakého subsystému andragogiky, na druhej strane sa do značnej miery od seba odlišujú. Prieniky a odlišnosti medzi týmito dvoma druhmi vzdelávania môžeme určiť na základe špecifikácie ich znakov. Keďže v našich (česko-slovenských) podmienkach nebola doposiaľ publikovaná vedecká práca, ktorá by komplexnejším spôsobom popisovala špecifické znaky občianskeho vzdelávania dospelých, pri ich charakterizovaní vychádzame zo znakov záujmového vzdelávania dospelých, ktoré sú naopak v andragogickej literatúre relatívne podrobne spracované (Čornaničová a kol, 2005; Knotová, 2008; Šerák, 2009; Krystoň, 2011b.; Kupcová, 2014):

- **voľnočasový charakter,**
- **dobrovoľnosť,**
- **orientácia na záujmy a potreby,**
- **vnútorná motivácia,**
- **otvorenosť/flexibilita.**

Prvé dva znaky, ***voľnočasový charakter, dobrovoľnosť***, považujeme za spoločné pre oba druhy vzdelávania dospelých. Občianske vzdelávanie sa realizuje rovnako vo voľnom čase

a účasť na tomto vzdelávaní je dobrovoľná. Podobne ako v záujmovom vzdelávaní dospelých, aj v občianskom vzdelávaní dospelých sa naplňajú *potreby a záujmy* účastníkov, avšak do procesu občianskeho vzdelávania dospelých vstupujú do značnej miery aj *potreby a záujmy spoločnosti*, ktoré ovplyvňujú celý proces realizácie občianskeho vzdelávania dospelých. Pre záujmové vzdelávanie je typická *vnútorná motivácia*, teda účastníci sa chcú vzdelávania zúčastniť najmä na základe svojich vnútorných pohnútok. Avšak pri občianskom vzdelávaní dospelých môžeme hovoriť aj o výraznom vplyve *vonkajšej motivácie*. Za jeden z hlavných motívov účasti na občianskom vzdelávaní považujeme *participáciu na politickom, hlavne komunitnom živote* (Beneš, 2014). Na vonkajšiu motiváciu má značný vplyv aj podpora občianskeho vzdelávania na medzinárodnej úrovni, prostredníctvom rôznych európskych dokumentov.

Najväčšie odlišnosti vidíme v oblasti *otvorenosti, flexibility* vzdelávania. Na toto špecifikum môžeme nazerať v kontexte štyroch rovín – teleologická rovina, obsahová rovina, procesuálna rovina, inštitucionálna rovina.

Tabuľka 6 Špecifiká záujmového a občianskeho vzdelávania dospelých

	záujmové vzdelávanie	občianske vzdelávanie
cieľ	uspokojuje vzdelávacie potreby človeka, vzhľadom na jeho osobné zameranie	formovanie aktívneho občana
obsah	široké spektrum tém (remeselná, umelecká a mimoumelecká činnosť, jazykové vzdelávanie)	východisko tvorí aktuálna spoločenská situácia
procesuálna rovina	tradičné formy a metódy, typické formy a metódy (kurz, krúžok, seminár, cvičenie)	moderné a tradičné formy a metódy
inštitucionálne zabezpečenie	tradičné inštitúcie (regionálne osvetové strediská, knižnice, galérie, múzeá)	občianske združenia, mimovládne organizácie, iniciatívy a hnutia

Zdroj: Sládkayová, M. (2019). *Občianske vzdelávanie dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.

Okrem vyššie spomenutých špecifik, ktoré vieme identifikovať v kontexte prienikov a špecifik záujmového a občianskeho vzdelávania dospelých môžeme definovať špecifiká občianskeho vzdelávania dospelých aj z pohľadu všeobecných znakov vzdelávania dospelých. V koncepcii F. Pöggelera a jeho definovania základných znakov vzdelávania dospelých v demokratickom štáte, môžeme nájsť také znaky, ktoré súvisia aj s občianskym vzdelávaním:

- **demokracia ako vzdelávacie spoločenstvo** – povinnosťou štátu je zabezpečiť vzdelávanie dospelých, ktoré je založené na ich slobodnej a dobrovoľnej účasti;
- **vzdelávanie** – získanie tzv. kvalifikácií pre život;
- **využitie informácií** – naučiť ľudí vyznať sa v sprostredkovaných informáciách a vedieť ich správne využívať;
- **prebudenie novej humanity** – napomáhať vytváraniu pocitu humanity, spolupatričnosti bez ohľadu na náboženskú, národnú, rasovú či politickú príslušnosť;
- **rovnováha medzi profesiou a voľným časom** – pomôcť človeku uvedomiť si význam kvalifikácie pre voľný čas (kriticky myslieť);
- **zvyšovanie vzdelanostnej úrovne** – významný dôsledok občianskeho vzdelávania (Čornaničová – Chomová – Strelková – Tazberík, 2005, s.27).

V súčasnosti k týmto znakom možno pridať voľnočasový charakter, dobrovoľnosť, vonkajšiu motiváciu, otvorenosť/flexibilita (v oblasti teleologickej, obsahovej, procesuálnej a inštitucionálnej). V tejto súvislosti sa stotožňujeme s Kopeckým (2010, s.142-143), ktorý uvádza šesť atribútov typických pre občianske vzdelávanie dospelých:

- **dobrovoľnosť** – až na niektoré výnimky (napr. žiadatelia o azyl) je občianske vzdelávanie dospelých dobrovoľné, čo ho robí niečím nevšedným a vzácnym; občianstvo však nie je jediná cesta seberealizácie;
- **pestrosť** – existuje široká škála motívov pre účasť v občianskom vzdelávaní dospelých; pestrosť sa týka aj zloženia účastníkov;
- **otvorenosť** – občianske vzdelávanie je otvorené, nemá jasne stanovené hranice, pretože sa prelína s ekonomickým, sociálnym a kultúrnym vzdelávaním; často má otvorený priebeh, keďže je viazané na prax občianskeho života a učenie sa odohráva ako skúsenostné učenie;
- **pomerne veľká odolnosť voči inštitucionalizácii** – pre občianske vzdelávanie je inštitucionalizácia v zmysle petrifikácie nebezpečná, priniesla by zviazanie jeho

otvorenosti a tým aj schopnosť kriticky a súčasne tvorivo reagovať na stav spoločnosti;

- **vzájomnosť** – základom občianskeho vzdelávania je učenie sa pre a cez spoluprácu s ostatnými;
- **orientácia na konanie** – konanie nie je jediným, ale finálnym zmyslom občianskeho vzdelávania dospelých, občiansky konajú jednotlivci a skupiny zložené z jednotlivcov, ktorí zdieľajú rovnaké hodnoty a predstavy.

Vyššie uvedené znaky môžeme ešte doplniť o tzv. **indikátory občianskeho vzdelávania**, ktoré Neusarová (2019, s. 32 – 33) definuje ako *dobrovoľníctvo; členstvo v politickej strane; práca pre politickú stranu alebo akčnú skupinu; vlastná mienka, názor na spoločenské témy ako sú imigranti, problematika homosexuálov a pod.; dôvera k iným ľuďom; stretávanie sa s blízkymi ľuďmi, priateľmi, príbuznými a kolegami; mať možnosť diskutovať o osobných záležitostiach*. Autorka ďalej pokračuje a dodáva, že na to, aby boli tieto charakteristiky naplnené je potrebná dostatočná emočná inteligencia a prosociálne medziľudské postoje občanov, bez ktorých by nebolo možné uvedené charakteristiky dosiahnuť. Indikátorom občianskeho vzdelávania sa venuje aj dokument *Indicators for Monitoring Active Citizenship and Citizenship Education* (De Weerd et al., 2005), ktorý okrem indikátorov občianskeho vzdelávania charakterizuje aj indikátory aktívneho občianstva:

Tabuľka 7 Indikátory aktívneho občianstva a občianskeho vzdelávania

Indikátory aktívneho občianstva			
Dobrovoľná činnosť v organizácii			
Organizované aktivity pre komunitu			
Účasť vo voľbách			
Zapojenie sa do politickej strany			
Zapojenie sa do záujmovej skupiny			
Nenasilné formy protestu			
Zapojenie sa do verejnej debaty			
Indikátory občianskeho vzdelávania			
Znalosti	Postoje	Hodnoty	Zručnosti
Znalosť pozadia	Politická účinnosť	Tolerancia	Zručnosť kritického čítania
Faktické znalosti	Dôvera v politiku	Nenasilie	Debatné zručnosti
Funkčné znalosti	Záujem o politiku	Rešpektovanie právneho systému	Zručnosť písania
		Rešpektovanie ľudských práv	Zručnosť kritického počúvania
			Empatia
			Sociálne zručnosti

Zdroj: upravené podľa Smékal a kol. 2010. *Analýza občianskeho vzdelávania dospelých*

Okrem základných špecifik, znakov, či indikátorov občianskeho vzdelávania dospelých poznáme aj jeho základné **princípy**. Tieto princípy boli prijaté v roku 1976 počas konferencie v Beustelsbachu (Protivinský – Dokulilová – Čáp, 2013). Prijaté princípy občianskeho vzdelávania dospelých sú často označované aj ako Beustelsbašský konsenzus. Prvým princípom je občianske vzdelávanie **bez indoktrinácie**, teda prostredníctvom občianskeho vzdelávania sa nesmie manipulovať jednotlivcami, naopak má podporovať vzdelávaného k tvorbe vlastného úsudku. Druhým princípom je **vyváženosť**, čo znamená, že občianske vzdelávanie nesmie zjednodušovať a zamlčovať kontroverzné témy, ktoré sú predmetom spoločenskej, politickej alebo vedeckej diskusie. Posledným princípom občianskeho vzdelávania je **podpora samostatného myslenia**, kde prostredníctvom občianskeho vzdelávania rozvíjame schopnosť analyzovať spoločenskú a politickú situáciu z vlastnej pozície (Schiele – Schneider, 1977 In Protivinský – Dokulilová – Čáp, 2013, s.25). Dodržiavanie týchto princípov vytvára hranicu medzi občianskym vzdelávaním a manipuláciou, či propagandou prostredníctvom vzdelávania.

2.3.1 Kurikulárne otázky občianskeho vzdelávania dospelých

V rámci definovania jednotlivých kurikulárnych aspektov postupujeme rovnako, ako pri záujmovom vzdelávaní dospelých a tým teda aj pri vzdelávaní dospelých ako takom. V prvom kroku je potrebné zodpovedať základné otázky (*Prečo?, Koho?, Čo?, Kedy?, Ako?, Za akých podmienok?, Aká efektívnosť?*)³⁹ a následne je možné definovať konkrétne kurikulárne kategórie – cieľ, obsah, formy, metódy a inštitucionálne zabezpečenie.

Cieľ občianskeho vzdelávania dospelých

Občianske vzdelávanie má svoj všeobecný cieľ – **formovanie aktívneho občana**. Cieľom *výchovy k demokratickému občianstvu* (O’Shea, 2012) je „**podpora demokracie a ľudských práv**.“ Okrem tohto cieľa sú definované aj čiastkové ciele, ktoré súvisia s procesom celoživotného učenia sa: **participácia, partnerstvo, sociálna súdržnosť, zodpovednosť, rovnaký prístup, rovnosť, solidarita**. Autorka ďalej poukazuje na fakt, že výchova k demokratickému občianstvu predstavuje súbor aktivít, ktoré pomáhajú dospelým

---

³⁹ Bližšie vid’ [podkapitola 2.2.1](#)

(rovnako aj deťom a mládeži) aktívne a zodpovedne participovať v rozhodovacích procesoch a je zameraná na získavanie, aplikovanie a šírenie vedomostí, hodnôt a zručností, ktoré sú bezprostredne spojené s demokratickými princípmi.

Podľa Birzea (2000), občianske vzdelávanie dospelých naplňa svoje ciele v troch dimenziách:

- *kognitívna* (porozumenie pojmom a hodnotám demokracie a ich fungovania),
- *sociálna* (osvojovanie si zručností a kompetencií, ktoré napomáhajú sociálnym schopnostiam a činnostiam v rozličných prostrediach počas celého života),
- *emocionálna* (internacionalizácia pojmov ako hodnôt, ktoré sú základom prosociálnych postojov a činností).

O dimenziách občianstva hovorí aj Veldhuis (1997, s.7), ktorý k nim priraduje aj edukačné ciele. V rámci dimenzií hovorí o **politickej/právnej dimenzii**, **kultúrnej dimenzii**, **sociálnej dimenzii** a **ekonomickej dimenzii**. K tomu prislúchajúce edukačné ciele sú následne definované ako **politické** (znalosť politického systému, demokratické postoje, participačné skúsenosti); **kultúrne** (znalosť kultúrneho dedičstva a histórie, základné schopnosti (jazyková kompetencia, písanie, čítanie); **sociálne** (znalosť sociálnych vzťahov v spoločnosti, sociálne schopnosti); **profesijno-odborný výcvik, ekonomické schopnosti** (vzťahujúce sa na výkon práce a iné ekonomické aktivity).

Po klasifikovaní dimenzií a edukačných cieľov autor ďalej uvádza cieľ občianskeho vzdelávania, ktorý priamo súvisí s predchádzajúcimi myšlienkami. Cieľom občianskeho vzdelávania je „**stimulovať aktívnu účasť občanov v občianskej spoločnosti a v politickom rozhodovaní v rámci ústavnej demokracie**“ (Veldhuis, 1997, s.8).

Dokument *Global Citizenship Education: Topics and learning objectives (UNESCO, 2015)* používa pojem *globálne občianske vzdelávanie*, ktorý vníma cez tri základné dimenzie, ktoré sa objavujú v rôznych definíciách a interpretáciách samotného pojmu. Tieto dimenzie priamo nadväzujú na oblasti vzdelávania ako takého: *kognitívna, sociálno-emocionálna a behaviorálna*. V súvislosti práve s občianstvom sa tieto dimenzie v globálnom občianskom vzdelávaní vysvetľujú nasledovne:

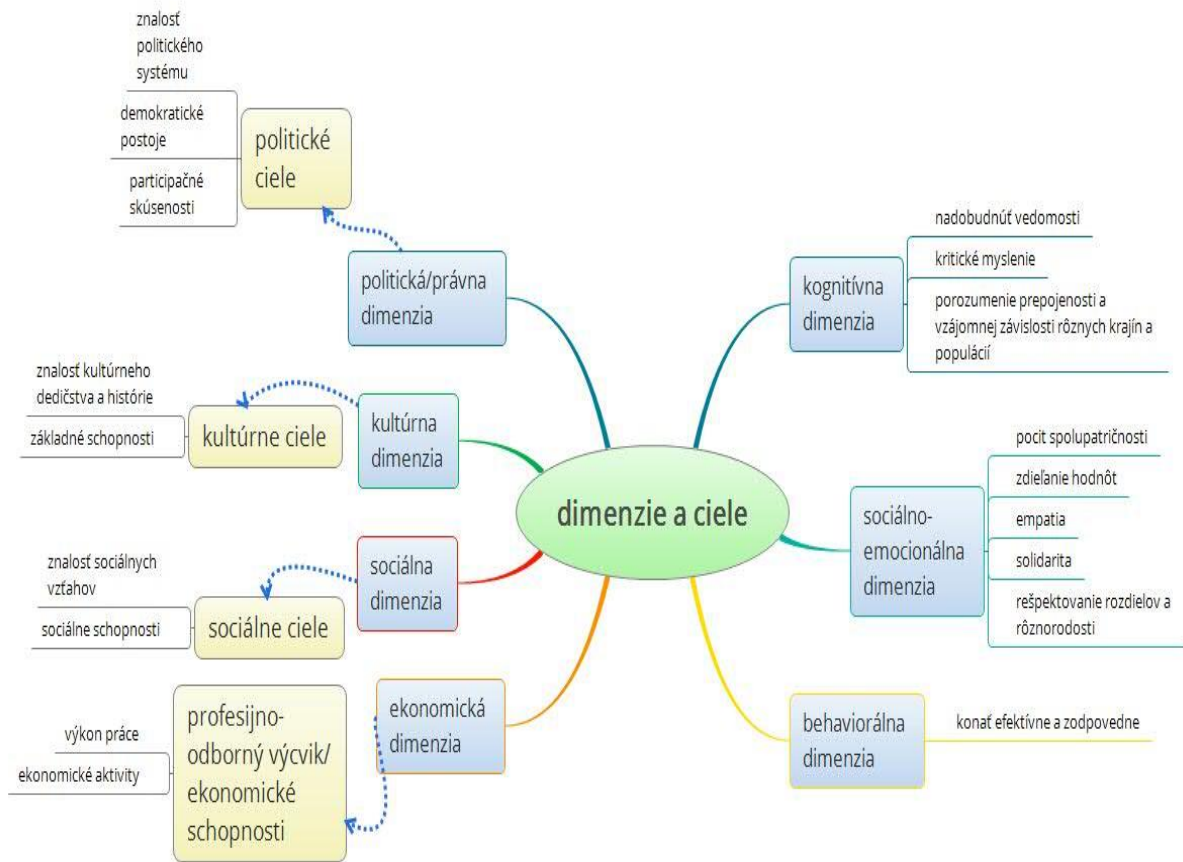
- **kognitívna dimenzia** – nadobudnúť vedomosti, porozumenie a kritické myslenie o globálnych, regionálnych, národných a lokálnych problémoch a o prepojení a vzájomnej závislosti rôznych krajín a populácií;

- **sociálno-emocionálna dimenzia** – mať pocit spolupatričnosti k spoločnej ľudskosti, zdieľanie hodnôt a zodpovednosti, empatie, solidarity a rešpektovanie rozdielov a rôznorodosti;
- **behaviorálna dimenzia** – konať efektívne a zodpovedne na lokálnej, národnej a globálnej úrovni pre pokojnejší a udržateľnejší svet (UNESCO, 2015).

Z týchto dimenzií sú odvodené aj samotné ciele globálneho občianskeho vzdelávania, ako napríklad: **rozvoj porozumenia štruktúre globálneho vládnutia, práv a povinností, porozumenia globálnym problémom a prepojeniu medzi globálnymi, národnými a lokálnymi systémami a procesmi; rozpoznať a oceniť rozdiely a viacnásobné identity (jazykové, náboženské, kultúrne a pod.); rozvoj a aplikácia kritických zručností pre občiansku gramotnosť (mediálna gramotnosť, informačné technológie, kritické myslenie a pod.); rozvíjať postoje starostlivosti a empatie voči ostatným a životnému prostrediu a rešpektovanie rozmanitosti; rozvoj hodnôt sociálnej spravodlivosti a mnohé iné.**

Pre zjednodušenie vnímania jednotlivých dimenzií a následne cieľov, ktoré z nich vyplývajú, sme vytvorili nasledovnú schému. Táto schéma predstavuje dimenzie a ciele občianskeho vzdelávania dospelých.

Obrázok 2 Dimenzie a ciele občianskeho vzdelávania dospelých

Zdroj: Sládkayová, M. (2019). Občianske vzdelávanie dospelých. Banská Bystrica: Belianum

Občianske vzdelávanie v sebe najčastejšie zahŕňa štyri zložky (politická gramotnosť, kritické myslenie, postoje a hodnoty, participácia), ktoré boli predmetom rôznych vedeckých výskumov. Výsledkom týchto výskumov bolo definovanie štyroch základných cieľov občianskeho vzdelávania:

1. **rozvijať politickú gramotnosť** – vedomosť o základných faktoch a porozumenie kľúčovým konceptom;
2. **získať kritické myslenie a analytické zručnosti;**
3. **rozvijať hodnoty, postoje a správanie;**
4. **podporovať aktívnu participáciu a záväzky v komunite** (EACEA, 2012).

Túto kategorizáciu cieľov považujeme za nosnú pre občianske vzdelávanie dospelých, nakoľko odzrkadľuje potreby ako spoločnosti, tak aj potreby jednotlivca. Naplnením týchto cieľov sa z človeka stáva aktívny občan, ktorý dokáže zodpovedne konať a je ochotný participovať na dianí v spoločnosti.

Na základe analýzy jednotlivých definícií cieľov občianskeho vzdelávania si dovoľíme konštatovať, že cieľom takého vzdelávania by malo byť **formovanie takého občana, ktorý sa dokáže prispôbiť aktuálnym zmenám a situáciám v spoločnosti a vie na ne adekvátne reagovať** (migračná kríza, nárast extrémizmu a podobne). Rovnako by malo občianske vzdelávanie dospelých **odovzdávať demokratické hodnoty, naučiť dospelých kriticky myslieť a participovať na dianí v spoločnosti**.

Obsah občianskeho vzdelávania dospelých

Obsah, ako kategória kurikula vzdelávania dospelých, sa vyznačuje značnou dynamickosťou, obzvlášť v oblasti občianskeho vzdelávania dospelých. Obsahové témy vychádzajú najmä z aktuálnej spoločenskej situácie, či už na národnej alebo medzinárodnej úrovni. V rámci obsahových tém dokážeme definovať dve skupiny tém – **tradičné a moderné**. Do skupiny **tradičných obsahových tém** môžeme zaradiť témy, ktoré sa v občianskom vzdelávaní objavujú pravidelne, bez ohľadu na aktuálnu spoločenskú situáciu. Medzi takéto témy môžeme zaradiť oblasť *ľudských práv, demokracie, tolerancie, národnej a európskej príslušnosti, globalizácie, ekológie*, ktoré sa objavujú už niekoľko rokov ako hlavné témy občianskeho vzdelávania.

K týmto obsahovým témam môžeme doplniť charakteristiku obsahu občianskeho vzdelávania dospelých podľa Hlouškovvej a Pola, ktorá vznikla na základe výskumov uskutočnených v Českej republike. Jedným z výsledkom výskumov bolo definovanie troch kategórii kurzov občianskeho vzdelávania dospelých – **oblasť práva, politická angažovanosť, životné prostredie** (Hloušková & Pol, 2008).

V rámci Slovenskej republiky by sme pri definovaní obsahu občianskeho vzdelávania mohli vychádzať z ponuky kurzov a rôznych vzdelávacích podujatí, či tém verejných diskusií. Na základe analýzy týchto ponúk môžeme klasifikovať nasledovné obsahové témy:

- **občianska participácia/angažovanosť;**
- **ľudské práva;**
- **podpora demokracie;**
- **euroobčianstvo, Európska únia.**

Podľa autorov Čornaničová, Chomová, Strelková a Tazberík (2005 s.70-71) môžeme obsah občianskeho vzdelávania rozdeliť na štyri okruhy:

- **výchova k štátnemu občianstvu** – základy teórie štátu, ústavy, demokracie, politického systému, občianskeho práva;
- **výchova k občianskemu životu** – demokratický spôsob života, osobná občianska zodpovednosť, práva a povinnosti občana;
- **komunitné, obecné vzdelávanie, vzdelávanie v obciach** – rozvoj spolupatričnosti, identifikácia s kultúrou, zlepšenie života v komunite;
- **vzdelávanie vo veciach verejných** – uspokojovanie spoločných potrieb a záujmov občanov štátu.

Z výskumu realizovaného Európskou Úniou (EACEA, 2012) dokážeme definovať nasledovné obsahové témy ako tradičné, ktoré sa nachádzajú v občianskom vzdelávaní detí, mládeže aj dospelých:

- **sociálno-politický systém krajiny;**
- **ľudské práva;**
- **demokratické hodnoty;**
- **rovnosť a spravodlivosť;**
- **kultúrna rozdielnosť;**
- **tolerancia a diskriminácia;**
- **udržateľný rozvoj;**
- **národná identita a príslušnosť;**
- **Európska identita a príslušnosť;**
- **Európska história, kultúra a literatúra** (EACEA, 2012, s.30).

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že z pohľadu obsahu ťažisko preberajú témy súvisiace s **podporou demokracie a demokratických hodnôt** v spoločnosti, ako aj problémy vývoja Európskej únie a postavenie občana v nej. Všetky spomínané témy, obsahové zamerania, sa spájajú v jednej všeobecnej téme – **rozvoj aktívneho občianstva a aktívneho občana**. V občianskom vzdelávaní dospelých sa teda jeho cieľ priamo transformuje aj do obsahového zamerania a tým vytvára spoločnú tému pre všetky vzdelávacie podujatia a aktivity.

Niektoré výskumné štúdie sa zamerali na identifikáciu takých spoločenských zmien, ktoré priamo súvisia s občianskym vzdelávaním a občianske vzdelávanie na ne reaguje:

- **globálna nespravodlivosť a nerovnosť** – riešenie výziev spojených s nerovnosťou vo svete prostredníctvom vzdelávania výchovy;

- **globalizácia a migrácia** – vznik multikultúrnej spoločnosti vďaka migrácii, dochádza k napätiu medzi podporou národnej jednoty a snahou o začlenenie rozmanitých komunití;
- **znepokojenie v súvislosti s občianskou a politickou angažovanosťou** – v moderných demokraciách sa najmä u mladých ľudí stretávame s nezáujmom o politickú angažovanosť;
- **koniec studenej vojny** – ukončenie studenej vojny viedlo k veľkému rozšíreniu demokracie a tiež k potrebe pripravovať jednotlivcov na život v demokratickom usporiadaní spoločnosti, predovšetkým v štátoch, ktoré prechádzali rôznymi vojnami a konfliktami;
- **antidemokratické a rasistické hnutia** – občianske vzdelávanie je vnímané ako prostriedok, ktorým je možné čeliť nedemokratickým silám v spoločnosti (uprav. podľa Protivinský – Dokulilová – Čáp, 2013, s. 20).

Tieto, ako aj iné zmeny, môžu mať značne negatívny dopad na občanov, ako aj na sociálnu súdržnosť, aktívne občianstvo, participáciu a ďalšie demokratické hodnoty a postoje. Zároveň niektoré spoločenské zmeny (napr. globalizácia alebo digitalizácia) môžu viesť k pocitom odcudzenia, či určitej neistoty (napr. udržanie zamestnania a pod.). Preto je potrebné, aby sa občianske vzdelávanie dospelých zameriavalo aj na tieto témy a teda tvoria integrálnu súčasť jeho obsahového zamerania.

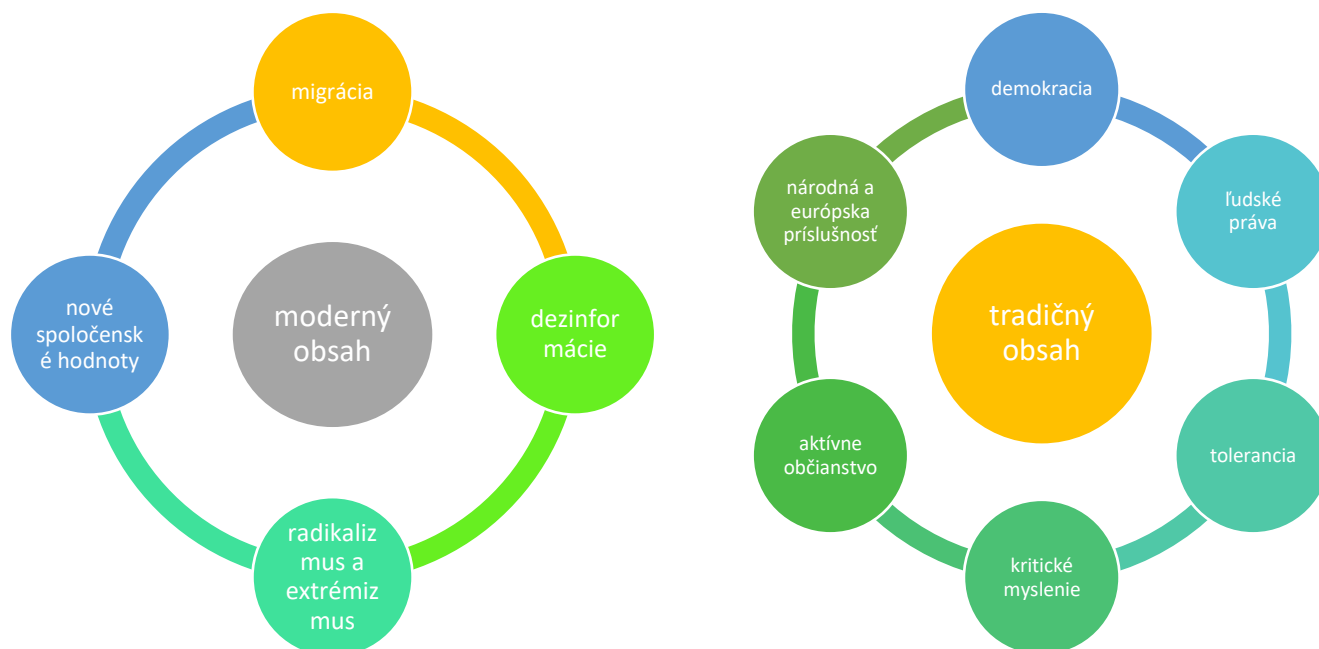
Na základe aktuálnej spoločenskej situácie (na národnej aj medzinárodnej úrovni), môžeme definovať rôzne **moderné témy**, ktoré považujeme za hlavné témy občianskeho vzdelávania v najbližších rokoch:

- *otázky migrácie, multikulturality,*
- *predchádzanie radikalizmu a extrémizmu,*
- *šírenie dezinformácií,*
- *otázky populačného vývoja,*
- *nové spoločenské hodnoty.*

Tieto oblasti považujeme za najzávažnejšie problémy súčasnej spoločnosti a občianske vzdelávanie dospelých môže v tejto súvislosti pôsobiť ako nástroj na elimináciu negatívnych vplyvov spoločenských javov a zároveň pomôcť k dosiahnutiu pozitívnych hodnôt v spoločnosti.

Pre zjednodušenie ponúkame nasledujúcu schému členenia obsahu občianskeho vzdelávania dospelých.

Obrázok 3 Obsah občianskeho vzdelávania dospelých

Zdroj: vlastné spracovanie

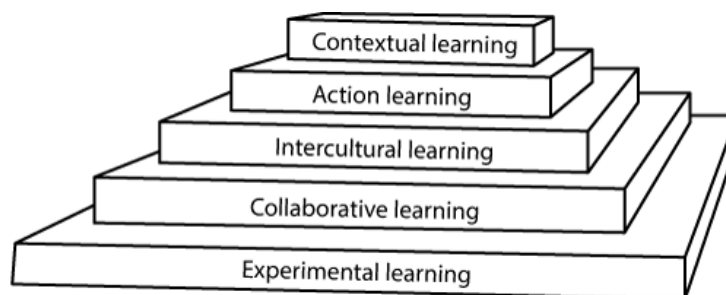
Formy občianskeho vzdelávania dospelých

Podobne ako pri charakteristike občianskeho vzdelávania dospelých a jeho postavenia v systéme andragogiky, ani v oblasti foriem a metód nenachádzame, v slovenskej, či českej odbornej literatúre, komplexné vedecké práce, ktoré by boli zamerané na klasifikáciu foriem a metód v oblasti občianskeho vzdelávania dospelých. Avšak v zahraničnej literatúre sa stretávame najmä s jasne definovanými formami vzdelávania, ktoré sú typické práve pre občianske vzdelávanie dospelých.

Z vedeckého výskumu, ktorý bol realizovaný Radou Európy (Birzea, 2000), vyplynuli nasledovné modely občianskeho vzdelávania, ktoré autor nazýva pyramídou občianskeho vzdelávania.

Obrázok 4 Pyramída občianskeho vzdelávania

Zdroj: Birzea, C. (2000). *Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective*. Strasbourg: Council of Europe

Prvým modelom je **učenie na základe skúseností** (experiential learning). Takéto učenie v sebe zahŕňa učenie sa na základe skúseností účastníkov, vzdelávateľ pôsobí skôr ako sprostredkovateľ a neobsahuje formálne hodnotenie. Model **učenia sa na základe spolupráce** (collaborative learning) predstavuje sociálne a interaktívne učenie sa skupín a zároveň nadobudnutie schopností, ako napríklad tímová spolupráca, stanovovanie spoločných cieľov, rozdeľovanie práce, zdieľanie informácií potrebných na dosiahnutie cieľa a pod. Tretí model, **interkultúrne učenie sa** (intercultural learning), sa zakladá na dvoch princípoch – kultúrny relativizmus (neexistuje hierarchia kultúr, jedna kultúra nemôže byť použitá na posúdenie aktivít iných kultúr) a vzájomnosť (interakcia a obohacovanie kultúr v súvislosti s multikultúrnymi spoločnosťami). Týmto modelom sa napĺňa dosahovanie cieľov, ako napríklad prekonanie etnocentrizmu, vcítenie sa do iných kultúr, formovanie novej kultúrnej identity. **Akčné učenie** (action learning) je orientované na ciele, ktoré sa dosahujú najčastejšie prostredníctvom projektov. Vzdelávateľ musí presne stanoviť ciele, podporovať učiacich sa vo výbere ich vlastnej učiacej sa stratégií, motivovať učiacich sa k zodpovednosti za ich učenie a pod. Posledným modelom učenia sa je **kontextové učenie** (contextual learning). Tento model predpokladá nepretržité začlenenie učenia sa jednotlivca do systému kultúrnych a občianskych odkazov skupiny, komunity alebo spoločnosti, do ktorej učiaci sa patrí. Jednou z možností ako takéto učenie sa dosiahnuť je podporovanie vytvárania globálneho obrazu spoločnosti, či využívanie predošlých skúseností a anticipovanie nových záverov.

Modely, ktoré popisujeme, môžu zároveň slúžiť ako inšpirácia pri koncipovaní foriem realizácie občianskeho vzdelávania dospelých. Okrem iného tvoria aj kostru samotného procesu

občianskeho vzdelávania a priebehu jednotlivých podujatí a aktivít. Aj vďaka týmto modelom učenia sa môžeme naplňať ciele a obsahy, ktoré sme si v predchádzajúcom texte stanovili.

Schéma 6 Moderné formy občianskeho vzdelávania dospelých

Zdroj: vlastné spracovanie

Schéma 6 popisuje tzv. **moderné formy občianskeho vzdelávania dospelých**, ktoré bližšie popisuje Stanford Encyclopedia of Philosophy:

- **service learning** – učiaci sa sú zaradení do skupín; táto forma integruje inštrukcie lektora, vzdelávateľa a prácu v rámci komunity; v ideálnom prípade študenti, učiaci sa využívajú svoje poznatky a skúsenosti z inštitúcie pre ich štúdium a používajú akademické zistenia a výskumy na informovanie svojej inštitúcie;
- **action civics** – participácia zahrňujúca zúčastňovanie sa politických stretnutí, organizovanie rôznych stretnutí, protestov, charitatívnych stretnutí a zbierok, hlasovaní, iniciatív, snaha o plnenie verejných hodnôt a iné;
- **občianske vzdelávanie prostredníctvom diskusie** – diskusie o spoločenských problémoch; moderovaná diskusia na konkrétne témy s patričnou prípravou; využíva debaty, simulácie (napr.: rokovania medzinárodných organizácií);

- **John Dewey: škola ako komunita** – hovoriť so študentmi, učiacimi sa o reálnych, konkrétnych problémoch, ukázať im, že ich názor je dôležitý prostredníctvom školského parlamentu, médií, ktoré dávajú priestor na vyjadrenie ich názoru, podporovať študentov v ich dobrovoľníckej činnosti v rámci školy (školské kluby, spoločnosti,...);
- **Paulo Freire: liberálna pedagogika** – liberalizmus vníma ako prax, ktorá však nemôže pozostávať iba zo samotnej aktivity, ktorú nazýva aktivizmus; musí to byť aktivita spojená so serióznou reflexiou (dialóg s inými, ktorí sú v rovnakej pozícii v rámci realizácie činností) (Levine, 2018).

Prvé tri formy realizácie vzdelávania sa využívajú ako pri práci s mládežou tak aj pri vzdelávaní dospelých. Posledné dve formy realizácie vzdelávania (škola ako komunita a liberálna pedagogika) sa skôr viažu na občianske vzdelávanie v rámci vysokých a stredných škôl. Zároveň však môžu slúžiť ako inšpirácia pre oblasť vzdelávania dospelých (podpora dobrovoľníckej činnosti, aktivita účastníkov, dialóg s inými, ktorí sú v rovnakej pozícii v rámci realizácie činnosti a pod.).

Metódy občianskeho vzdelávania dospelých

Pri výbere metód je možné použiť akúkoľvek metódu vzdelávania dospelých. Z pohľadu občianskeho vzdelávania dospelých považujeme za najefektívnejšie práve praktické metódy, pri ktorých musia byť aktívni najmä dospelí a lektor vystupuje len ako facilitátor. Diskusné, situačné, inscenačné metódy, exkurzie, stáže, workshop, problémové metódy vedú k naplneniu dvoch základných pilierov, dôležitých v občianskom vzdelávaní, **učiť sa konať** a **učiť sa žiť spoločne** (Delors report, 1996). Podľa dokumentu *Education to foster intercultural understanding and solidarity in Europe* (LLLPlatform, 2016) sú najvhodnejšími metódami také, ktoré využívajú experimentálne učenie, učenie cez tvorbu projektov, či učenie cez konanie (learning by doing). Teda také metódy, ktoré vyžadujú priamu aktivitu účastníkov. Zároveň tento dokument zdôrazňuje, že je dôležité aplikovať metódy, ktoré aktivizujú účastníkov, pretože ich to učí spolupracovať medzi sebou, porozumieť kultúrnym odlišnostiam a tvoriť alternatívne cesty ako žiť spoločne. Vďaka takýmto metódam môžeme efektívne naplňovať ciele, ktoré má občianske vzdelávanie dospelých stanovené.

Pri výbere foriem a metód občianskeho vzdelávania dospelých je potrebné prihliadať na základné kritériá foriem a metód vzdelávania dospelých. V zásade je možné využiť akúkoľvek

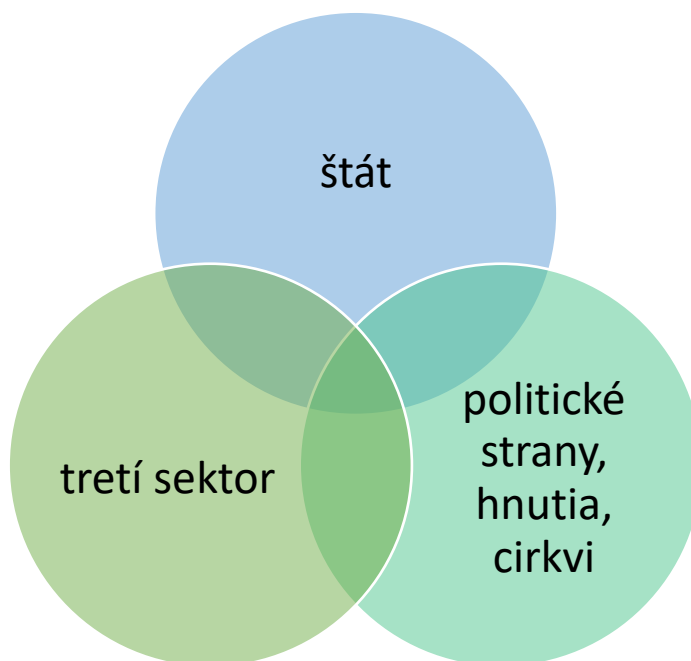
formu a metódu vzdelávania dospelých. Najčastejšie využívanými sú *prednáška, seminár, diskusia*. Z hľadiska efektívnosti vzdelávania dosahovania požadovaných cieľov odporúčame používať inovatívne formy a metódy vzdelávania, ako sú napr.: *modely občianskeho vzdelávania podľa C. Birzeu, moderné formy vzdelávania, service learning a iné, ktoré v sebe zahŕňajú aktivitu účastníkov vzdelávania*.

Inštitucionálne zabezpečenie občianskeho vzdelávania dospelých

Ak sa na občianske vzdelávanie dospelých pozrieme z pohľadu legislatívneho ukotvenia, na Slovensku nachádzame len Zákon č. 568/2009 o celoživotnom vzdelávaní. V tomto zákone sa občianske vzdelávanie dospelých nachádza len ako jeden z druhov vzdelávania dospelých spolu so záujmovým vzdelávaním a vzdelávaním seniorov. Na druhej strane, prax nám ukazuje, že toto vzdelávanie má svoje legitímne miesto v systéme neformálneho vzdelávania, najmä v zmysle podpory kritického myslenia, podpory tolerancie, demokracie a aktívneho občianstva v krajine.

V prípade občianskeho vzdelávania dospelých môžeme hovoriť o troch subjektoch poskytujúcich takéto vzdelávanie na Slovensku:

Schéma 7 Poskytovatelia občianskeho vzdelávania dospelých na Slovensku

Zdroj: upravené podľa Beneš, 2014

Štát

Podporovanie občianskeho vzdelávania dospelých štátom sa uskutočňuje prostredníctvom *Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti*. Inštitút vznikol v roku 2011 pod záštitou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Jeho hlavnou činnosťou je „prispieť k tomu, aby zainteresovaní aktéri z verejného sektora, podnikateľského sektora, politickej sféry a médií, ako aj široká verejnosť lepšie rozumeli potrebe a významu občianskej spoločnosti, aby sa cítili jej súčasťou a aby s ňou intenzívnejšie komunikovali.“ Inštitút, okrem iného, organizuje rôzne workshopy, semináre, či konferencie⁴⁰. Okrem týchto aktivít sa aktívne podieľa na pripomienkovaní legislatívnych dokumentov, ktoré majú značný dopad na občiansku spoločnosť a neziskový sektor (zákon o registri mimovládnych organizácií, novela zákona o hazardných hrách/o reklame a iné). Samozrejme je potrebné v tejto súvislosti hovoriť aj o významnom postavení samospráv a organizácií, ktorých je samospráva (mesto, obec, vyšší územný celok) zriaďovateľom.

Ďalšou organizáciou je Národné osvetové centrum⁴¹, štátna príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR, zriadené ako kultúrno-osvetové zariadenie s celoslovenskou pôsobnosťou so všeobecným zameraním. Národné osvetové centrum sa občianskym vzdelávaním zaoberá z hľadiska publikačnej a edukačnej činnosti. Taktiež realizuje rôzne projekty, ako napr. projekt *Občianska participácia* v roku 2020. Aktuálnymi témami je ochrana ľudských práv a sociálna prevencia. Výsledkom týchto aktivít je aj tvorba metodických materiálov (napr. *Ochrana a podpora ľudských práv*, 2017).

Na Slovensku štát vystupuje skôr ako podporný orgán pre organizácie z tretieho sektora. V rámci pôsobnosti štátu v občianskom vzdelávaní nenachádzame štruktúru inštitúcií, či ucelený systém vzdelávania. V tomto prípade môžeme hovoriť len o poradnej a informačnej úlohe štátu v oblasti občianskeho vzdelávania dospelých. Štát sa podieľa na podpore občianskeho vzdelávania aj prostredníctvom tvorby legislatívnych a strategických dokumentov, ako aj rôznych vyhlášok, ktoré sa čiastkovo dotýkajú aj občianskeho vzdelávania dospelých. V tejto súvislosti hovoríme o témach ako prevencia radikalizmu a extrémizmu, podpora dodržiavania ľudských práv, udržateľný rozvoj, rozvoj občianskej spoločnosti, transparentnosť a iné.

---

⁴⁰ Bližšie vid' www.minv.sk/?ros_my

⁴¹ Bližšie vid' www.nocka.sk

Tretí sektor

Ďalším poskytovateľom sú organizácie a inštitúcie z tretieho sektora, ktoré tvoria najsilnejšiu zložku v rámci inštitucionálneho zabezpečenia občianskeho vzdelávania dospelých. Hovoríme najmä o občianskych združeniach, mimovládnych organizáciách, neziskových organizáciách, ako aj o rôznych združeniach občanov, ktorí poukazujú na určitý problém v ich komunite a snažia sa ho riešiť. Patria sem aj rôzne iniciatívy a hnutia, ktoré často nemajú inštitucionalizovanú alebo formalizovanú podobu. Tento typ organizácií sa vyznačuje veľkou dynamikou, najmä ak sa zameriavame na vznik a zánik takýchto organizácií. Príčinou vzniku takýchto hnutí a iniciatív je často aktuálna spoločenská situácia a zanikajú po vyriešení problematiky, ktorou sa zaoberajú. Tieto organizácie nemusia ponúkať iba tradičné vzdelávanie, ale môže ísť o rôzne diskusné fóra, verejné prednášky, aktivity pre širokú verejnosť, organizovanie protestných akcií a pod.

Mimovládne organizácie, ktoré podporujú a zvyšujú aktívne občianstvo prostredníctvom občianskeho vzdelávania, možno rozčleniť do nasledovných skupín:

- **think tanky,**
- organizácie zamerané na **občiansku advokáciu** (aktivizáciu občanov pri plnení občianskych, politických práv, vyjadrovaní sa ku verejným otázkam rozvoja spoločnosti v rôznych sférach),
- organizácie na **ochranu ľudských práv, boj proti xenofóbií, rasizmu a intolerancií** a vzdelávanie v tejto oblasti,
- **vzdelávacie organizácie** s tréningovými a výchovnými programami (príprava odborníkov pre tretí sektor, príprava mediátorov),
- organizácie pre **pomoc občanom v núdzi, sociálnu pomoc a sociálnu prácu,**
- organizácie **propagujúce a podporujúce dobrovoľníctvo, pomoc krajinám** s ohrozenou alebo absentujúcou demokraciou, pomoc tretím krajinám (Drobná, 2008, s.117).

Ak tvrdíme, že občianske vzdelávanie dospelých prebieha aj informálne, teda môže byť nezámerné a je súčasťou každodenného života človeka, tak svoju úlohu zohrávajú aj politické strany, hnutia a cirkvi. Najmä v čase volieb môžeme pozorovať nesystémový vstup politických subjektov (strán) do občianskeho vzdelávania dospelých. Realizáciou rôznych politických podujatí výrazne ovplyvňujú postoje a hodnoty občanov. Okrem toho ich zaradujeme do oblasti poskytovateľov občianskeho vzdelávania aj z dôvodu organizovania rôznych podujatí,

diskusí, či kultúrnych aktivít, ktorých sekundárnym cieľom je práve ovplyvnenie hodnotovej a postojovej orientácie, či docielenie vyššej aktivity a občianskej participácie.

Cirkvi a náboženské spoločnosti

Cirkvi a náboženské spoločnosti sa realizujú v sociálnej, charitatívnej a vzdelávacej oblasti pre všetky vekové kategórie. Na Slovensku pôsobí množstvo cirkevných organizácií, ktoré tvoria integrálnu súčasť občianskej spoločnosti so silnou pretrvávajúcou historickou tradíciou (Drobná, 2008). Tieto organizácie zohrávajú významnú úlohu v oblasti ako je charita, sociálne služby, práca s mládežou a mladými dospelými, sociálne vylúčenými skupinami a pod. Touto skupinou poskytovateľov (politické strany, hnutia a cirkvi) sa snáď najviac odlišuje občianske vzdelávanie dospelých od záujmového vzdelávania v inštitucionálnej rovine.

Vzhľadom na skutočnosť, že doposiaľ nie je konštituovaná základná štruktúra inštitucionálneho zabezpečenia občianskeho vzdelávania dospelých, v zásade môžeme hovoriť o akejkoľvek inštitúcii, ktorá chce takéto vzdelávanie poskytovať. Opäť pripomíname, že občianske vzdelávanie dospelých nepredstavuje tradičné vzdelávanie (priamy kontakt lektor a účastníci), ale hovoríme skôr o verejných diskusiách, verejných podujatiach, protestoch, dobrovoľníckej činnosti, angažovanosti v rámci iniciatív a hnutí občanov. Z tohto dôvodu je takmer nemožné konkretizovať, aký typ inštitúcií môže byť poskytovateľom občianskeho vzdelávania dospelých. Na druhej strane prax ukazuje, že najčastejšie sa poskytovateľom občianskeho vzdelávania stávajú občianske združenia, neziskové a mimovládne organizácie, iniciatívy a hnutia. Teda hovoríme najmä o pôsobnosti tretieho sektora.

Inštitucionálne zabezpečenie občianskeho vzdelávania dospelých v iných krajinách je do značnej miery viac rozpracované a nachádzame aj inštitúcie s celoštátnou pôsobnosťou, ktoré sa tomuto vzdelávaniu venujú na rôznych úrovniach. Túto rozpracovanosť si vysvetľujeme najmä skutočnosťou, že občianske vzdelávanie má v iných krajinách bohatšiu históriu, ako na Slovensku, ako aj skutočnosťou, že v týchto krajinách existuje celkovo väčšia podpora vzdelávania dospelých. Hovoríme napríklad o krajinách ako je Nemecko, Rakúsko, škandinávské krajiny, Francúzsko a pod. Bližšie sa tejto problematike venuje *Beran Sládkayová a Neusarová* vo svojej publikácii *Modely občianskeho vzdelávania dospelých* (2021).

Zhrnutie podkapitoly *Občianske vzdelávanie dospelých*

Občianske vzdelávanie dospelých sa primárne zameriava na *formovanie aktívneho občana*, čo zároveň predstavuje aj hlavný cieľ tohto vzdelávania. Okrem toho je jeho cieľom aj *rozvoj participácie, demokracie, tolerancie a vôbec všetkých demokratických hodnôt*.

Z hľadiska obsahu hovoríme najmä o témach ako sú *rozvoj demokracie, potláčanie intolerancie, násilia a diskriminácie, či o národnej a európskej príslušnosti*. Taktiež sa venuje aj aktuálnym spoločenským témam a svoj obsah prispôsobuje najmä *aktuálnemu spoločenskému daniu*. V rámci procesuálnej roviny pri občianskom vzdelávaní dospelých vyberáme v zásade také formy a metódy, pri ktorých je nevyhnutná aktivita samotných účastníkov. Občianske vzdelávanie dospelých nepredstavuje tradičnú formu vzdelávania (vzťah lektor – účastník), ale skôr sa zameriava na besedy, diskusie, aktívne zapojenie účastníkov, zvýšenie ich participácie a pod.

Medzi základných poskytovateľov tohto vzdelávania patrí *štát, tretí sektor iné hnutia* (politické strany, cirkvi a pod.). Organizácie tretieho sektoru tvoria najsilnejšieho poskytovateľa tohto vzdelávania na Slovensku. Ich rýchly vznik aj zánik znemožňuje vytvoriť nemennú štruktúru týchto organizácií, avšak môžeme konštatovať, že ide najmä o organizácie v oblasti *občianskej advokácie, na ochranu ľudských práv, boj proti xenofóbií, rasizmu a diskriminácií* a ďalšie.

Kontrolné otázky a úlohy

1. Čo je cieľom občianskeho vzdelávania dospelých?
2. Aké 4 oblasti v sebe zahŕňa občianske vzdelávanie dospelých?
3. Charakterizujte spoločenské zmeny, na ktoré reaguje občianske vzdelávanie dospelých.
4. Aké poznáme formy a metódy v občianskom vzdelávaní dospelých?
5. Kto je poskytovateľom tohto vzdelávania?
6. Prirad'te jednotlivé témy do skupín – tradičné a moderné
  - a. politická angažovanosť
  - b. ľudské práva
  - c. nárast extrémizmu
  - d. eticky zodpovedné správanie
  - e. tolerancia
  - f. kritická reflexia na význam členstva v globálnej spoločnosti
  - g. európska identita a príslušnosť
  - h. demokracia
  - i. migrácia
  - j. kritická reflexia vplyvu globálnych problémov
  - k. šírenie dezinformácií

Pracovný list k tematickej oblasti *Občianske vzdelávanie dospelých*: [Príloha D](#)

Základná odporúčaná literatúra

- Beran Sládkayová, M. & Neusarová, J. (2021). *Modely občianskeho vzdelávania dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.
- Drobná, D. (2008). *Súčasný stav a perspektívy rozvoja občianskeho vzdelávania ako súčasti celoživotného učenia*: dizertačná práca. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Protivinský, T. & Dokulilová, M. & Čáp, P. (2013). Občianske vzdelávaní dospelých: súčasné vymezení oboru. In Langer, T. (ed.). *Nová ekonomická situace: výzva ke vzdělávání*. (s. 18 – 28). Praha: Asociace institucí vzdělávání dospelých ČR.
- Sládkayová, M. (2019). *Občianske vzdelávanie dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.

Zhrnutie kapitoly

Za hlavné súčasti neformálneho učenia (sa) dospelých⁴² považujeme:

- **kultúrno-osvetovú činnosť** – predstavuje súčasť práve kultúrno-výchovnej činnosti. Ide o jej špecifickú oblasť, ktorej špecifikom je široká druhová, typová a obsahová škála aktivít ako aj zameranie na rôzne cieľové skupiny. Kultúrno-osvetová činnosť v sebe zahŕňa dve roviny:
  - *záujmovú (neprofesijnú) voľnočasovú participáciu* na spoločenských kultúrnych procesoch - prijímanie, osvojovanie, zvnútorňovanie kultúrnych hodnôt; tvorba, tvorivé vyjadrovanie skutočnosti (tvorba kultúrnych hodnôt);
  - *profesijnú pôsobnosť kultúrno-osvetového pracovníka* ako zámernú, špecificky inštitucionalizovanú a organizovanú činnosť – sprostredkovanie kultúrnych hodnôt širokému spektru spoločnosti (Čornaničová, 2011c., s. 47);
- **záujmové vzdelávanie dospelých** – krátkodobé i dlhodobé formy, ktoré umožňujú edukačné, tvorivé i organizačné voľnočasové aktivity účastníkov, smerujúce k saturácii ich záujmov. Záujmové vzdelávanie dospelých tak predstavuje jednu z hodnotných možností sebarealizácie dospelého človeka a nadväzuje na školské a odborné profesijné vzdelávanie a dopĺňa ho (Šerák, 2009, s. 50);
- **občianske vzdelávanie dospelých** – výchova, vzdelávanie, aktivity a činnosti podporujúce rozvoj občianskych kompetencií, aktívnej participácie v rámci komunity a spoločnosti, politickej gramotnosti a zároveň aktivity, ktoré pomáhajú mladým a dospelým získať hodnoty a zaujať postoje k aktuálnym politickým a spoločenským otázkam (Sládkayová, 2019, s. 12).

---

⁴² Považujeme za dôležité podotknúť, že jednotlivé súčasti nie je možné vnímať ako rovnocenné v zmysle ich hierarchického usporiadania. Záujmové a občianske vzdelávanie predstavuje súčasť kultúrno-osvetovej činnosti.

Základná odporúčaná literatúra

- Beran Sládkayová, M. & Neusarová, J. (2021). *Modely občianskeho vzdelávania dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.
- Čornaničová, R. (2011). Záujmové vzdelávanie – didaktické aspekty. In Chomová, S. & Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie - teória, metodika, prax*. (s.21 – 30). Bratislava: NOC.
- Čornaničová, R., Chomová, S., Strelková, J & Tazberík, J. (2005). *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava: NOC.
- Kupcová, V. (2014). *Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality*. Banská: Belianum.
- Protivinský, T. & Dokulilová, M. & Čáp, P. (2013). Občanské vzdelávaní dospelých: súčasné vymezení oboru. In Langer, T. (ed.). *Nová ekonomická situace: výzva ke vzdělávání*. (s. 18 – 28). Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR.
- Sládkayová, M. (2019). *Občianske vzdelávanie dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.
- Šerák, M. (2009). *Záujmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál.

3 Formy a metódy neformálneho učenia (sa) dospelých

Cieľ

- získať základné vedomosti o formách a metódach v oblasti neformálneho učenia (sa);
- vedieť charakterizovať kľúčové pojmy – forma vzdelávania, metóda vzdelávania, vybrané formy a metódy neformálneho učenia (sa);
- vedieť identifikovať formy a metódy neformálneho učenia (sa).

Kľúčové pojmy

formy vzdelávania/učenia (sa)

gamifikácia

metódy vzdelávania/učenia (sa)

animácia

e-learning, online vzdelávanie

mobilné učenie

blended learning

Vychádzajúc zo základných charakteristík *neformálneho učenia (sa)*, *kultúrno-osvetovej činnosti*, *záujmového a občianskeho vzdelávania dospelých* vyplýva, že využitie efektívnych foriem a metód predstavuje základ úspechu samotného procesu učenia (sa). Samotným výberom **foriem a metód** sa zaoberá **didaktika dospelých**⁴³, ktorá je jednou zo základných disciplín a vychádza zo základných pojmov ako vzdelávanie, vyučovanie a učenie (Veteška, 2016). Samotné **formy vzdelávania dospelých** predstavujú akýsi organizačný rámec vzdelávania/učenia (sa). Na druhej strane, **metóda** predstavuje už priamo konkrétny nástroj využívaný v rámci procesu vzdelávania/učenia (sa). Často krát sa stretávame so zamieňaním týchto pojmov, resp. považovaním za synonymá, a preto sa v nasledujúcej časti budeme venovať ich vymedzeniu a definovaniu a popíšeme si konkrétne formy a metódy, ktoré je možné v rámci neformálneho učenia (sa) využiť.

---

⁴³ Niektorí autori používajú aj pojem androdidaktika, či andragogická didaktika.

3.1 Formy a metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých

Formy vzdelávania/učenia (sa) dospelých

Ak o formách uvažujeme ako o organizačnom rámci vzdelávania/učenia (sa), môžeme povedať že **didaktická forma** predstavuje „*usporiadanie vzdelávacieho procesu, teda vytvorenie prostredia a spôsob organizácie činností lektora a študentov. Definuje časový a priestorový rozsah a úroveň vyučovania*“ (Vacínová, 2011, s. 90). Pri výbere samotnej formy musí lektor/vzdelávateľ/realizátor vzdelávania brať do úvahy množstvo kritérií, ako je napr.: *počet účastníkov, miesto výučby, podiel zapojenia sa účastníkov a pod.*

Na základe týchto kritérií môžeme následne členiť samotné formy na niekoľko skupín. Samotných klasifikácií nájdeme v odbornej literatúre veľké množstvo. Pre potreby našej práce vyberáme členenie podľa Palána a Langer (2008) a podľa Bočkovej (1991, In Vacínová, 2011). Je to práve z toho dôvodu, že ich klasifikácie považujeme za najbližšie samotnému segmentu neformálneho učenia (sa).

Schéma 8 Formy vzdelávania dospelých podľa Palána a Langer

Zdroj: upravené podľa Palán, Z. & Langer, T. (2008). *Základy andragogiky*. Praha: UJAK

Z hľadiska konceptu neformálneho učenia (sa) považujeme za dôležité práve kritérium *prostredia výučby*, nakoľko je pre nás dôležité poznať samotné prostredie a jemu prispôbiť celý proces organizácie jednotlivých edukačných aktivít. Taktiež dôležitým kritériom je aj *interakcia medzi vzdelávateľom a vzdelávaným*. Z tohto hľadiska rozlišujeme tzv. *priamu interakciu*, kde môžeme formy ďalej členiť na *individuálne, skupinové, kooperatívne, participatívne, či individualizované*. Pri tzv. *nepriamej interakcii* využívame v rámci foriem rôzne iné prostriedky, ako napr.: internet a teda môžeme hovoriť o *online vzdelávaní/učení (sa)* (Palán & Langer, 2008). Samozrejme nesmieme zabúdať na samotné zameranie vzdelávacieho procesu. Ako sme už uviedli v predchádzajúcej kapitole, v rámci jednotlivých druhov vzdelávania dokážeme identifikovať rôzne formy⁴⁴, ktoré môžeme považovať za typické pre daný druh vzdelávania dospelých.

Iné členenie foriem ponúka Bočková (1991, In Vacínová, 2011), ktorá rovnako poukazuje na niekoľko kritérií, ktoré je potrebné pri výbere foriem rešpektovať.

Tabuľka 8 Členenie foriem podľa Bočkovej

kritérium	typ formy
množstvo účastníkov	individuálne, párové, skupinové, hromadné
organizácia vzdelávania	trvalé zloženie účastníkov, nestále zloženie účastníkov
dĺžka trvania	jednorazové, cyklické
špecifiká subsystému vzdelávania	školská a mimoškolská výučba dospelých, firemné vzdelávanie, záujmové vzdelávanie, občianske vzdelávanie

Zdroj: upravené podľa Bočková (1991) In Vacínová, T. (2011). Didaktické aspekty vzdelávání dospelých. Praha: UJAK.

Ako uvádzame vyššie, samotných členení foriem je veľké množstvo. Avšak vždy je pri výbere formy vzdelávania/učenia (sa) potrebné myslieť najmä na samotný cieľ vzdelávacieho procesu (teda čo chceme dosiahnuť, aký má byť požadovaný výsledok) a následne brať do úvahy rôzne kritériá, ktoré uvádzame pri jednotlivých klasifikáciách. Zároveň platí, že v rámci neformálneho učenia (sa) dospelých môžeme využiť takmer akúkoľvek formu vzdelávania dospelých, no netreba zabúdať, že poznáme aj konkrétne formy pre jednotlivé druhy takejto edukácie.

⁴⁴ Bližšie vid' podkapitola [2.2](#) a [2.3](#)

Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých

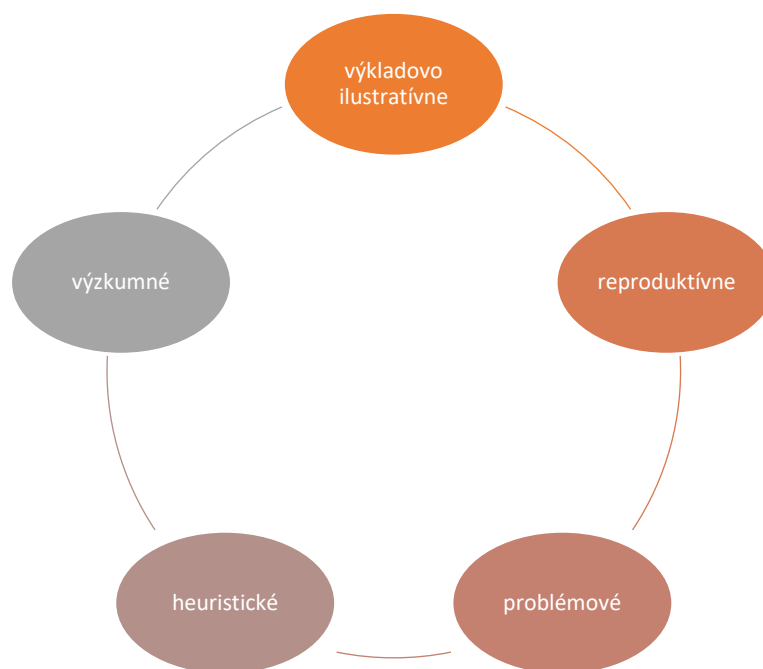
Metóda vzdelávania/učenia (sa) predstavuje v zásade určitú cestu k cieľu a zároveň môžeme povedať, že ide o rozhodujúci prostriedok ako požadovaný cieľ dosiahnuť (Skalková, 2007). Palán a Langer (2008) hovoria, že ide o *nástroje, ktoré vzdelávateľ používa vo výučbe k tomu, aby čo najefektívnejšie predal vedomosti, zručnosti, či postoje vzdelávaným*. V konkrétnom vzdelávacom procese sa uplatňujú rôzne metódy, ktoré sú vzájomne prepojené. Môžu sa v priebehu vyučovania meniť alebo striedať. Jednostranné využívanie metódy (použitie iba jednej metódy počas výučby) nevedie spravidla k úspešným výsledkom (Skalková, 2007).

Podobne ako pri formách, aj pri metódach v zásade platí, že existuje veľké množstvo členení a klasifikácií metód vzdelávania/učenia (sa) dospelých. Opäť na jednotlivé klasifikácie môžeme nazerať cez rôzne hľadiská, ako napr.: podľa logického postupu, podľa procesu osvojovania si vedomostí a zručností, podľa vzťahu k praxi, podľa miery aktivity a samostatnosti vzdelávaných, podľa miesta realizácie, či podľa zamerania a pod. Nakoľko je týchto klasifikácií veľké množstvo, pokúsime sa vybrať tie, ktoré priamo súvisia s konceptom neformálneho učenia (sa). To znamená, že je pre nás dôležitá najmä *miera zapojenia sa účastníkov do vzdelávacieho procesu, proces osvojovania si vedomostí a zručností, miesto realizácie a zameranie*.

Jednotlivé metódy sa pokúsime predstaviť v konkrétnych tabuľkách a schémach pre ich lepšiu ilustráciu a lepšie porozumenie.

Schéma 9 Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých z hľadiska procesu osvojovania si vedomostí a zručností

Zdroj: Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Portál.

Tabuľka 9 Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých podľa miery aktivity a samostatnosti vzdelávaných

typ metódy	charakteristika
<u>výkladovo ilustratívne</u>	odovzdávanie nových alebo zložitejších informácií väčšiemu množstvu účastníkov – prednáška
<u>dialogické</u>	tieto metódy vyžadujú vyššiu mieru aktivity účastníkov; rozvoj samostatného myslenia, úsudku, analýzy problémov, navrhovanie riešení, argumentácie – diskusia, debata
<u>problémové</u>	interaktivita vo výučbe, aktivita je viac na strane účastníkov ako vzdelávateľa; práca v menších skupinách na základe konkrétneho zadania a snaha o čo najrýchlejšie, najlepšie, najpresnejšie riešenie zadaného problému, situácie – riešenie prípadových štúdií, brainstorming, brainwriting, hranie rolí

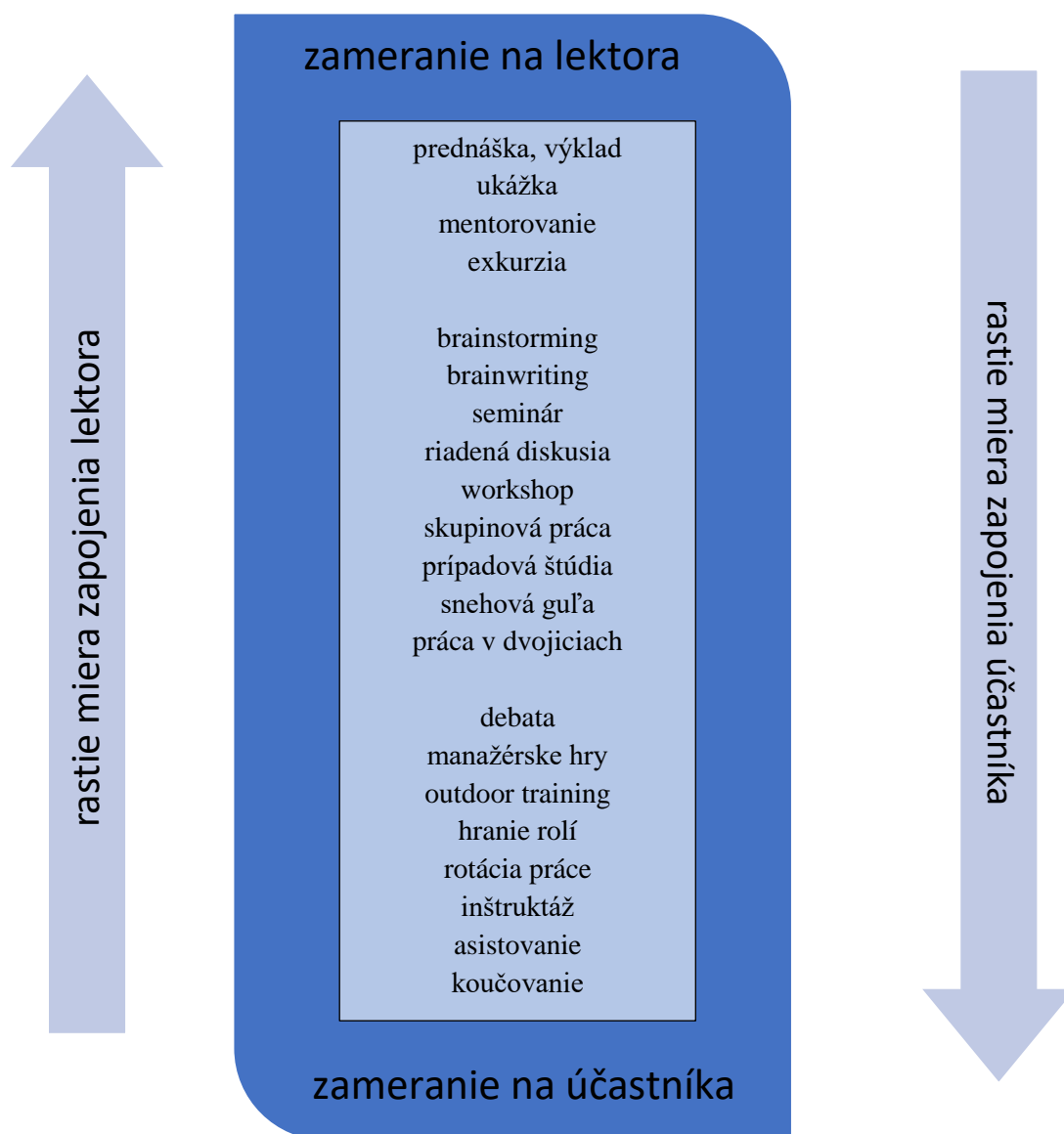
Zdroj: Veteška, J. (2016). *Přehled andragogiky*. Praha: Portál.

Tabuľka 10 Metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých podľa miesta realizácie

metódy mimo pracoviska	metódy na pracovisku
prednáška, prednáška s diskusiou	inštruktáž
demonštratívne metódy	koučovanie
prípadové štúdie	mentorovanie
workshop, hranie rolí	poradenstvo
brainstorming	asistovanie
outdoor training	rotácia, stáž, exkurzia

Zdroj: Koubek, J. (2015). *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. Praha: Management Press.

Schéma 10 Metódy vzdelávania/učenia (sa) podľa zamerania

Zdroj: upravené podľa Langer, T. (2016). *Moderní lektor*. Praha: Grada.

Podobne, ako pri formách, platí, že je možné vybrať akúkoľvek metódu vzdelávania dospelých. Avšak, ak chceme čo najefektívnejšie dosiahnuť stanovený cieľ a naplniť stanovený obsah vzdelávacieho procesu, je potrebné pri výbere metód zohľadňovať už spomenuté kritériá. Zároveň pripomíname, že je potrebné, vhodné v rámci výberu myslieť aj na samotný druh vzdelávania, ktorý ideme realizovať, nakoľko poznáme špecifické metódy⁴⁵ pre tieto druhy vzdelávania.

Pre zjednodušenie výberu správnej metódy je dobré, ak poznáme výhody a nevýhody konkrétnej metódy. Tieto výhody a nevýhody spracoval Langer (2016) vo svojej publikácii *Moderní lektor* nasledovne:

Tabuľka 11 Výhody a nevýhody tradičných metód vzdelávania dospelých

výhody	nevýhody
prednáška	
vysoká rýchlosť prenosu informácií v podstate neobmedzenému množstvu účastníkov, minimálne nároky na vybavenie (učebné pomôcky)	jednostranný tok informácií zo strany prednášajúceho, pasivita na strane účastníkov, vysoká náročnosť na prípravu lektora
seminár, workshop	
zapojenie účastníkov do riešenia problémov, učenie aj pomocou štúdia dokumentov pred konaním semináru, efektívna spätná väzba, rozvoj kooperácie, orientácia na prax	vysoké požiadavky na prípravu lektora aj účastníkov, veľké riziko správneho zostavenia skupiny, odhadu kompetencií členov skupiny a miery ich zapojenia; vysoké nároky na čas, niekedy aj na priestory
diskusné metódy	
zapojenie účastníkov, efektívna spätná väzba, rozvoj rétorických schopností účastníkov, tvorba nových nápadov	značné nároky na moderátora, najmä v prípade viaznucej diskusie či problémových účastníkov
demonštrovanie (ilustrovanie)	
prepojenie získavaných vedomostí a zručností, priame zapojenie do výučby s okamžitou spätnou väzbou na výkon účastníka; možnosť bezpečného vyskúšania skutočných riešení bez nežiaducich rizík; možnosť okamžitého prenosu do praxe	obvykle sú podmienky vo vzdelávacej inštitúcii a na skutočnom pracovisku rozdielne, problém je aj určitá schématickosť výučby či zjednodušenie problémov; problém prenosu osvojených vedomostí a zručností na pracovisko (do praxe)

⁴⁵ Bližšie vid' podkapitola [2.2](#) a [2.3](#)

prípadové štúdie	
rozvíjajú kreativitu, schopnosti efektívne riešiť reálne problémy; podporujú tímovú spoluprácu, manažérske zručnosti, či vyjadrovacie schopnosti pre prezentovaní výstupov; zameriavajú sa na prax, je možné konfrontovať riešenie účastníkov so skutočným riešením problému, ktoré bolo zvolené v praxi, aj s jeho výsledkami	značné nároky na prípravu lektora aj na schopnosti účastníkov, veľké časové nároky na realizáciu a vyhodnotenie
brainstorming, brainwriting	
stimulácia kreativity, vytváranie alternatívnych možností riešenia; zapája účastníkov priamo do riešenia praktických problémov	značné nároky na prípravu lektora aj na schopnosti účastníkov, veľké časové nároky na realizáciu
hranie rolí	
praktický nácvik reálnych situácií bez možných negatívnych dôsledkov, uvedomenie si pozitív a negatív, ich rozbor na konkrétnych príkladoch; stimuluje kreativitu, umožňuje vžiť sa do skutočných situácií a ich dynamiky	nároky na prípravu a realizáciu zo strany lektorov aj účastníkov; často naráža na odpor účastníkov, čiastočne aj lektorov, najmä pokiaľ sa vytvára aj záznam (nahrávanie na kameru) pre spätnú väzbu; veľmi náročné na čas
development centre	
simulácia riešení rôznorodých problémov, modelových situácií a to spravidla pod značným tlakom; vyhodnotenie práce účastníkov poskytuje veľmi dobrú spätnú väzbu v mnohých oblastiach	značná náročnosť na prípravu, organizáciu, lektorov aj účastníkov; náročná časovo a finančne (špeciálne vybavené priestory, veľa zapojeného personálu)
outdoor training	
metóda prepájajúca efektívnym spôsobom vzdelávanie, hru a šport; v netradičnom prostredí umožňuje stimulovať kreativitu, budovať vzťahy medzi ľuďmi, podporovať tímovou spoluprácu, efektívne komunikovať a množstvo ďalších kompetencií	značná náročnosť na prípravu, organizáciu, lektorov aj účastníkov; náročné časovo aj finančne; podobne ako hranie rolí často krát naráža na odpor účastníkov

Zdroj: upravené podľa Langer, T. (2016). Moderní lektor. Praha: Grada. (s. 190 – 192).

Langer okrem vyššie spomenutých uvádza aj ďalšie metódy, ako napríklad inštruktáž, koučovanie, poradenstvo a pod. My sme ich však do tabuľky neuviedli, nakoľko ide primárne o metódy, ktoré sa realizujú na pracovisku a teda sú viac využívané v kontexte formálneho učenia (sa) a profesijnej andragogiky, ako neformálneho učenia (sa).

Zhrnutie podkapitoly *Formy a metódy vzdelávania/učenia (sa) dospelých*

Pod **formou vzdelávania/učenia (sa)** dospelých rozumieme primárne *organizáciu samotného vzdelávacieho procesu*. **Metódou** rozumieme už *konkrétne nástroje, ako dosiahnuť naplnenie stanoveného cieľa a obsahu*. Pri výbere foriem a metód prihliadame na niekoľko kritérií, ktoré nám napomáhajú pri efektívnejšom výbere.

V rámci **foriem** preferujeme v zásade formy, ktoré predstavujú *väčšiu interaktivitu medzi lektorom a účastníkom vzdelávania*, napr.: *individuálne, skupinové, kooperatívne* a pod. Pri výbere nesmieme zabúdať na kritérium špecifikácie subsystému, nakoľko poznáme špecifické formy realizácie pre jednotlivé druhy vzdelávania (záujmové, občianske a pod.).

Za efektívne **metódy** v rámci neformálneho učenia (sa) dospelých môžeme považovať také, kde *prevažuje aktivita účastníkov, nad aktivitou samotného lektora*. Medzi takéto metódy môžeme zaradiť napr.: *diskusie, riešenie prípadových štúdií, workshop, hranie rolí, outdoor training, hry* a pod.

Kontrolné otázky a úlohy

1. Ako by ste charakterizovali formu a ako metódy vzdelávania/učenia (sa)?
2. V čom vidíte hlavné rozdiely medzi formou a metódou?
3. Aké sú kritéria výberu foriem a metód?
4. Správne identifikujte formy a metódy: prednáška, diskusia, skupinová práca, individuálna práca, workshop, priama interakcia, online, vyučovacia hodina, prípadové štúdie, inštruktáž

Základná odporúčaná literatúra

Palán, Z. & Langer, T. (2008). *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.

Skalková, J. (2007). *Obecní didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada.

Vacínová, T. (2011). Didaktické aspekty vzdělávání dospělých. In Veteška, J. & Vacínová, T. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. (s. 83 – 98). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.

3.2 Vybrané formy a metódy v neformálnom učení (sa) dospelých

V rámci nasledujúceho textu sa bližšie pozrieme na nami vybrané formy a metódy, ktoré je možné využiť v rámci neformálneho učenia (sa) dospelých a považujeme ich za inovatívne/moderné, ktoré sa postupne udomácňujú v rámci samotného vzdelávania dospelých. Z nášho pohľadu ide najmä o *animáciu*, *využívanie hier vo vzdelávaní dospelých* a tzv. *gamifikácie a e-learning* (online vzdelávanie).

3.2.1 Animácia

Pôvod slova animácia nachádzame v *lat. anima = duša* alebo z *francúzskeho animer = oživiť*. S pojmom **animácia** sa stretávame vo viacerých oblastiach, jeho začiatky môžeme vidieť vo filmovom priemysle a od polovice 20. stor. sa animácia viaže aj k problematike voľného času, spoločenského a kultúrneho života a cestovného ruchu (Križanová, 2005; Kaplánek, 2013). V širšom význame slova môžeme povedať, že animácia zahŕňa *akúkoľvek činnosť človeka, ktorá prebúda druhých k aktivite* (Brestovanský, 2013). Vo všeobecnosti ju teda môžeme vnímať ako cieľ, metódu, proces, ako aj samotnú aktivitu.

Z andragogického hľadiska predstavuje animácia „metódu výchovno-vzdelávacej práce s dospelými, založenú na pozitívnej motivácii, pozitívnom vedení a povzbudzovaní pri hľadaní, prípadne znovunachádzaní životnej, profesijnej a pracovnej dráhy. Andragóg môže ponúknuť možnosti výberu pri sebarealizácii v takých oblastiach, ako je vzdelávanie, sebavzdelávanie, športové a kultúrno-osvetové aktivity a pod.“ (Hotár a kol., 2000, s. 41). Ak teda rozumieme pod animáciou metódu rôznorodých aktivít a podujatí, tie sa môžu následne vzťahovať ku kultúrnej, sociálnej oblasti, či k aktívnemu využívaniu voľného času (Slušná & Strelková, 2007).

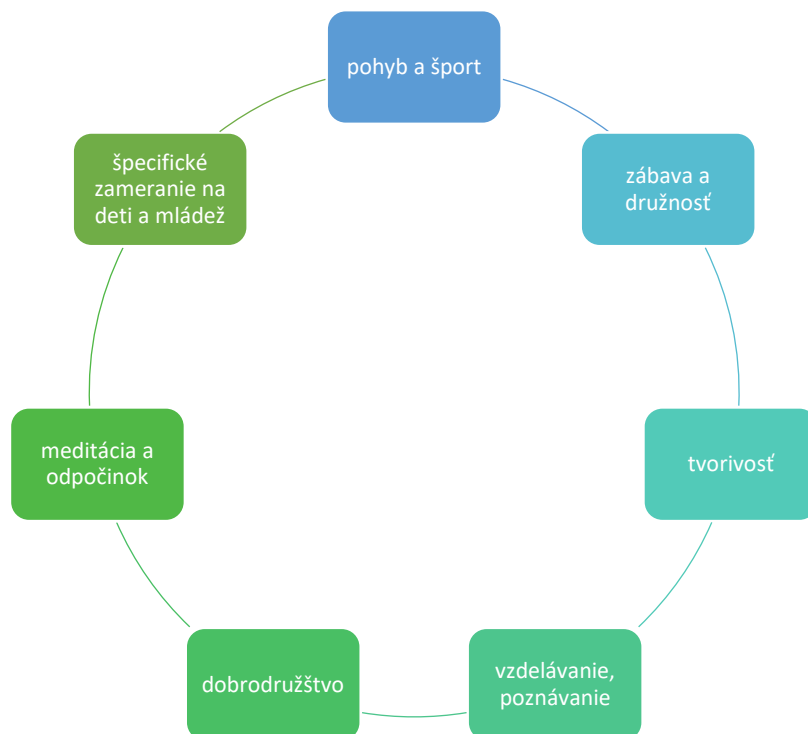
Práve aktívne využívanie voľného času dospelých je v tomto prípade to, čo zaraďuje animáciu do sféry neformálneho učenia (sa) dospelých a prečo považujeme túto metódu za efektívnu a vhodnú. Animácia v tomto bode predstavuje určitý podnet, impulz na nejakú činnosť, konanie, správanie. Jej základom je teda aktívna účasť jednotlivca. Pri využívaní animácie ako metódy myslíme najmä na zvýšenie participácie jednotlivcov, na efektívnejšie dosahovanie stanovených cieľov, na zvýšenie záujmu o aktívne trávenie voľného času a taktiež aj o podpore a rozvoji komunikácie a získavanie nových kontaktov (Kupcová, 2015).

Cieľom animácie je najmä „zintenzívniť zážitky účastníkov postupnou gradáciou vykonávaných činností, vzťahom s okolím, vzájomnou komunikáciou a uspokojiť ich potreby“ (Slušná & Chomová, 2015, s. 57). Pod potrebami, v tomto kontexte, rozumieme pohyb, oddych, rozptýlenie, či zábavu. Každá animačná činnosť by mala obsahovať tri základné zložky:

- **zážitok** – precítenie situácie, priama osobná skúsenosť môže ovplyvniť ďalšie správanie jednotlivca a môže slúžiť ako určitý vzor správania sa v podobných situáciách;
- **hra** – uvoľnenie a otvorenie psychiky pre nové zážitky, skúsenosti, pohľady;
- **družnosť** – spolupatričnosť, upevnenie väzieb, spoznávanie nových vecí (upravené podľa Kupcová, 2015).

Animáciu môžeme rozdeliť na niekoľko oblastí, ktoré môžeme nazvať aj tzv. animačnými oblasťami. Tieto oblasti môžeme rovnako považovať za samotné obsahové zameranie animácie.

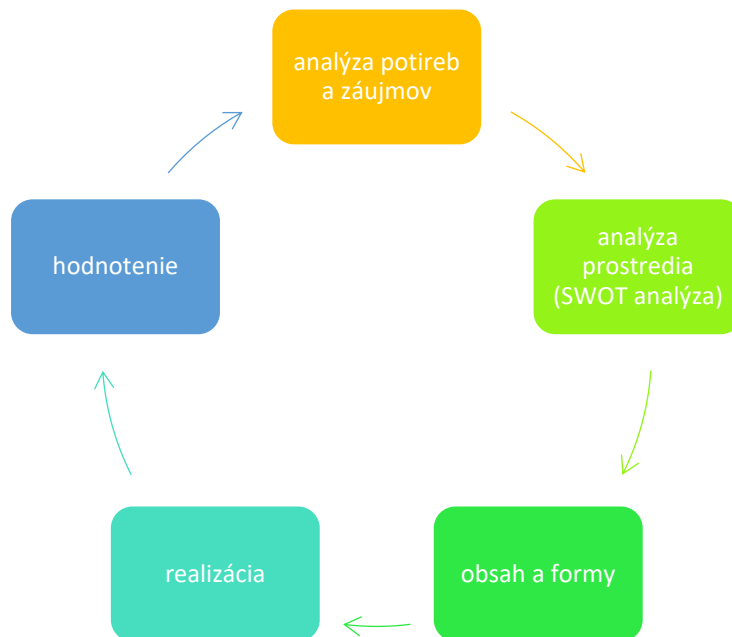
Schéma 11 Animačné oblasti

Zdroj: upravené podľa Slušná, Z. & Chomová, S. (2015). *Súčasné témy v kultúrnej teórii a praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Okrem spomenutých môžeme medzi animačné oblasti zaradiť aj *sebapoznávacie činnosti, spoločenské a zábavné činnosti, či poznávacie činnosti*. Samotný **proces** následne prebieha ako cyklus na seba nadväzujúcich činností, ktoré zabezpečujú určitú atraktivitu celého procesu, ako aj jeho dostupnosť.

Schéma 12 Proces animácie

Zdroj: upravené podľa Slušná, Z. & Chomová, S. (2015). Súčasné témy v kultúrnej teórii a praxi. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

V rámci realizácie samotného procesu je dôležité vnímať to, že pri realizácii je potrebné zabezpečiť najmä príjemné prostredie a atmosféru, aby sa účastníci cítili dobre a tým boli ochotnejší podieľať sa na samotnej aktivite. Jednotlivé aktivity mali podliehať určitej gradácii, aby sa jednotliviec nenudil a neklesala jeho pozornosť. V závere pri hodnotení je vhodné poukázať aj na samotný prínos animácie, jej klady, no taktiež upozorniť na nedostatky a vyžiadať si spätnú väzbu od účastníkov. Následné zistenia je potrebné následne zapracovať do ďalšej prípravy podujatia a tým zvyšovať kvalitu samotnej animácie.

Slušná a Chomová (2015) popisujú aj tri stupne zabezpečenia animácie:

- **organizačné zabezpečenie** – zabezpečenie podkladov (informácie o účastníkoch, ich počet, termíny, a pod.), príprava rozpočtu, plánovanie jednotlivých aktivít, príprava programu a pod.;

- **personálne zabezpečenie** – vzdelaní a vyškolení animátori, ktorí výrazne ovplyvňujú úspech aktivity;
- **materiálne zabezpečenie** – vhodné priestory a potrebné pomôcky v závislosti od druhu a rozsahu animačnej aktivity.

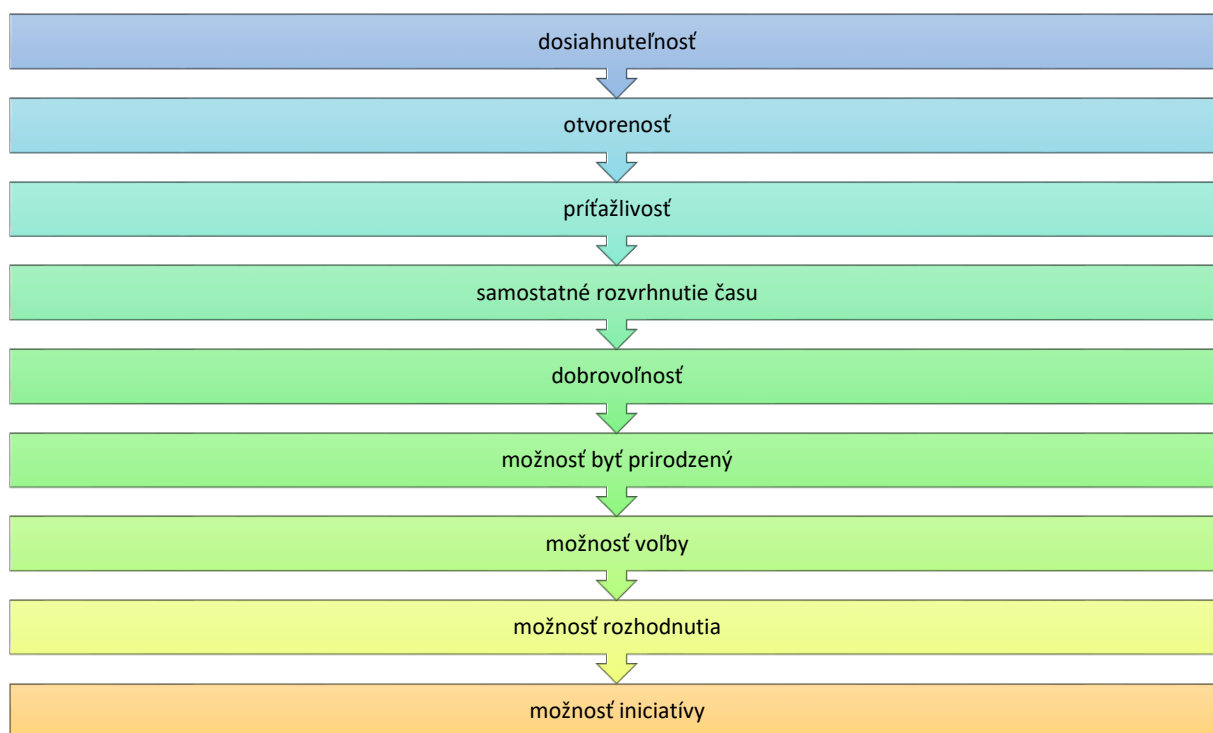
Významnú úlohu v animácii zohráva samotný realizátor týchto aktivít, tzv. **animátor**. Za animátora považujeme „*odborníka, ktorý využíva animáciu ako neprikazujúcu metódu výchovy na oživenie voľného času, spoločenského a kultúrneho života i vzdelávania podnetmi na kontakty, komunikáciu, uvoľnenie, zábavu a tvorivú sebarealizáciu každého jednotlivca*“ (Križanová, 2005, s. 126). Animácia si vyžaduje, aby bol animátor aktívny, komunikatívny, otvorený, empatický, tvorivý a zaniatený.

Animátora môžeme považovať za nositeľa podnetov, teda môžeme hovoriť o dvoch typoch animácie:

- **priama (osobná) animácia** – dušou jednotlivých aktivít je animátor, podnety vychádzajú priamo od animátora;
- **nepriama (sprostredkovaná) animácia** – sprostredkovanie situácií, ukážok predstavení, ktoré podnecujú zmysly človeka (Križanová, 2005, s. 6).

Pri samotnej realizácii animátor musí dodržiavať niekoľko princípov animácie. Dodržiavaním týchto princípov animátor dosahuje vytváranie príjemnej atmosféry, dosiahnuteľného a dostupného podujatia, ktoré je zároveň aj atraktívne pre jednotlivca a do určitej miery predstavuje akúsi výzvu je jednotlivca.

Schéma 13 Princípy animácie

Zdroj: upravené podľa Kupcová, V. (2015). *Edukátor v záujmovom vzdelávaní dospelých v role animátora*. In Danielová, L. & Schmied, J. (eds.). *Sborník z medzinárodnej vedeckej konferencie ICOLLE 2015*. Brno: Mendeleevova univerzita v Brne.

Križanová (2005, s. 132 - 133) vymedzuje štyri základné schopnosti, ktoré by mal mať každý animátor:

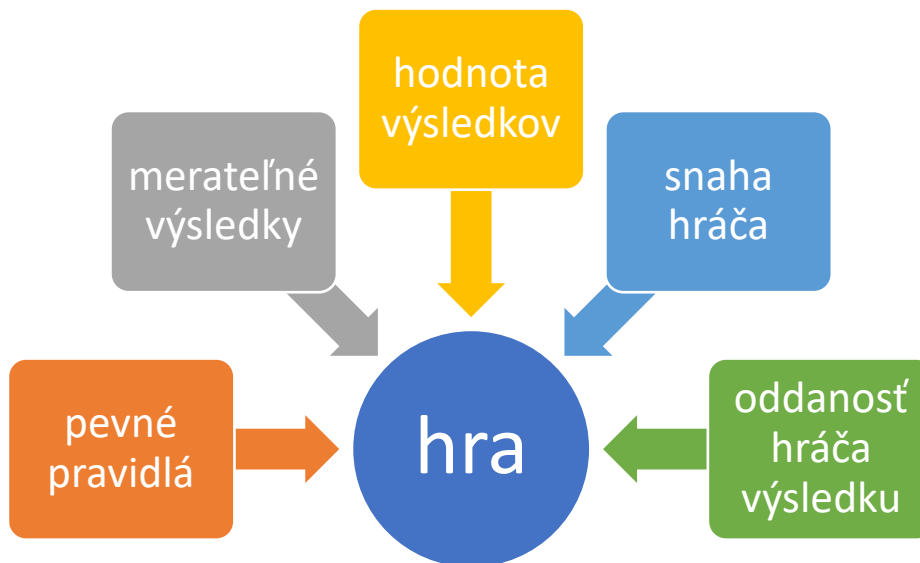
- schopnosť **rozvíjať kontakty a komunikáciu** – východisko pôsobenia animátora;
- schopnosť **podporovať pocity spolupatričnosti**, vytvárať a viesť skupiny;
- schopnosť **oslobodzovať a podporovať tvorivosť**;
- schopnosť **ul'ahčiť účasť a spolupôsobenie** na kultúrnom živote.

Môžeme konštatovať, že animátor predstavuje základný pilier animácie ako takej a od jeho aktivity, nasadenia a činností závisí celý úspech samotnej aktivity. Preto je dôležitý, aby bola animácia dobre naplánovaná a aby bol animátor plne stotožnený s tým, čo robí.

3.2.2 Hry vo vzdelávaní dospelých a gamifikácia

Môžeme povedať, že hry, najmä tie didaktické, predstavujú najširší balík metód vo vzdelávaní dospelých. Hru môžeme jednoducho definovať ako aktivitu spoločenského alebo pohybového charakteru, ktorej cieľom je získavanie a rozvoj vedomostí, zručností či postojov účastníka (Langer, 2016). Typické herné prvky (ako napríklad spontánnosť) sa využívajú práve v procese vzdelávania a učenia (sa).

Schéma 14 Prvky hry

Zdroj: Juul, J. (2003). The Game, the Player, the World: Looking for a Heart of Gameness. In Copier, M. & Raessens, J. Level Up: Digital Games Research Conference Proceedings.

Aby sme aktivitu mohli považovať za hru, je potrebné, aby obsahovala niekoľko základných prvkov:

- **pevné pravidlá** (dostatočne definované, aby neprichádzalo k sporom);
- **premenlivé a kvantitatívne merateľné výsledky** (prispôsobená schopnostiam a vedomostiam hráčov, výsledok hry vždy treba navrhnuť tak, aby neprišlo k nedorozumeniam);
- **hodnota výsledkov** (za splnenie úloh sa pridružuje odmena, za náročnejšie sa pridružujú odmeny navyše)
- **snaha hráča** (hráč musí vynaložiť určité úsilie pre dosiahnutie cieľa, hra je vyzývavá, aby bola atraktívna)

- **oddanosť hráča výsledku** (pokiaľ je hra dostatočne zaujímavá, u hráča sa vytvára zvyk, pri ktorom je oddaný špecifickým aspektom výsledku - môže pociťovať šťastie, keď vyhrá a je nešťastný v časoch nezdaru) (Juul. 2003).

Kvalitne spracovaná hra má v prvom rade atraktívnym spôsobom spracovanú tému, ktorá obsahuje prvky hry. Rovnako je potrebné, aby hra niesla jasný obsah, ktorý sleduje konkrétny vzdelávací cieľ⁴⁶. V rámci samotnej realizácie sa hra realizuje podľa vopred stanovených pravidiel⁴⁷ a je primeraná cieľovej skupine (Langer, 2016).

Medzi najčastejšie používané hry vo vzdelávaní dospelých patria tie, ktoré **rozwijajú jednu z nasledovných oblastí**:

- **vedomosti** – orientované na získavanie, posudzovanie, zapamätanie či opakovanie informácií (vedomostné kvízy);
- **zručnosti** – rozvoj zmyslov alebo pohybu (trénovanie pamäťových schopností, tanec, a pod.);
- **postoje** – napr.: tvorba hodnotových rebríčkov, vytváranie vzorcov správania (Langer, 2016. s. 181).

Okrem toho môžeme hry členiť aj podľa toho, **ako sú realizované**, teda hovoríme o *pohybových, výtvarných, senzorických, rozumových, strategických, či o kombinácii viacerých* typov. Samozrejme **z pohľadu zapojenia účastníkov** môžeme hovoriť o hrách *neinterakčných* (každý účastník hrá sám za seba) alebo *interakčných* (tímová práca so vzájomným ovplyvňovaním účastníkov) (upravené podľa Langer, 2016).

Špecifickými sú tzv. **manažérske (strategické) hry**, ktorých cieľom je simulácia a následný nácvik strategických manažérskych rolí a procesov, najmä v zmysle plánovania, organizovania, vedenia, či kontroly. Dôraz sa pri tom kladie najmä na manažérske rozhodovanie.⁴⁸

V súvislosti s hrami sa čoraz častejšie stretávame s pojmom **gamifikácia**. Zjednodušene môžeme tento pojem charakterizovať ako *zavádzanie herných prvkov do vzdelávania* (Langer, 2016). V kontexte hovoríme napríklad o zbieraní bodov za dobré hodnotenie, strácanie

⁴⁶ Je vhodné, aby boli účastníci vopred oboznámení s cieľom hry, najmä pri cieľovej skupine dospelých, ktorá potrebuje vidieť význam jednotlivých aktivít, teda prečo je potrebné, aby ju absolvovali/realizovali.

⁴⁷ Pravidlá musia byť jasné a zrozumiteľné. Pred samotným začiatkom hry je potrebné ich predstaviť účastníkom a uistiť sa, že im rozumeli. Pokiaľ ide o zložitejšie pravidlá, je dobré ich mať niekde pripravené, zviditeľnené (prípnuté na flipchart, cez projektor), aby bolo možné s nimi počas hrania hry vrátiť.

⁴⁸ Bližšie viď Langer, T. (2016). *Moderní lektor. Průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada.

„životov“ pri zlej odpovedi alebo v prípade neaktivity, či postupovanie na vyšší level pri dosiahnutí požadovaného výsledku. Pri vyučovaní a učení sa gamifikácia používa, aby bol proces vzdelávania pre účastníkov zaujímavejší, interaktívnejší a pútavejší. Práve tento systém je podporovaný, aby využíval flexibilné a inovatívne metódy vzdelávania.

Pri podobných moderných spôsoboch, ako je gamifikácia, získavajú účastníci okamžitú spätnú väzbu pri riešení ťažkých otázok alebo problémov. Počas vzdelávania sa prostredníctvom hrania hier bolo preukázané, že naše telo uvoľňuje dopamín, testosterón, endorfíny a dokonca je náš mozog schopný rásť. Ďalšími dobrými dôvodmi je aj prít'azlivejšia forma učenia, podpora aktívnej účasti a zapojenia, umožňuje priamejšiu a okamžitejšiu spätnú väzbu, podporuje spoločné učenie prostredníctvom konkurencie a spolupráce (Púpavová, n.d.).

Gamifikáciu však nie je možné vnímať len ako využitie hry vo vzdelávacom procese, teda nechať dospelých hrať sa (Lukáš, 2015). Gamifikácia sa snaží vyťažiť z rôznych typov hier tie najužitočnejšie mechanizmy, predovšetkým psychologické, a použiť ich k motivácii účastníkov vzdelávania. Gamifikácia tak môže preniesť snahu pochopiť, čo konkrétne vzdelávaného na hrách baví a motivuje a využiť to v prospech samotného vzdelávacieho procesu (Veteška, 2016).⁴⁹

Využívanie gamifikácie, či hier vo vzdelávaní sa stáva populárnejším aj kvôli čoraz častejšiemu online vzdelávaniu, ktoré sa vďaka pandémie COVID-19 stalo neodmysliteľnou súčasťou vzdelávacieho procesu na všetkých úrovniach. Tým sa dostávame k ďalšej vybranej metóde neformálneho učenia (sa) dospelých – e-learning.

3.2.3 Online vzdelávanie (e-learning)

E-learning predstavuje „komplexný a zložitý systém, ktorého súčasťou sú ľudia, ktorí komunikujú, píšú, učia sa a vyučujú sa pomocou počítačov a počítačových sietí“ (Zounek & Sudický, 2012, s. 8). V zahraničí sa pre tento typ vzdelávania používajú aj iné pojmy, ako je

---

⁴⁹ Príkladom takéhoto vzdelávania/učenia (sa) môžu byť rôzne vzdelávacie aplikácie, ako napr. Duolingo. Ide o aplikáciu, pomocou ktorej sa človek učí cudzie jazyky. Sám si prispôsobuje čas, kedy sa tomu bude venovať a v zásade si pomocou nastavení aplikácie organizuje celý proces učenia (sa). podobne môžeme využívať aj rôzne online alebo počítačové hry, ktoré okrem uvoľnenia majú edukačný rozmer (to môžu byť napr.: strategické hry, hry na logické myslenie, hry na rozvoj pamäti, predstavivosti, pozornosti a pod. Ak ich však chceme využívať v procese vzdelávania, je potrebné účastníkov upozorniť na to, čo je cieľom hrania takejto hry (napr.: naučiť sa nové slovíčka, zlepšiť nejakú svoju schopnosť, a pod.) a ako následne môžu získané vedomosti, schopnosti, zručnosti využiť v praxi.

digitálne vzdelávanie alebo **online vzdelávanie**. Je to najmä z toho dôvodu, že nie každé dištančné vzdelávanie sa nutne musí realizovať online alebo s využitím digitálnych technológií a naopak, digitálne technológie je možné využívať aj pri prezenčnom type vzdelávania/učenia (sa) (Langer, 2016). Aj z tohto dôvodu budeme ďalej v texte používať pojem **online vzdelávanie**.

Stotožňujeme sa s definíciou Kopeckého (2006, s. 36), ktorý chápe **online vzdelávanie** (e-learning) ako „*multimediálnu podporu vzdelávacieho procesu s použitím moderných informačných a komunikačných technológií, ktorá spravidla realizovaná prostredníctvom počítačových sietí. Jeho základnou úlohou je v čase a priestore slobodný a neobmedzený prístup ku vzdelávaniu.*“ Môžeme teda povedať, že jedným zo základných znakov online vzdelávania je **sebariadenie a sebavzdelávanie**. To kladie značné nároky tak na samotného vzdelávaného/učiaceho (sa), ako aj na samotného tvorca takéhoto vzdelávania (Langer, 2016). Je potrebné, aby bolo online vzdelávanie postavené tak, aby v čo najväčšej možnej miere motivovalo účastníka učiť sa a podnecovalo jeho aktivitu. Samozrejme nesmieme zabúdať ani na kvalitu obsahu a jeho atraktivitu.

Online vzdelávanie prebieha prostredníctvom informačno-komunikačných technológií a je možné ho, z *hľadiska smeru komunikácie*, rozlišovať v dvoch rovinách:

- **jednostranná komunikácia** – tok informácií smeruje od vzdelávateľa k vzdelávanému (sledovanie online vzdelávacích programov, záznamov videokonferencií, pripraveného materiálu vzdelávateľom, online prezentácií a pod.);
- **obojstranná komunikácia** – je potrebné využívať online médium, najčastejšie internet, prípadne telefón, Skype alebo ZOOM hovor (online konzultácie, videokonferencie, chatovanie, online hodnotenie testov a ďalších materiálov, online výučba v tzv. priamom prenose, priama interakcia medzi vzdelávateľom a vzdelávaným) (upravené podľa Langer, 2016, s. 203).

V rámci online vzdelávania je možné využívať rôzne nástroje a technológie, ktoré toto vzdelávanie podporujú. Zounek a Sudický (2012) tieto prostriedky delia na *online nástroje, online systémy pre podporu vzdelávania, prostriedky nesúce učebný obsah a nástroje mobilných technológií*. Jednotlivé kategórie, prostriedky, zastrešujú pedagogický potenciál, teda možnosti využitia pri učení (sa) a vzdelávaní prostredníctvom online vzdelávania.

Online vzdelávanie, ako sme už načrtli, je možné realizovať rôznymi spôsobmi. V nasledujúcom texte si stručne popíšeme najmä tzv. blended learning, online semináre a mobilné učenie.

Blended learning

Problematika blended learning nie je vo vzdelávaní dospelých úplnou novinkou. Terminologicky sa toto slovné spojenie neprekladá, no môžeme ho považovať za synonymum pre tzv. kombinované alebo zmiešané učenie (Veteška, 2016). Blended learning môžeme považovať aj samostatnú formu vzdelávania a učenia (sa), v ktorej využívame kombináciu didaktických foriem a metód pre čo najefektívnejšie dosahovanie cieľa. Najčastejšie sa teda stretávame s charakteristikou blended learning, ako „vzdelávací proces prepájajúci prezenčné formy štúdia s možnosťami, ktoré ponúka e-learning, respektíve najrôznejšie formy elektronických a mobilných komunikačných zariadení, ktoré môžu taktiež slúžiť pre výučbu a učenie (sa)“ (Veteška, 2016, s. 203).

Blended learning umožňuje realizovať efektívne štúdium s podporou multimediálnych informačných technológií. Zatiaľ čo online vzdelávanie primárne využíva moderné technológie, blended learning sa zameriava na kombináciu všetkých možných nástrojov spolu s aktívnou podporou učiacich sa jednotlivcov.

Online semináre

Do tejto skupiny môžeme zaradiť hneď niekoľko nástrojov, ako napríklad webináre a videosemináre. Pod pojmom **webinár** rozumieme *edukačný prenos informácií medzi lektorom a účastníkom webinára, ktorý funguje synchronne a obojstranne* (Veteška, 2016). Pre tento typ online seminárov je typická pevne stanovená forma konania. Účastníci sa pripájajú v stanovenom čase, môžu klásť otázky a prebieha priama interakcia medzi lektorom a účastníkom. Čoraz častejšie sa stretávame aj s offline verziou webinárov, kedy je na účastníkovi, kedy si daný online seminár pozrie. Stále je ponechaná možnosť klásť otázky (najčastejšie formou komentára pod videom), avšak odpoveď neprichádza hneď. Súčasťou

webinárov môže byť aj zadávanie úloh, či záverečného testu na overenie získaných vedomostí.⁵⁰

Videoseminár je typ asynchrónneho a jednosmerného prenosu informácií. *Informácie idú smerom od lektora k účastníkovi vzdelávania bez možnosti priamej interakcie medzi obidvomi stranami.* Najčastejšie sa stretávame s videoseminármi v podobe záznamov (napríklad aj webinárov) alebo produkciou priamo pre tento účel. Veľkou výhodou videoseminárov je ich časová flexibilita, nakoľko ide o záznam, ktorý si účastník môže pozrieť takmer kedykoľvek a kdekoľvek a môže sa k vybraným častiam kedykoľvek vrátiť a tým si znovu upevniť potrebné vedomosti. Za nevýhodu však môžeme považovať chýbajúcu interakciu medzi lektorom a účastníkom a tým zníženú motiváciu (Veteška, 2016). Videoseminár síce môže obsahovať nejaké čiastkové úlohy, či záverečné testy, avšak chýba ich kontrola, resp. hodnotenie. Teda je len na účastníkovi, či tieto úlohy vypracuje a na akej úrovni.

Mobilné učenie

Mobilné učenie predstavuje jeden z najrýchlejších a najdynamickejších sa rozvíjajúcich trendov vzdelávania a sebvzdelávania. V tomto kontexte hovoríme najmä o *vzdelávaní/učení (sa) prostredníctvom mobilných aplikácií.* Najväčšou výhodou takéhoto učenia (sa) je možnosť učiť (sa) kdekoľvek a kedykoľvek, stačí mať mobilný telefón (alebo iné smart zariadenie) a pripojenie na internet.

Z mobilného učenia vychádza tzv. *augmented learning.* Tento typ učenia (sa) vychádza z princípu, že jednotlivec v určitom čase, na určitom mieste a na základe svojho vlastného podnetu požiadava o informácie, vzdelávací kurz, či skúsenosti (Veteška, 2016). Nosnou technológiou je v tomto prípade vytvorenie virtuálnej reality informácií a vedomostí, ktorá popisuje tú skutočnú. Najčastejšie sa s týmto typom stretávame pomocou vytvorených QR kódov, ktorých oskenovanie nás presunie na web konkrétnej inštitúcie alebo poskytne informácie o nejakom mieste a pod. S týmto systémom sa čoraz viac stretávame najmä v cestom ruchu, v rámci informačných systémov pri turistických atrakciách a pod. Augmented

---

⁵⁰ Pri webinároch býva možnosť test opakovať viac krát, kým nedosiahne účastník požadovaný minimálne počet bodov alebo nie je so svojim výsledkom spokojný. Je však dôležité si uvedomiť, že tento typ online seminárov býva často krát spoplatnený, najmä ak hovoríme o webinároch v rámci záujmového vzdelávania dospelých. Preto je potrebné rátať s určitou finančnou náročnosťou absolvovania záujmového vzdelávania prostredníctvom tohto typu online vzdelávania.

learning má veľký potenciál najmä v oblasti sebavzdelávania a taktiež aj v oblasti neformálneho učenia (sa).

V závere tejto podkapitoly by sme ešte chceli upozorniť na to, že tak ako každá aktivita, činnosť, nástroj, aj online vzdelávanie má svoje výhody a nevýhody. Preto je potrebné si pred samotnou realizáciou takéhoto vzdelávania/učenia (sa) zvážiť, či je naozaj efektívne pre nami stanovený cieľ alebo či ním naozaj naplníme stanovený obsah. Langer (2016) tieto výhody a nevýhody zhrnul a my vám ich ponúkame spracované v nasledujúcej schéme.

Schéma 15 Výhody a nevýhody online vzdelávania

 <ul style="list-style-type: none"> - časopriestorová neobmedzenosť vzdelávaných (možnosť študovať kedykoľvek a kdekoľvek) - možnosť voľby svojej vzdelávacej dráhy - vysoká miera interaktivity (kombinácia zvuku, obrazu, práce na obrazovke, zdieľaný priestor apod.) - možnosť štúdia aj pre tých, ktorí by sa prezenčnej výučby nemohli zúčastniť - minimalizácia stresu pred ostatnými účastníkmi a lektorom - nízka cena (niektoré kurzy sú zadarmo alebo za mierny poplatok; väčšinou ide o nižšiu sumu ako pri prezenčných kurzoch)	 <ul style="list-style-type: none"> - nízka motivácia k štúdiu daná neprítomnosťou vzdelávateľa - vysoké nároky na disciplínu študujúcich - chýbajúci kontakt face-to-face - nutnosť vlastníctva a ovládania technológií, pripojenie k internetu - počiatočné a priebežné finančné náklady (počítač, vlastný kurz, internetové pripojenie a pod.) - neznalosť technológií a z toho plynúca obava zo zvládnutia samotného vzdelávania na požadovanej úrovni
--	--

Zdroj: upravené podľa Langer, T. (2016). Moderní lektor. Průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých. Praha: Grada.

Zhrnutie podkapitoly *Vybrané formy a metódy učenia (sa) dospelých*

V oblasti neformálneho učenia (sa) je možné využívať niekoľko foriem a metód vychádzajúcich z podpory aktivity jednotlivca a jeho rozvoja. V rámci tohto konceptu sme si bližšie priblížili *animáciu, hry a gamifikáciu a online vzdelávanie*.

Pri **animácii** vychádzame z pôvodu samotného slova a môžeme ju charakterizovať ako *oživovanie hodnôt, prebúdzanie aktivity jednotlivca, rozvoj jeho osobnosti na rôznych úrovniach a v rôznych oblastiach*. Animáciu vykonáva **animátor**, ktorý je základným pilierom realizácie animačných aktivít a od jeho nasadenia závisí úspech samotnej aktivity.

Ďalšou možnosťou je využívanie **hier vo vzdelávaní dospelých** a tzv. **gamifikácie**. **Hry** predstavujú *atraktívnejší spôsob prenosu informácií* a najmä v edukačnom procese je potrebné dodržiavať niekoľko základných zásad ich realizácie. Pri **gamifikácií** využívame *herné prvky a zavádzame ich do samotného procesu učenia (sa)* – napr.: získavanie bodov, postup na vyšší level pri dosiahnutí požadovaného výsledku, či strata „životov“ pri neaktivite alebo neúspechu.

Treťou prezentovanou formou je **online vzdelávanie** (inak nazývané aj e-learning alebo digitálne vzdelávanie). Tento typ vzdelávania je možné realizovať prostredníctvom rôznych nástrojov a metód, ako je *blended learning, online semináre, webináre, videosemináre, mobilné učenie, či augmented learning*. Všetky tieto možnosti realizácie online vzdelávania sú podmienené využívaním informačno-komunikačných technológií, ako je počítač, mobilný telefón, tablet a nevyhnutnosťou je pripojenie na internet a zručnosť ovládať tieto prostriedky.

Kontrolné otázky a úlohy

1. Čo je to animácia a ako ju realizujeme vo vzdelávaní dospelých?
2. Ako by ste charakterizovali hry vo vzdelávaní dospelých?
3. V čom vidíte výhody a nevýhody gamifikácie?
4. V čom vidíte výhody a nevýhody online vzdelávania?

Pracovný list k tematike Animácia: [Príloha E](#)

Ukážky vybraných animačných aktivít pre dospelých: [Príloha F](#)

Základná odporúčaná literatúra

- Kaplánek, M. (2013). *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál.
- Križanová, D. (2005). *Teória a metodika animačných činností*. Bratislava: SPN.
- Langer, T. (2016). *Moderní lektor. Průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada.
- Veteška, J. (2016). *Přehled andragogiky*. Praha: Portál.

Zhrnutie kapitoly

Pod **formou vzdelávania/učenia (sa)** dospelých rozumieme primárne *organizáciu samotného vzdelávacieho procesu*. **Metódou** rozumieme už *konkrétne nástroje, ako dosiahnuť naplnenie stanoveného cieľa a obsahu*. Pri výbere foriem a metód prihliadame na niekoľko kritérií, ktoré nám napomáhajú pri efektívnejšom výbere.

V rámci **foriem** preferujeme v zásade formy, ktoré predstavujú *väčšiu interaktivitu medzi lektorom a účastníkom vzdelávania*, napr.: *individuálne, skupinové, kooperatívne* a pod. Pri výbere nesmieme zabúdať na kritérium špecifikácie subsystému, nakoľko poznáme špecifické formy realizácie pre jednotlivé druhy vzdelávania (záujmové, občianske a pod.).

Za efektívne **metódy** v rámci neformálneho učenia (sa) dospelých môžeme považovať také, kde *prevažuje aktivita účastníkov, nad aktivitou samotného lektora*. Medzi takéto metódy môžeme zaradiť napr.: *diskusie, riešenie prípadových štúdií, workshop, hranie rolí, outdoor training, hry a pod.*

V kontexte učebných textov sme vybrali tri typy foriem a metód, ktoré považujeme za inovatívne a efektívne pre koncept neformálneho učenia (sa) – animácia, hry, online vzdelávanie. Jednotlivé formy a metódy predstavujú v prvom rade atraktívny prístup účastníkov k informáciám, no taktiež ich vnímame aj ako spôsob rozvoja osobnosti jednotlivca v rôznych oblastiach, ktoré môžu byť prospešné nie len pre jeho súkromný, ale aj profesijný život.

Základná odporúčaná literatúra

- Juul, J. (2003). The Game, the Player, the World: Looking for a Heart of Gameness. In Copier, M. & Raessens, J. *Level Up: Digital Games Research Conference Proceedings*. (s. 30 – 45). <http://www.jesperjuul.net/text/gameplayerworld/>
- Križanová, D. (2005). *Teória a metodika animačných činností*. Bratislava: SPN.
- Langer, T. (2016). *Moderní lektor. Průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada.
- Skalková, J. (2007). *Obecní didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada.
- Strelková, J. & Slušná, Z. (2007). Animácia kultúrnych činností. In Čornaničová, R. (a kol.). *Animátor kultúry*. (s. 158 – 223). Bratislava: NOC.
- Vacínová, T. (2011). Didaktické aspekty vzdělávání dospělých. In Veteška, J. & Vacínová, T. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. (s. 83 – 98). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.
- Veteška, J. (2016). *Přehled andragogiky*. Praha: Portál.
- Zounek, J. & Sudický, P. (2012). *E-learning: učení (se) s online technologiemi*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

4 Slovník základných pojmov

aktívne občianstvo

prekročiť kognitívnu dimenziu učenia a aktívne využiť svoje zručnosti, prípadne si osvojiť nové; na rôznych úrovniach – v rámci vzdelávacieho prostredia, inštitúcií, miestnych komunit, snaha o globálne zmeny (O'Shea, 2012); aktívne zapojenie jednotlivca do rozhodovacích procesov, dobrovoľná, tolerantná a nenásilná participácia na verejnom živote (Memorandum, 2000); participácia v občianskej spoločnosti, v komunitnom či politickom živote, charakteristická vzájomným rešpektom a nenásilím a uskutočňovaná v súlade s princípmi ľudských práv a demokracie (Hoskins – Kerr, 2012)

animácia

metóda výchovno-vzdelávacej práce s dospelými, založená na pozitívnej motivácii, pozitívnom vedení a povzbudzovaní pri hľadaní, prípadne znovunachádzaní životnej, profesijnej a pracovnej dráhy. Andragóg môže ponúknuť možnosti výberu pri sebarealizácii v takých oblastiach, ako je vzdelávanie, sebvzdelávanie, športové a kultúrno-osvetové aktivity a pod. (Hotár a kol., 2000, s. 41)

celoživotné vzdelávanie/učenie (sa)

kontinuálny proces, ktorý umožňuje získať, rozšíriť kvalifikáciu rôznymi vzdelávacími cestami v priebehu celého života, ktoré sú realizované v súlade s individuálnymi potrebami a záujmami každého jednotlivca. V rámci rešpektovaniu princípu rovných príležitostí ponúka tento koncept možnosti vzdelávať sa pre všetkých, bez rozdielu na vekové ohraničenie, či sociálne prostredie. Dôležitú úlohu však zohráva individuálna motivácia jednotlivca k učeniu sa. Takéto učenie sa prebieha bez ohľadu na životnú etapu, v ktorej sa človek nachádza, miesto, čas, či formu, čo môžeme vnímať tak, že sa realizuje aj vo sfére voľného času (Knotová, 2006)

forma vzdelávania dospelých

predstavuje „usporiadanie vzdelávacieho procesu, teda vytvorenie prostredia a spôsob organizácie činností lektora a študentov. Definuje časový a priestorový rozsah a úroveň vyučovania“ (Vacínová, 2011, s. 90). Pri výbere samotnej formy musí lektor/vzdelávateľ/realizátor vzdelávania brať do úvahy množstvo kritérií, ako je napr.: počet účastníkov, miesto výučby, podiel zapojenia sa účastníkov a pod.

formálne učenie (sa)

vzdelávanie, ktoré sa poskytuje v organizovanom a štruktúrovanom prostredí a je explicitne určené ako vzdelávanie (EACEA, 2011)

gamifikácia

zavádzanie herných prvkov do vzdelávania (Langer, 2016). V tomto kontexte hovoríme napríklad o zbieraní bodov za dobré hodnotenie, strácanie „životov“ pri zlej odpovedi alebo v prípade neaktivity, či postupovanie na vyšší level pri dosiahnutí požadovaného výsledku. Pri vyučovaní a učení sa gamifikácia používa, aby bol proces vzdelávania pre účastníkov zaujímavejší, interaktívnejší a pútavejší.

globálne občianstvo

označuje pocit príslušnosti k širšej komunite a spoločnému ľudstvu; zdôrazňuje politickú, ekonomickú, sociálnu a kultúrnu závislosť a vzájomnú prepojenosť na lokálnej, národnej a globálnej úrovni (UNESCO, 2015)

hry vo vzdelávaní dospelých

aktivity spoločenského alebo pohybového charakteru, ktorých cieľom je získavanie a rozvoj vedomostí, zručností či postojov účastníka (Langer, 2016).

informálne učenie (sa)

vychádza z každodenných činností týkajúcich sa práce, rodiny alebo voľného času. Nie je organizované alebo štruktúrované v súvislosti s cieľmi, časom alebo podporou v učení (EACEA, 2011)

kritické myslenie

kognitívne procesy vyhodnocovacieho myslenia, pri ktorom sa formulujú problémy a hľadajú ich riešenia, vymedzujú pochybnosti a hypotézy, stanovujú predpoklady a východiská, robia posudzovacie rozhodnutia, skúšajú alternatívne cesty k dosiahnutiu výsledku, tvoria závery, zovšeobecnenia a odporúčania a iné poznávacie a pretváracie aktivity (Švec, 2008)

kultúrna andragogika

aplikovaná andragogická disciplína, ktorej predmetom je „široko chápaná kultúrno-osvetová činnosť v zmysle pomoci dospelému človeku pri enkulturácií, udržiavaní jeho kultúrnej kompetencie a kultivácie osobnosti“ (Průcha & Veteška, 2012, s. 157). Podľa autorov Palán & Langer (2008) je predmetom kultúrnej andragogiky pomoc dospelému človeku pri enkulturácií a udržiavaní jeho kultúrnych kompetencií v prispôsobovaní sa zmeneným podmienkam a zároveň kultivácia osobnosti prostredníctvom kultúrno-výchovnej činnosti.

kultúrno-osvetová činnosť

predstavuje súčasť práve kultúrno-výchovnej činnosti. Ide o jej špecifickú oblasť, ktorej špecifikom je široká druhová, typová a obsahová škála aktivít ako aj zameranie na rôzne cieľové skupiny. Kultúrno-osvetová činnosť v sebe zahŕňa dve roviny:

- záujmovú (neprofesijnú) voľnočasovú participáciu na spoločenských kultúrnych procesoch - prijímanie, osvojovanie, zvnútorňovanie kultúrnych hodnôt; tvorba, tvorivé vyjadrovanie skutočnosti (tvorba kultúrnych hodnôt);
- profesijnú pôsobnosť kultúrno-osvetového pracovníka ako zámernú, špecificky inštitucionalizovanú a organizovanú činnosť – sprostredkovanie kultúrnych hodnôt širokému spektru spoločnosti (Čornaničová, 2011c., s. 47).

metódy vzdelávania dospelých

predstavujú v zásade určitú cestu k cieľu a zároveň môžeme povedať, že ide o rozhodujúci prostriedok ako požadovaný cieľ dosiahnuť (Skalková, 2007). Palán a Langer (2008) hovoria, že ide o nástroje, ktoré vzdelávateľ používa vo výučbe k tomu, aby čo najefektívnejšie predal vedomosti, zručnosti, či postoje vzdelávaným. V konkrétnom vzdelávacom procese sa uplatňujú rôzne metódy, ktoré sú vzájomne prepojené. Môžu sa v priebehu vyučovania meniť alebo striedať. Jednostranné využívanie metódy (použitie iba jednej metódy počas výučby) nevedie spravidla k úspešným výsledkom (Skalková, 2007).

neformálne učenie (sa)

sa zakladá na plánovaných aktivitách, ktoré nie sú explicitne stanovené ako vzdelávanie (v súvislosti s cieľmi učenia, dobou učenia alebo podpory v učení) (EACEA, 2011)

občianske vzdelávanie dospelých

výchova, vzdelávanie, aktivity a činnosti podporujúce rozvoj občianskych kompetencií, aktívnej participácie v rámci komunity a spoločnosti, politickej gramotnosti a zároveň aktivity, ktoré pomáhajú mladým a dospelým získať hodnoty a zaujať postoje k aktuálnym politickým a spoločenským otázkam (Sládkayová, 2019, s. 12)

online vzdelávanie (e-learning)

multimediálna podpora vzdelávacieho procesu s použitím moderných informačných a komunikačných technológií, ktorá spravidla realizovaná prostredníctvom počítačových sietí. Jeho základnou úlohou je v čase a priestore slobodný a neobmedzený prístup ku vzdelávaniu (Kopecký 2006, s. 36)

voľný čas

optimálny sociálny priestor pre sebarozvoj osobnosti prostredníctvom slobodne volených činností. Z kvantitatívneho hľadiska je voľný čas vymedzený ako čas, ktorý zostáva jednotlivcovi po splnení pracovných a mimopracovných povinností. Z hľadiska kvalitatívneho je voľný čas naplňovaný komplexne takými činnosťami, pre ktoré sa človek rozhoduje z vlastnej vôle, presvedčenia a potreby a vykonáva ich spravidla pre seba samého (Veteška, 2016; Knotová, 2006)

záujmové vzdelávanie dospelých

súbor „krátkodobých i dlhodobých foriem, ktoré umožňujú edukačné, tvorivé i organizačné voľnočasové aktivity účastníkov, smerujúce k saturácii ich záujmov“ (Šerák, 2009, s. 50). Záujmové vzdelávanie dospelých tak predstavuje jednu z hodnotných možností seberealizácie dospelého človeka a nadväzuje na školské a odborné profesijné vzdelávanie a dopĺňa ho.

Záver

Neformálne učenie (sa) ako významnú súčasť edukácie všetkých vekových kategórií a teda jeho realizácia predstavuje celoživotný proces. Z hľadiska jeho cieľov, obsahu a jednotlivých súčastí⁵¹ ho považujeme za efektívny nástroj v kontexte zmysluplného, plnohodnotného a efektívneho trávenia voľného času tak detí a mládeže, ako aj dospelých a seniorov. V rámci tejto vysokoškolskej učebnice sme sa snažili priniesť komplexný a sumárny pohľad na túto problematiku a v jednotlivých kapitolách sme sa venovali, pre nás, kľúčovým oblastiam pre lepšie porozumenie neformálnemu učeniu (sa) dospelých.

Východisko pri tvorbe tejto učebnice predstavovala najmä určitá absencia takéhoto textu, ktorý by na jednom mieste popísal neformálne učenie (sa) dospelých nie len z hľadiska teoretického ukotvenia, ale aj z hľadiska jeho priamej realizácie. Práve v [kapitole č. 3](#) sme sa snažili vybrať niekoľko foriem a metód, ktoré je možné v rámci neformálneho učenia (sa) použiť. Tieto formy a metódy zároveň považujeme za efektívne aj z hľadiska dosahovania cieľov a pri napĺňaní stanoveného obsahu. Samozrejme si uvedomujeme, že takýchto foriem a metód môže byť oveľa viac a záleží len na účastníkoch⁵² takéhoto vzdelávania, akú formu a metódu zvolia.

V rámci predložených učebných textov sme sa snažili taktiež poukázať na možnosti sebvzdelávania jednotlivca a to najmä v súvislosti s využitím inovatívnych a moderných foriem a metód vzdelávania/učenia (sa). Medzi takéto zaraďujeme napríklad online vzdelávanie, e-learning, webináre a pod.⁵³

V závere si dovoľíme konštatovať, že stanovený cieľ v úvode tejto učebnice „*pomôcť, najmä vysokoškolským študentom, pri ich príprave na budúce povolanie, aj v kontexte vzniku nových študijných programov na Katedre pedagogiky a andragogiky, Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*“ sa nám podarilo naplniť. Zároveň vyslovujeme pranie, aby táto vysokoškolská učebnica bola prínosom nie len pre vysokoškolských študentov v rámci ich štúdia, ale aby bola aj prínosom v rámci rozvoja teoretického rozpracovania problematiky vzdelávania dospelých. Rovnako tak dúfame, že bude slúžiť ako inšpirácia pre ďalšie empirické skúmania v tejto oblasti a problematika neformálneho učenia (sa) dospelých dostane patričnú pozornosť.

---

⁵¹ Vid' [kapitola 1](#) a [kapitola 2](#)

⁵² V tomto kontexte pod účastníkmi rozumieme aj vzdelávateľov a vzdelávaných. Teda všetkých, ktorí vstupujú do procesu realizácie neformálneho učenia (sa) a sú jeho súčasťou.

⁵³ Vid' [podkapitola 3.2](#)

Zoznam bibliografických odkazov

A Memorandum on Lifelong Learning. (2000).

http://arhiv.acs.si/dokument/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

Beneš, M. (2014). *Andragogika*. Praha: Grada.

Beran Sládkayová, M. & Neusarová, J. (2021). *Modely občianskeho vzdelávania dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.

Birzea, C. (2000). *Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective*. Strasbourg: Council of Europe.

Bontová, A. (2017). *Androdidaktika*. Banská Bystrica: Belianum.

Brestovanský, M. (2013). *Pedagogika voľného času 2*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.

Čornaničová, R. (2010). Potreba vytvoriť moderný výkladový a terminologický slovník. *Národná osveta*, 2010 (5-6), s. 26-30.

Čornaničová, R. (2011a.). Zájmové vzdelávanie – didaktické aspekty. In Chomová, S. & Krystoň, M. (eds.). *Zájmové vzdelávanie - teória, metodika, prax*. (s.21 – 30). Bratislava: NOC.

Čornaničová, R. (2011b.). Zájmové vzdelávanie dospelých ako oblasť kultúrno-osvetovej andragogiky. In Krystoň, M. (ed.). *Zájmové vzdelávanie dospelých*. (s. 42 – 53). Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB.

Čornaničová, R., Chomová, S., Strelková, J & Tazberík, J. (2005). *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava: NOC.

Delors report. (1996).

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication6161_en.pdf

Detko, J. et al. (2016). *Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v SR*. Bratislava: ŠIOV.

De Weerd, M. et al. (2005). *Indicators for Monitoring Active Citizenship and Citizenship Education*. Amsterdam: Regioplan, Dostupné na: http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-b/gdbk/05/indicator_monitoring_active.pdf

- Drobná, D. (2008). *Súčasný stav a perspektívy rozvoja občianskeho vzdelávania ako súčasti celoživotného učenia*: dizertačná práca. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Drobná, D. 2010. Multidimenzionalita aktívneho občianstva – výzva pre občianske vzdelávanie dospelých v európskom kontexte. In Pirohová, I. & Lukáč, E. *Vzdelávanie dospelých v poznatkovo orientovanej spoločnosti*. (100 – 106). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Dvořáková, M. & Šerák, M. (2016). *Andragogika a vzdělávání dospělých*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- EACEA. (2011). *Adults in Formal Education: Policies and practice in Europe*. Brussels: EACEA EURYDICE
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/128EN.pdf
- EACEA. (2012). *Citizenship education in Europe*. Brussels: EACEA EURYDICE
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf
- European cooperation in education and training*. (2020). Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-cooperation-in-education-and-training-et-2020.html>
- European guidelines for validating non-formal and informal learning*. CEDEFOP. (2009) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Fudaly, P. & Lenčo, P. (2008). Neformálne vzdelávanie detí a mládeže. Bratislava: IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže. Dostupné na: https://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/prieskumy/publikacia_fudaly_lenco.pdf.
- Galston, W. A. (2007). Civic Knowledge, Civic Education, and Civic Engagement: A Summary of Recent Research. *International Journal of Public Administration*. 30 (6-7).
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01900690701215888?scroll=top&needAccess=true>
- Hloušková, L. & Pol, M. (2008). Občanské vzdělávání dospělých. In Rabušicová, M. & Rabušic, L. (eds.). *Učíme se po celý život?*. (s. 189 – 203). Brno: Masarykova univerzita.
- Hoskins, B. & Kerr, D. (2012). *Report 4: Final Study Summary and Policy Recommendations Participatory Citizenship in the European Union Institute of Education*. Brussels: European Commission.

- Hotár, V. & Paška, P. a kol. (2000). *Výchova a vzdelávanie dospelých. Andragogika*. Bratislava: SPN.
- Chomová, S. (2011). Metodika a poradenstvo v rozvoji záujmového vzdelávania. In Chomová, S. & Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie – teória, metodika, prax*. (s.31 – 43). Bratislava: NOC.
- Chomová, S. (2015). *Vademékum lokálnej a regionálnej kultúry*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Juul, J. (2003). The Game, the Player, the World: Looking for a Heart of Gameness. In Copier, M. & Raessens, J. *Level Up: Digital Games Research Conference Proceedings*. (s. 30 – 45). <http://www.jesperjuul.net/text/gameplayerworld/>
- Kalenda, J. (2021). *Vratký triumf : vývoj účasti na neformálnom vzdelávaní dospelých v Českej republike v letech 1997 až 2016*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Dostupné na: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/50096/Kalenda_Vratky%20triumf_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kaplánek, M. (2013). *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál.
- Knotová, D. (2006). Neformální zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase. In Rabušicová, M. (ed.). *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Studia Paedagogica*. (s. 67 – 77). Brno: Masarykova univerzita.
- Knotová, D. (2008). Zájmové vzdělávání dospělých. In Rabušicová, M. & Rabušic, L. (eds.). *Učíme se po celý život?*. (s. 169 – 187). Brno: Masarykova univerzita.
- Kopecký, M. (2006). *E-learning (nejen) pro pedagogy*. Olomouc: Hanex.
- Kopecký, M. (2010). (Ne)proměňující se požadavky na vzdělavatele v segmentu občanského vzdělávání dospělých. In Tureckiová, M. (a kol.). *Trendy a možnosti rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu sjednocující se Evropy*. (s. 141 – 153). Praha: Česká andragogická společnost.
- Kopecký, M. (2011). *Občanské vzdělávání dospělých v Evropě. Povaha, funkce a vybrané národní příklady*. Praha: MŠMT. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/15059>
- Koubek, J. (2015). *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. Praha: Management Press.
- Křižanová, D. (2005). *Teória a metodika animačných činností*. Bratislava: SPN.

- Krystoň, M. (2011a.). Obsahové a procesuálne aspekty záujmového vzdelávania. In Chomová, S. & Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie - teória, metodika, prax.* (s. 6 – 20). Bratislava: NOC.
- Krystoň, M. (2011b.). Záujmové vzdelávanie dospelých – systémové východiská. In Krystoň a kol. *Záujmové vzdelávanie dospelých. Teoretické východiská.* (s. 13 – 41). Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB Banská Bystrica.
- Krystoň, M. (2012). *Vybrané kapitoly z andragogiky.* Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela.
- Krystoň, M. (2013). Teoretické východiská tvorby kurikula v záujmovom vzdelávaní dospelých. In Krystoň, M. (ed.). *Kurikulum vo vzdelávaní dospelých.* (s. 45 – 55). Banská Bystrica: Belianum.
- Kupcová, V. (2014). *Záujmové vzdelávanie dospelých z aspektu kvality.* Banská: Belianum.
- Kupcová, V. (2015). Edukátor v záujmovom vzdelávaní dospelých v role animátora. In Danielová, L. & Schmied, J. (eds.) *Sborník z medzinárodnej vedeckej konferencie ICOLLE 2015.* Brno: Mendeleevova univerzita v Brne.
- Langer, T. (2016). *Moderní lektor. Průvodce úspěšného vzdělavatele dospelých.* Praha: Grada.
- Levine, P. (2018). *Civic Education.* Stanford: Stanford Encyclopedia of Philosophy. <http://plato.stanford.edu/entries/civic-education/#CivEduPolAct>
- LLLPlatform. (2016). *Education to foster intercultural understanding and solidarity in Europe.* Brussels: LLLPlatform.
- Lukáč, E. (ed.) (2019). *Dejiny výchovy a vzdelávania dospelých na Slovensku v období ČSR (1918 – 1938).* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Lukáš, R. (2015). *Co může využití herních principů přinést vzdělávání?.* Dostupné na: <https://www.eduin.cz/clanky/co-muze-vyuzivani-hernich-principu-prinest-do-vzdelavani/>
- Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na roky 2018 – 2027. Kvalitné a dostupné vzdelanie pre Slovensko.* (2018). <https://www.minedu.sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania-plne-znenie/>
- Neusarová, J. (2019). *Zájmové a občanské vzdělávání.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.

- Nemcová, L. & Rovňanová, L. (2016). Voľný čas ako priestor pre neformálne vzdelávanie. In *Zborník vedeckovýskumných prác Katedry pedagogiky*. Banská Bystrica: Belianum.
- Nemcová, L. & Šolcová, J. (2020). *Neformálne vzdelávanie detí a mládeže*. Banská Bystrica: Belianum.
- OECD. (n.d.). *Recognition of Non-formal and Informal Learning*. Dostupné na: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>
- O'Shea, K. (2012). *Slovník pojmu k výchově k demokratickému občanství*. Brno: Masarykova univerzita.
- Palán, Z. & Langer, T. (2008). *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Pavlov, I. (2018). *Teória výchovy a sebvýchovy dospelých I. časť*. Banská Bystrica: Belianum.
- Protivinský, T. & Dokulilová, M. & Čáp, P. (2013). Občanské vzdělávání dospělých: současné vymezení oboru. In Langer, T. (ed.). *Nová ekonomická situace: výzva ke vzdělávání*. (s. 18 – 28). Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR.
- Protivinský, T. & Dokulilová, M. (2012). *Občanské vzdělávání v kontextu českého školství. Analytická sonda*. Brno: Centrum občanského vzdělávání Masarykova univerzita.
- Průcha, J. & Veteška, J. (2012). *Andragogický slovník*. Praha: Grada.
- Průcha, J. & Veteška, J. (2014). *Andragogický slovník. 2. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada.
- Průcha, J. (2014). Fenomén „vzdělanost“: andragogické interpretace. In Veteška, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století*. (s. 12 – 22). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Prusáková, V. (2005). *Základy andragogiky I*. Bratislava: GerlachPrint.
- Prusáková, V. (2011). Osobitosti a prieniky záujmového a profesijného vzdelávania. In Chomová, S. & Krystoň, M. *Záujmové vzdelávanie – teória, metodika, prax*. (s. 44 – 57). Bratislava: NOC.
- Prusáková, V., Schubert, M. & Bontová, A. (2014). *Kurikulárne trendy vo vzdelávaní dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.

- Púpavová, M. (n. d.). *Gamifikácia a eLearning vo vzdelávaní: Čo tieto pojmy znamenajú?*
<https://eduworl.d.sk/cd/martina-pupavova/2170/gamifikacia-a-elearning-vo-vzdelavani-co-tieto-pojmy-znamenaju>
- Skalková, J. (2007). *Obecní didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada.
- Sládkayová, M. (2019). *Občianske vzdelávanie dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.
- Slušná, Z. & Chomová, S. (2015). *Súčasné témy v kultúrnej teórii a praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Slušná, Z. & Strelková, J. (2007). Animácia kultúrnych činností. In Čornaničová, R. a kol. *Animátor kultúry*. (s. 158 – 223). Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Smékal, V. a kol. (2010). *Analýza občanského vzdelávání dospělých*. Brno: Centrum občanského vzdělávání.
- Starkey, H. (2002). *Democratic Citizenship, Languages, Diversity and Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe.
- Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030*. (2021).
<https://www.minedu.sk/9772-sk/dokumenty-a-predpisy/>
- Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdelávání dospělých*. Praha: Portál.
- Švec, Š. (2004). *Slovník definovaných anglicko-slovenských termínov pedagogiky a andragogiky*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum v Prešove.
- Švec, Š. (2008). *Anglicko-slovenský lexikón pedagogiky a andragogiky*. Bratislava : Iris.
- Torres, C. A. & Dorio, J. N. (2015). The do's and don'ts of Global Citizenship Education. *Adult Education and Development Journal*. 82/2015, p. 4-7.
- UNESCO. (2015). *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2022). *Fifth Global Report on Adult Learning and Education*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Dostupné na: <https://uil.unesco.org/adult-education/global-report/5th-global-report-adult-learning-and-education-citizenship-education-0>

- Vacínová, T. (2011). Didaktické aspekty vzdělávání dospělých. In Veteška, J. & Vacínová, T. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. (s. 83 – 98). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.
- Veldhius, R. (1997). *Education for Democratic Citizenship: Dimensions of Citizenship, Core Competencies, Variables and International Activities*. Strasbourg: Council of Europe.
- Veteška, J. (2010). *Kompetence ve vzdělávání dospělých. Pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.
- Veteška, J. (2011). Celoživotní vzdělávání a učení v andragogickém kontextu. In Veteška, J. & Vacínová, T. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. (s. 43-67). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.
- Veteška, J. (2016). *Přehled andragogiky*. Praha: Portál.
- Zákon č. 369/1990 Zb. z. o obecném zřízení
- Zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotním vzdělávání a o změně a doplnění některých zákonů.
- Zákon č. 61/2000 Zb. z. o osvětové činnosti
- Zákon č. 83/1990 Zb. z. o združování občanů
- Zounek, J. & Sudický, P. (2012). *E-learning: učení (se) s online technologiemi*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Prílohy

Prílohy učebnice predstavujú niekoľko pracovných listov k jednotlivým tematickým oblastiam, ktoré by študenti mali zvládnuť po preštudovaní textu. Taktiež prílohy obsahujú ukážky niektorých foriem neformálneho učenia (sa), ktorým sa venujeme v kapitole 3.

Všetky pracovné listy sú vytvorené autorkou učebných textov – Michaelou Beran Sládkayovou – a preto je potrebné ich použitie vždy riadne uviesť podľa citačných noriem a zásad etiky citovania.

Príloha A – pracovný list, tematická oblasť Neformálne učenie (sa)

1) Aké tri kategórie vzdelávania charakterizuje koncept celoživotného učenia?

2) Ako môžeme charakterizovať rozdiely medzi formálnym, neformálnym a informálnym učením?

rozdiely v:	formálne	neformálne	informálne
vzťah učiteľ – učiaci sa			
obsah			
motivácia			
časový rozvrh			
poskytovatelia			

3) Vytvorte vlastnú charakteristiku pojmu neformálne učenie (sa):

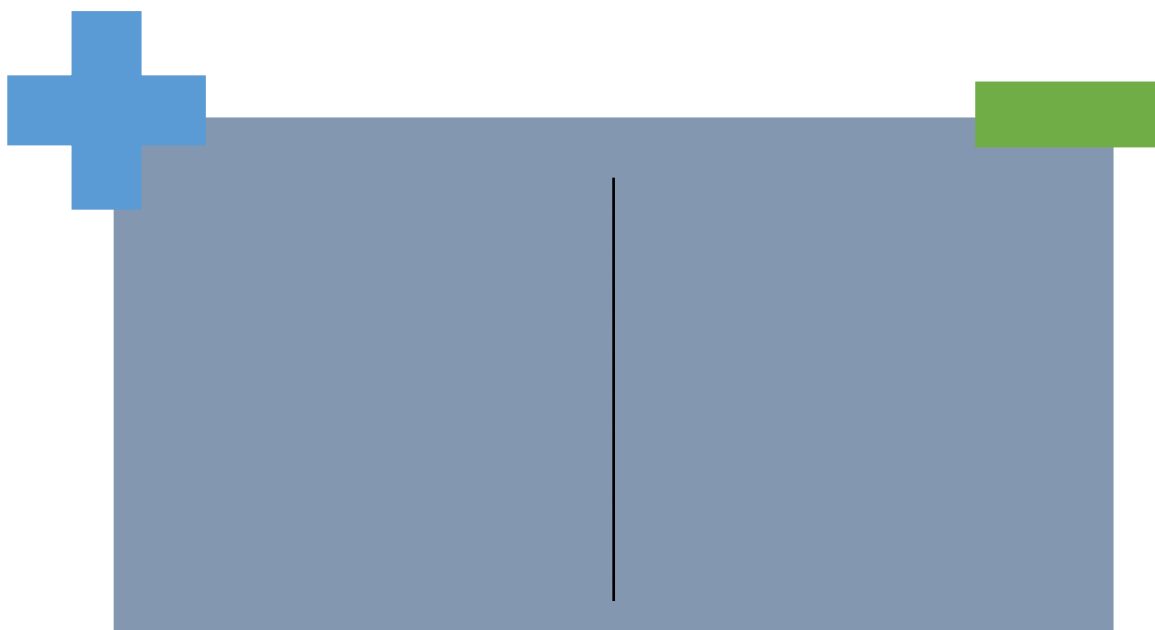

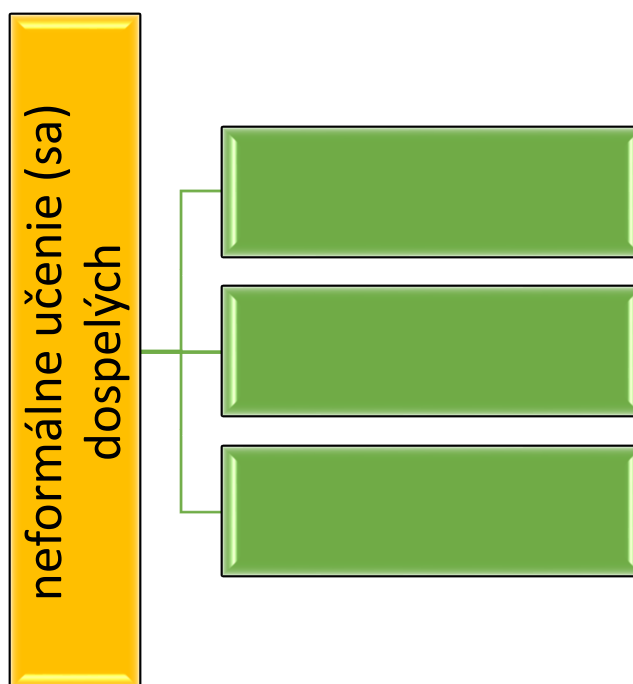

---

4) Popíšte výhody a nevýhody neformálneho učenia (sa)

5) Čo môžeme považovať za súčasť neformálneho učenia (sa) dospelých? Aké druhy vzdelávania sem zaradíme?

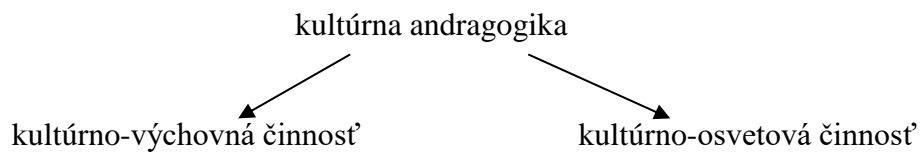

Príloha B – pracovný list, tematická oblasť Kultúrno-osvetová činnosť

1) Doplňte definíciu:

„...široko chápaná _____ činnosť v zmysle pomoci dospelému človeku pri _____, udržiavaní jeho kultúrnej _____ a _____ osobnosti“ (Průcha - Veteška, 2012, s. 157).

2) Vysvetlite vzťah medzi nasledujúcimi tromi pojmami:

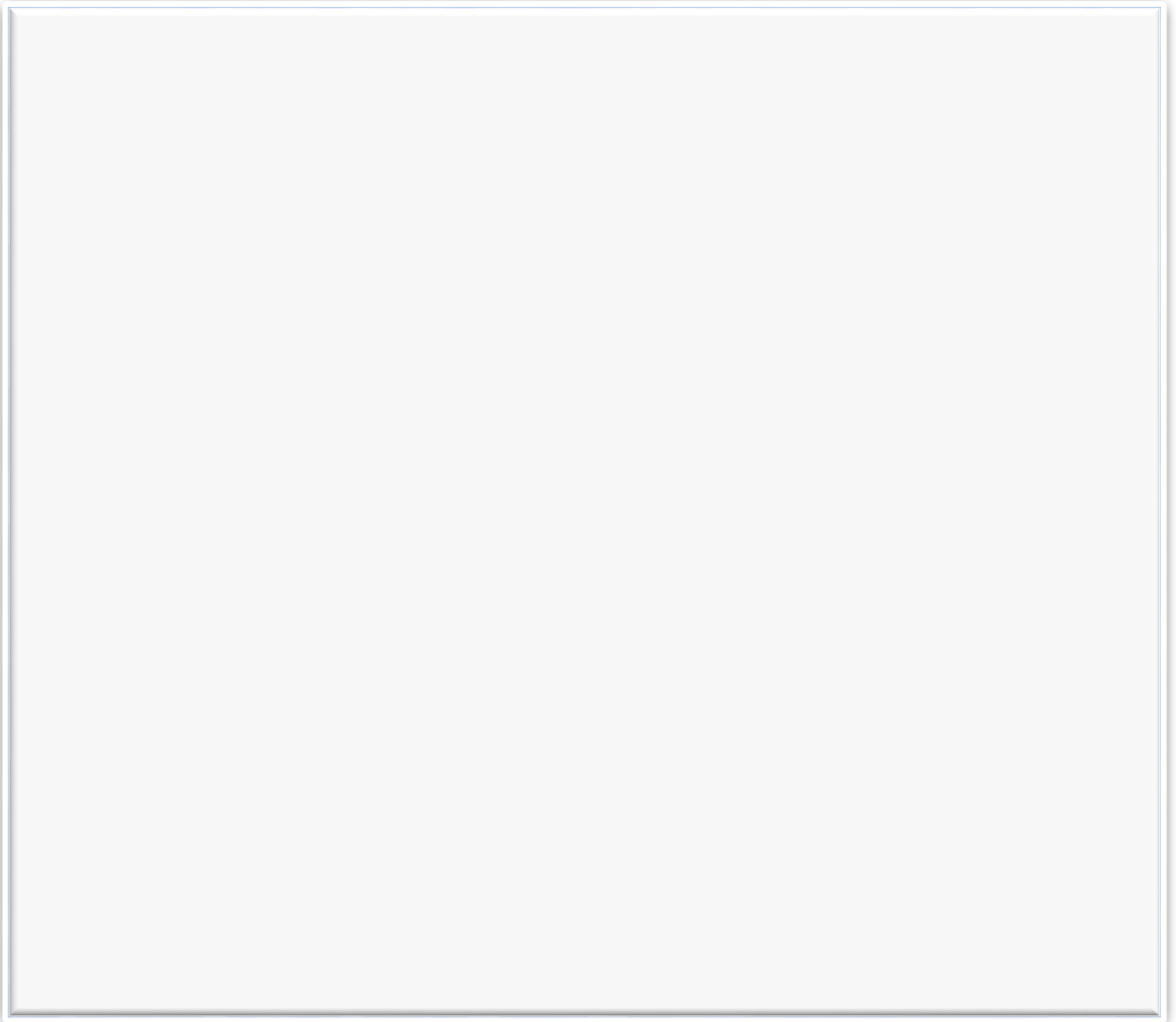

3) Vytvorte správne dvojice.

A) záujmová umelecká činnosť	1) zameraná na rozvíjanie osobnosti človeka mimoumeleckými prostriedkami kultúry v oblasti záujmových voľnočasových aktivít
B) aktivizačná výchovno-vzdelávacia a akčná osveta	2) návštevy divadelných, hudobných, výtvarných, filmových a iných umeleckých podujatí
C) záujmová mimoumelecká činnosť	3) šport, turistika, agroturistika, kultúrny oddych a rekreácia, spoločenská zábava, spoločenské hry
D) kultúrno-umelecké vyžitie	4) zameraná na permanentné rozvíjanie osobnosti človeka prostriedkami umenia, dobrovoľná neprofesijná činnosť zameraná na tvorbu alebo reprodukciu umenia, vedie k vlastnej umeleckej činnosti, k hlbšiemu spoznávaní tohto umenia
E) kultúrno-rekreačná činnosť	5) aktivity, ktoré kombinujú vzdelávaciu a verejno-prospešnú činnosť, vychádzajú z aktuálnych spoločenských potrieb a záujmov

4) Vyberte si jeden z nasledovných pojmov a vytvorte k nemu myšlienkovú mapu:

*kultúrno-osvetová činnosť, záujmová umelecká činnosť, záujmová mimoumelecká činnosť,
kultúrno-umelecké vyžitie, kultúrno-výchovná činnosť*

5) Pokúste sa charakterizovať vybrané funkcie kultúrno-osvetovej činnosti.

estetická

•

sebarelizačná

•

adaptačná

•

socializačná

•

kompenzačná

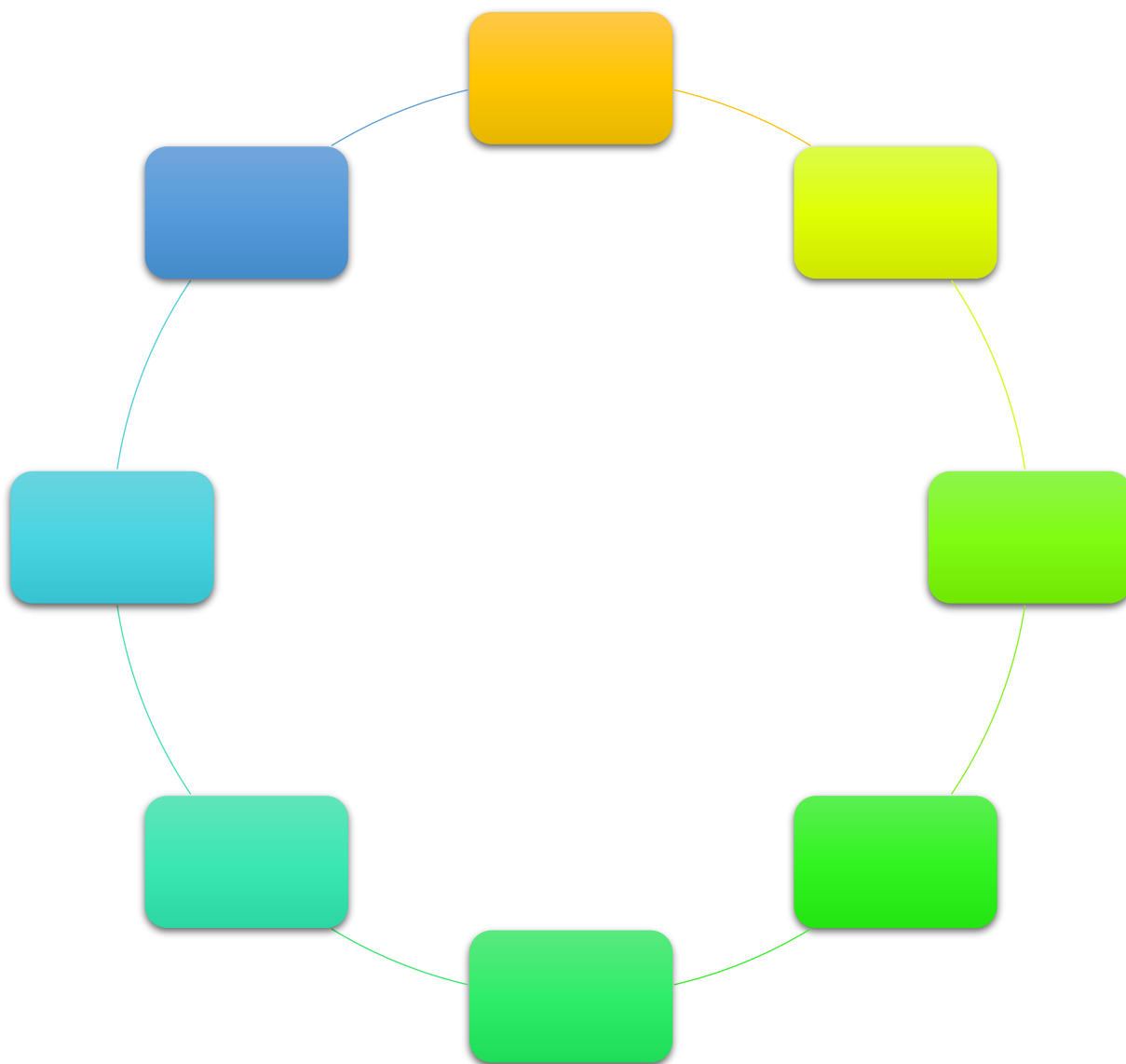
•

6) Charakterizujte osobnosť kultúrno-osvetového pracovníka (andragóga) cez nasledovné oblasti:

úlohy	roly	kompetencie	lektor

 Príloha C – pracovný list, tematická oblasť Zájmové vzdelávanie dospelých

1) Špecifikujte zájmové vzdelávanie dospelých cez jeho znaky.

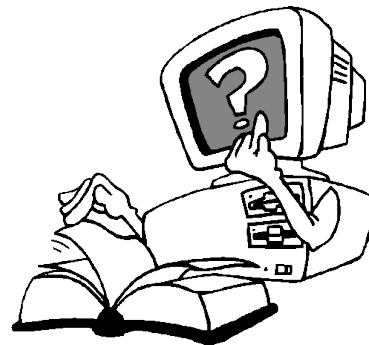
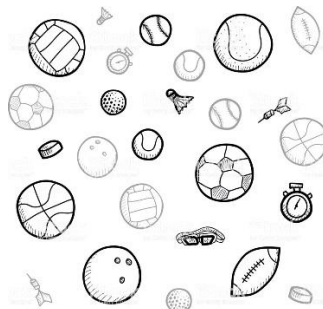
2) Porovnajte záujmové vzdelávanie a profesijné vzdelávanie dospelých na základe zadaných kritérií.

osobitosti v oblasti	záujmové vzdelávanie	profesijné vzdelávanie
<i>charakter poznatkov všeobecné a odborné vzdelávanie</i>		
<i>motivácia</i>		
<i>cieľová zameranosť</i>		
<i>system</i>		
<i>charakter vzťahu</i>		

3) Na základe obrázkov identifikujte funkcie záujmového vzdelávania.

5) Na základe obrázkov identifikujte obsahy (tematické okruhy) záujmového vzdelávania dospelých.

6) V nasledujúcich 3 kurzoch, podujatiach záujmového vzdelávania dospelých identifikujte funkcie záujmového vzdelávania dospelých.

NEURO-ANATÓMIA KOMUNIKÁCIE

Kurz neuro-anatómia komunikácie účastníkov naučí používať viaceré techniky z oblasti psychológie, presvedčania, neverbálnej komunikácie. Ide o zdokonaľovanie schopností ako sú vedieť zosúladiť čas s druhým, vedieť efektívne vyjednávať, vedieť sa zručne pripraviť na pohovor, ako si získať rešpekt, ako rozpoznať klamstvo a iné.

funkcie:

PLETENIE Z PRÚTIA

Na kurze sa oboznámite s postupom spracovania a prípravy materiálu. Osvojíte si jednotlivé technologické postupy pletenia z prútia a zhotovíte si okrúhly a oválny košík. Kurz je rozdelený na 2 časti: pletenie košíka s uchom a pletenie oválneho košíka s uchom. Kurz je určený pre začiatočníkov aj pokročilých.

funkcie:

DIRIGENTSKÁ PALIČKA 3 - WORKSHOP

Workshop Dirigentská palička 3 je pre začínajúcich aj pokročilých dirigentov detských i dospelých speváckych zborov. V rámci workshopu si môžu účastníci zdokonaľiť svoje vedomosti a zručnosti z oblasti dirigovania speváckeho zboru, ako ja zborového spevu. Workshop prebieha pod odborným vedením pedagógov vysokých škôl ako aj renomovaných a uznávaných dirigentov.

funkcie:

 Príloha D – pracovný list, tematická oblasť Občianske vzdelávanie dospelých

1) Vymenujte termíny, ktoré sa používajú na označenie občianskeho vzdelávania dospelých:

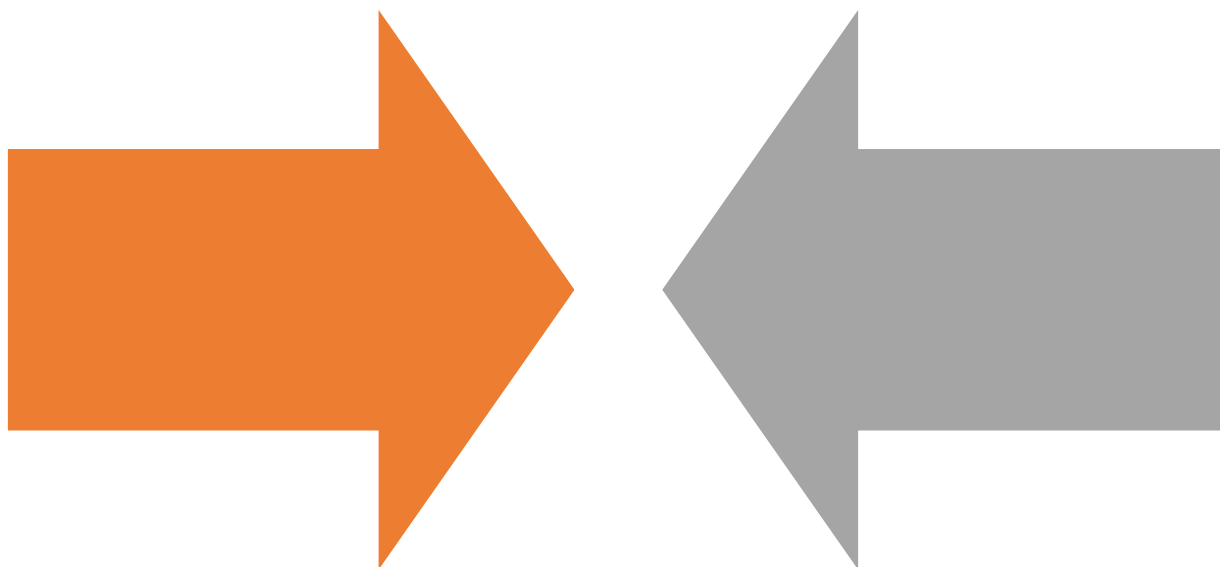
2) Pomocou uvedených slov správne doplňte definície občianskeho vzdelávania dospelých.

„...také _____ aktivity, ktoré posilňujú občanov v tom, aby sa informovali, _____ a _____ podieľali na spravovaní vecí verejných a na rozvoji _____ spoločnosti...“ (Protivinský – Dokutllová, 2012).

„...vzdelávanie, aktivity a činnosti podporujúce rozvoj _____, aktívnej _____ v rámci komunity a spoločnosti, _____ gramotnosti a zároveň aktivity, ktoré pomáhajú mladým a dospelým zaujať _____ k aktuálnym _____ a _____ otázkam...“ (Sládkayová, 2019).

slová: *postoje, spoločenským, politickým, výchovno-vzdelávacie, občianskych kompetencií, politickej, aktívne, demokratickej, zodpovedne, participácie*

3) Do šípok vpíšte aké je postavenie občianskeho vzdelávania dospelých v systéme vzdelávania dospelých? (možnosti vnímania postavenia občianskeho vzdelávania dospelých)

4) Definujte občianske vzdelávanie dospelých cez základné kurikulárne aspekty.

cieľ	obsah	formy	inštitúcie
<ul style="list-style-type: none"> • •	<ul style="list-style-type: none"> • •	<ul style="list-style-type: none"> • •	<ul style="list-style-type: none"> • •

5) Nájdite v osemsmerovke pojmy súvisiace s občianskym vzdelávaním dospelých.

pomôcka: *demonštrácia, politika, voľby, občianstvo, občan, komunita, štát, spravodlivosť, demokracia*

6) Vytvorte správne dvojice:

A) demokratický	1) schopnosť človeka vystúpiť z vlastného priestoru, uvedomiť si práva ostatných a zároveň ich presadzovať
B) občan	2) forma občianstva založená na princípoch ľudských práv, pluralite,...
C) občianstvo	3) rozvoj aktívneho občianstva; využiť svoje zručnosti; na rôznych úrovniach – vzdelávací proces, inštitúcie, miestne komunity
D) občianska iniciatíva	4) umožňuje človeku zaujať miesto v spoločnosti, aby sa mohol aktívne podieľať na jej rozvoji
E) výchova k demokratickému občianstvu	5) človek žijúci v spoločnosti - status človeka
F) aktivita	6) nová forma demokratického spolužitia; objavuje rozličné formy participácie
G) zodpovednosť	7) schopnosť reagovať, byť vnímavý voči ostatným a zodpovedný sám za seba; prebieha nepretržite na rôznych úrovniach
H) participácia	8) kladie dôraz na osobné skúsenosti a hľadá spôsoby ako podporiť rozvoj komunit, ktoré sa usilujú o kvalitné vzájomné vzťahy; cieľ – podpora demokracie, ľudských práv, kultúry
I) solidarita	9) rola človeka; nie len možnosť voliť, ale aj všetky aktivity ovplyvňujúce život komunity na miestnej, regionálnej, národnej či medzinárodnej úrovni

Príloha E – pracovný list, tematická oblasť Animácia

1) Ktorý, z nasledujúcich princípov, využívame v animácii?

- dobrovoľnosť
- neutilitárnosť
- dôraz na záujmy a potreby
- možnosť iniciatívy
- dosiahnuteľnosť
- sociálna prevencia

2) Vymenujte minimálne 3 oblasti, v ktorých realizujeme animáciu:

---

3) Z akých slov pochádza pojem animácia?

- a) anima a animer
- b) animarea a animace
- c) animer a aner

4) Aké 3 zložky animácie poznáme?

---

5) Určite správnosť (pravdivosť) nasledovných výrokov:

Priama animácia je najefektívnejšia v zmysle poskytovania podnetov.

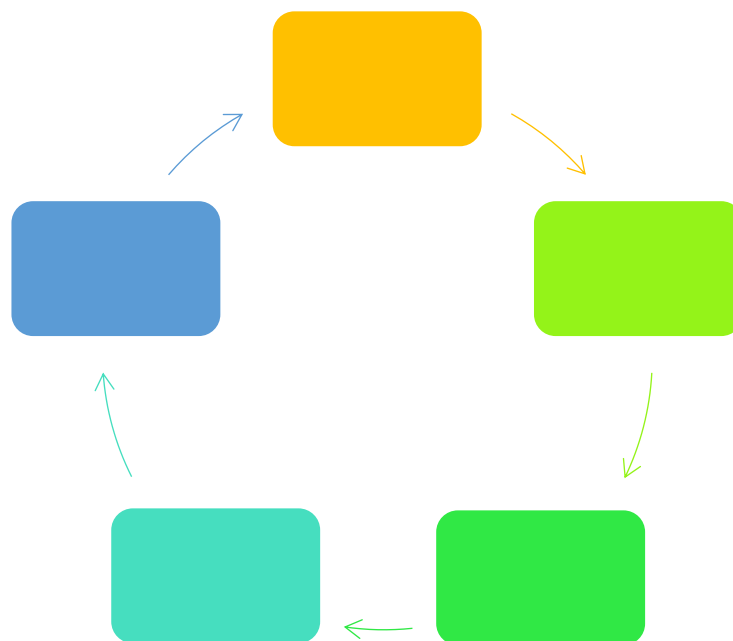

Animácia je metóda výchovno-vzdelávacej práce s dospelými založená na pozitívnom motivovaní, pozitívnom vedení a povzbudení pri hľadaní životnej, profesijnej alebo pracovnej cesty.

Cieľom animácie je účastníka upokojiť a naučiť ho meditovať.

6) Vyplňte v správnom poradí jednotlivé zložky procesu animácie.

zložky animácie: *realizácia, výber obsahu a formy, hodnotenie, analýza prostredia, analýza vzdelávacích potrieb*

Príloha F – ukážky animačných aktivít pre dospelých

aktivita č. 1

názov aktivity	čas	cieľ aktivity	popis aktivity	počet účastníkov/skupín	pomôcky	forma
Zoznámte sa	20 min.	Podnecovať účastníkov k vytvoreniu tvorivej pracovnej atmosféry, spoznanie sa členov kolektívu, vzbudiť dôveru v skupine.	Účastníci si sadnú do kruhu. Prvý dostane štafetový kolík a predstaví sa (svoje meno, zamestnanie, ukončené vzdelanie). Potom odovzdá kolík človeku vedľa seba a ten sa predstaví a posunie kolík ďalej. Keď sa všetci vystriedajú, prechádzame k druhému kolu. V tomto kole, ten čo drží kolík, povie meno človeka, ktorý sedí po jeho pravici a následne odpovie na otázku: „Prečo si sa prihlásil na toto podujatie?“ Posunie kolík vedľa a opakuje sa inštrukcia až kým sa všetci nevystriedajú. Na záver budú účastníkom položené otázky na reflexiu/do diskusie.	10 účastníkov	štafetový kolík (akýkoľvek predmet, ktorý vieme takto využiť)	skupinová, prezenčná

Otázky na reflexiu/diskusiu:

1. Páčila sa vám aktivita?
2. Ako ste sa cítili, keď ste o sebe hovorili?
3. Aký malo, podľa vás, toto cvičenie význam?
4. Koho meno ste si zapamätali?
5. Prečo ste si zapamätali práve toto/tieto meno/mená?

aktivita č. 2

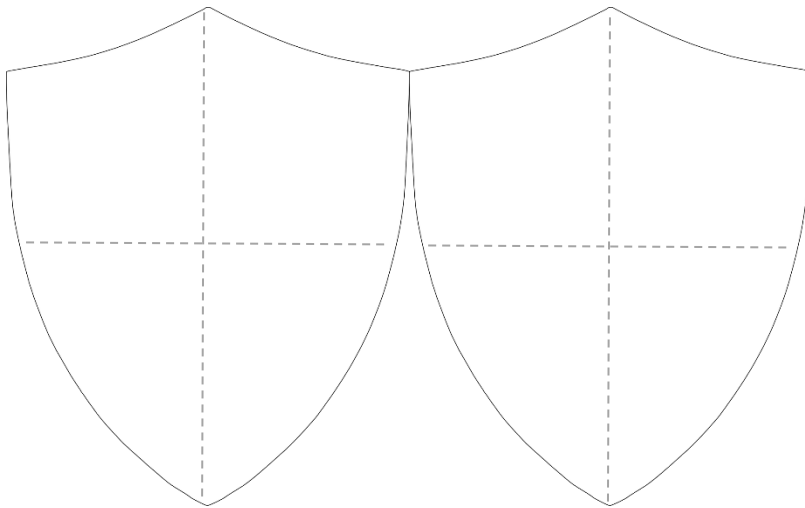
názov aktivity	čas	cieľ aktivity	popis aktivity	počet účastníkov/skupín	pomôcky	forma
Mesto JA a mesto MY	25 min.	Cieľom aktivity je kreatívnu formou vizualizovať ostatným členom skupiny vlastné hodnoty, predstavu o sebe samom a priblížiť im seba samého-to, čo ho najviac vystihuje. Aktivita je zameraná na lepšie spoznanie sa účastníkov skupiny, vhodná pri dlhodobějších vzdelávacích podujatiach.	Každý účastník dostane prázdny erb, ktorý je rozdelený do 4 častí. Každý účastník vpiše (nakreslí) do jednotlivých častí erbu informácie o sebe, podľa inštrukcií – 1. (vľavo hore) slovo, ktoré ma najviac vystihuje; 2. (vpravo hore) obrázok, ktorý ma najviac vystihuje; 3. (vľavo dole) zviera, ktoré ma najviac vystihuje; 4. (vpravo dole) vlastnosť, ktorú si sám na sebe najviac cením. Po vyplnení erbu, „MESTO JA“ sa účastníci rozdelia do skupín (min. do dvojc – podľa celkového počtu účastníkov) napr. cez ťahanie si kartičiek na ktorých sú čísla. Tí, ktorí si vytiahnu rovnaké číslo budú spolu v skupine (je možnosť využiť akúkoľvek metódu rozdeľovania do skupín). Každá skupina dostane prázdny erb, na ktorom vytvorí „MESTO MY“. Na základe svojich osobných erbov sa pokúsia nájsť spoločné slová, obrázky, zvieratá a vlastnosti, ktoré ich ako skupinu vystihujú. Následne svoje erby odprezentujú ostatným skupinám.	min. 10 účastníkov	písacie potreby (ceruzky, perá, pastelky, fixky), vytlačené prázdne erby – MESTO JA pre každého účastníka, MESTO MY jeden do skupiny (šablóny erbov sa nachádzajú pod aktivitou)	kombinovaná – individuálna práca, skupinová práca

Otázky na reflexiu/diskusiu:

1. Vystihujú erby ostatných účastníkov ich osobnosti? (Otázka určená pre skupiny, kde sa účastníci už pred tým poznali)
2. Naš erb vyjadruje naše najsilnejšie a pozitívne stránky. Myslíte, že ostatní by na základe toho chceli spoznať vaše Mesto JA?
3. Snažíte sa aj v reálnom živote viac hovoriť o svojich pozitívach? Prezentujete svoje silné stránky?
4. Ako sa vám pred skupinou hovorilo o tom čo vás vystihuje? Bolo pre vás jednoduché o tom hovoriť?
5. Ako sa vám pracovalo v skupine? Bolo náročné nájsť spoločné atribúty?
6. Bolo niečo, čo vás pri ostatných erboch prekvapilo? Čo ste si o druhých zapamätali?

MESTO JA

MESTO MY

aktivita č. 3

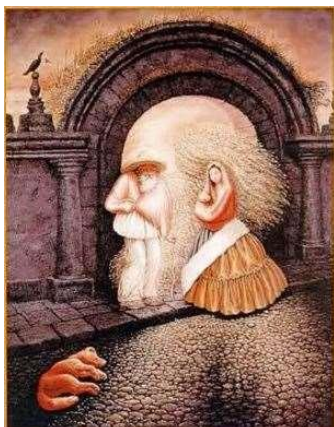
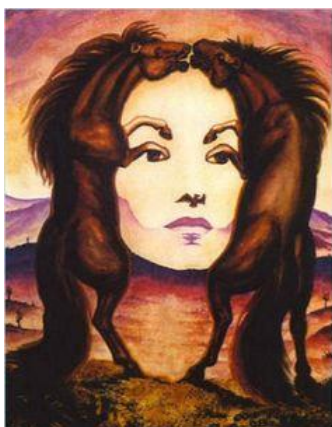
názov aktivity	čas	cieľ aktivity	popis aktivity	počet účastníkov/skupín	pomôcky	forma
Cvičíme si zmysly	25 min.	Cieľom aktivity je precvičiť si svoje zmysly a zistiť v čom sa môžem zlepšiť.	<p>Každý účastník dostane ceruzku a papier na zapisovanie svojich odpovedí.</p> <p>Inštruktor/lektor/animátor postupne zadáva úlohy, každá zameraná na jeden zmysel.</p> <p>ZRAK: Účastníkom ukážeme obrázok, ktorý má viacero významov. „Čo vidíte na obrázku?“ Odpoveď si každý účastník napíše na papier.</p> <p>CHUŤ: Každý účastník si zatvorí oči. Do ruky mu dáme cukrík s nejakou príchuťou (pomarančová, jablková, citrónová,...). Účastník si ho vloží do úst a na papier napíše akú chuť cítil.</p> <p>ČUCH: Každému účastníkovi strekneme na zápästie trochu parfumu (akýkoľvek si prinesieme). Účastník na základe svojho čuchu napíše dominujúcu vôňu, ktorú cítil.</p> <p>SLUCH: Požiadame účastníkov, aby boli úplne ticho a zatvorili si oči. Animátor zašepká slovo „aktivita“.</p> <p>Účastníci napíšu, čo počuli. V prípade potreby môže animátor slovo ešte raz zopakovať.</p> <p>HMAT: Účastníci si zatvoria oči. Každý postupne dostane do ruky vybraný predmet (pero, kocku, zošit, ovocie,...). Každý účastník následne napíše, aký predmet držal v ruke.</p>	max. 10 účastníkov	ceruzky a papiere pre všetkých účastníkov, obrázok (tip na obrázok nižšie), cukríky s príchuťou, parfum, vybraný predmet (pero, kocku, zošit, ovocie,...)	individuálna

			<p>Na záver diskutujeme o odpovediach. Nehráme sa na správne a nesprávne odpovede. Snažíme sa podporiť jednotlivé zmysly a hovoríme o tom, ako si tieto zmysly môžeme cvičiť.</p>			
--	--	--	---	--	--	--

Otázky na reflexiu/diskusiu:

1. Ako ste sa pri aktivite cítili?
2. Čo bolo pre vás najjednoduchšie a čo najt'ažšie?
3. Ktoré zmysly potrebujete zlepšiť?
4. Ako ešte inak by sa dali otestovať naše zmysly?

tipy na obrázky, ktoré môžeme použiť:

Zdroj: google.sk

Neformálne učenie (sa) dospelých

Autor: Mgr. Michaela Beran Sládkayová, PhD.

Recenzenti: doc. Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.
PhDr. Svetlana Chomová, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta

Vydanie: prvé

Rozsah: 145 strán

Náklad: online

© Copyright by Michaela Beran Sládkayová, Jana Neusarová

ISBN: 978-80-557-1966-5

EAN: 9788055719665

<https://doi.org/10.24040/2022.9788055719665>

Recenzovaný text představuje andragogicky orientovanou publikaci zaměřenou na oblast neformálního učení dospělých. V tomto ohledu studentům přibližuje nejen instituce související s neformálním učением dospělých, ale i to, jak se dospělí neformálně učí. Silnou a velmi pozitivní stránku textu je jeho provázání s jednotlivými cvičeními, které jsou součástí doplňků/příloh textu.

Autorka zejména v úvodních kapitolách odkazuje na aktuální strategie jak SR, tak Evropské komise, které nastavují rámec neformálního vzdělávání. Jako aktualizovaná verze vysokoškolské učebnice lze tudíž považovat knižní publikaci za relevantní a aktuální.

doc. Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Prínos tejto publikácie vidím najmä v tom, že prináša komplexný a ucelený obraz o neformálnom vzdelávaní tak z teoretickej stránky, ako aj z pohľadu aplikačných možností v praxi. Obsah publikácie napĺňa potrebu reflektovať novovzniknuté študijné programy v oblasti pedagogiky a andragogiky na vysokých školách, umožní študujúcim doplniť si systémy aj o témy z oblasti ako je mimoškolské vzdelávanie, profesijné, záujmové a občianske vzdelávanie, voľný čas, animácia, kultúrno-osvetová činnosť a pod. metodika záujmovej činnosti a pod.

Obzvlášť cenným je formálne spracovanie (úvod a záver kapitol so sumarizáciou poznatkov a závermi) a tiež pracovné listy, ktoré sú vhodným doplnením učiva a predstavujú nielen určitú možnosť sebakontroly študenta/čitateľa, ale aj pomáhajú predstaviť si konkrétne prejavy a výstupy neformálneho učenia sa v praxi.

PhDr. Svetlana Chomová, Ph.D.

Národné osvetové centrum, Bratislava

ISBN 978-80-557-1966-5

9 788055 719665